

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА»

ISSN 2520-2057

INTERNATIONAL
SCIENTIFIC JOURNAL
«INTERNAUKA»

МЕЖДУНАРОДНЫЙ
НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ИНТЕРНАУКА»

№ 9 (49) / 2018
2 том

**МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
«ІНТЕРНАУКА»**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
«INTERNAUKA»**

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ИНТЕРНАУКА»**

*Свидетельство
о государственной регистрации
печатного средства массовой информации
КВ № 22444-12344ПР*

Сборник научных трудов

№ 9 (49)

2 том

Київ 2018

Полное библиографическое описание всех статей Международного научного журнала «Интернаука» представлено в: **Index Copernicus International (ICI); НЭБ elibrary.ru; Polish Scholarly Bibliography; ResearchBib; Turkish Education Index; Научная периодика Украины.**

Журнал зарегистрирован в международных каталогах научных изданий и наукометрических базах данных: **Index Copernicus International (ICI); Ulrichsw eb Global Serials Directory; Google Scholar; НЭБ elibrary.ru; Open Academic Journals Index; Research-Bib; Scientific Indexing Services; Turkish Education Index; Polish Scholarly Bibliography; Electronic Journals Library; Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg Carl von Ossietzky; InfoBase Index; International Institute of Organized Research; CiteFactor; Open J-Gate; Cosmos Impact Factor; Scholar Steer; Eurasian Scientific Journal Index; Academic keys; Российский импакт-фактор; Научная периодика Украины; JOURNAL FACTOR; Bielefeld Academic Search Engine (BASE); The Journals Impact Factor (JIF); CrossRef.**

В журнале опубликованы научные статьи по актуальным проблемам современной науки.

Материалы публикуются на языке оригинала в авторской редакции.

Редакция не всегда разделяет мнения и взгляды авторов. Ответственность за достоверность фактов, имен, географических названий, цитат, цифр и других сведений несут авторы публикаций.

При использовании научных идей и материалов этого сборника, ссылки на авторов и издания являются обязательными.

Редакция:

Главный редактор: **Коваленко Дмитрий Иванович** — кандидат экономических наук, доцент (Киев, Украина)

Заместитель главного редактора: **Золковер Андрей Александрович** — кандидат экономических наук, доцент (Киев, Украина)

Секретарь: **Колодич Юлия Игоревна**

Редакционная коллегия:

Глава редакционной коллегии: **Каминская Татьяна Григорьевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Заместитель главы редакционной коллегии: **Курило Владимир Иванович** — доктор юридических наук, профессор (Киев, Украина)

Заместитель главы редакционной коллегии: **Тарасенко Ирина Алексеевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Раздел «Экономические науки»:

Член редакционной коллегии: **Баланюк Иван Федорович** — доктор экономических наук, профессор (Ивано-Франковск, Украина)

Член редакционной коллегии: **Бардаш Сергей Владимирович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Бондарь Николай Иванович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Вдовенко Наталия Михайловна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Гоблик Владимир Васильевич** — доктор экономических наук, кандидат философских наук, доцент, Заслуженный экономист Украины (Мукачево, Украина)

Член редакционной коллегии: **Гринько Алла Павловна** — доктор экономических наук, профессор (Харьков, Украина)

Член редакционной коллегии: **Гуцаленко Любовь Васильевна** — доктор экономических наук, профессор (Винница, Украина)

Член редакционной коллегии: **Дерий Василий Антонович** — доктор экономических наук, профессор (Тернополь, Украина)

Член редакционной коллегии: **Денисенко Николай Павлович** — доктор экономических наук, профессор, член-корреспондент Международной академии инвестиций и экономики строительства, академик Академии строительства Украины и Украинской технологической академии (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Дмитренко Ирина Николаевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Драган Елена Ивановна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Ефименко Надежда Анатольевна** — доктор экономических наук, профессор (Черкассы, Украина)

Член редакционной коллегии: **Заруцкая Елена Павловна** — доктор экономических наук, профессор (Днепр, Украина)

Член редакционной коллегии: **Захарин Сергей Владимирович** — доктор экономических наук, старший научный сотрудник, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Зелиско Инна Михайловна** — доктор экономических наук, профессор, академик Академии экономических наук Украины (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Зось-Киор Николай Валерьевич** — доктор экономических наук, профессор (Полтава, Украина)

Член редакционной коллегии: **Ильчук Павел Григорьевич** — доктор экономических наук, доцент (Львов, Украина)

Член редакционной коллегии: **Клочан Вячеслав Васильевич** — доктор экономических наук, профессор (Николаев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Копилук Оксана Ивановна** — доктор экономических наук, профессор (Львов, Украина)

Член редакционной коллегии: **Кравченко Ольга Алексеевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Курило Людмила Изодоровна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Кухленко Олег Васильевич** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Лойко Валерия Викторовна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Лоханова Наталья Алексеевна** — доктор экономических наук, профессор (Львов, Украина)

Член редакционной коллегии: **Малик Николай Иосифович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Мигус Ирина Петровна** — доктор экономических наук, профессор (Черкассы, Украина)

Член редакционной коллегии: **Мухсинова Лейла Хасановна** — доктор экономических наук, доцент (Оренбург, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Ниценко Виталий Сергеевич** — доктор экономических наук, доцент (Одесса, Украина)

Член редакционной коллегии: **Олейник Александр Васильевич** — доктор экономических наук, профессор (Харьков, Украина)

Член редакционной коллегии: **Осмятченко Владимир Александрович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Охрименко Игорь Витальевич** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Паска Игорь Николаевич** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Разумова Екатерина Николаевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Рамский Андрей Юрьевич** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Селиверстова Людмила Сергеевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Скрипник Маргарита Ивановна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Смолин Игорь Валентинович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Сунцова Алеся Александровна** — доктор экономических наук, профессор, академик Академии экономических наук Украины (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Танклевская Наталья Станиславовна** — доктор экономических наук, профессор (Херсон, Украина)

Член редакционной коллегии: **Токарь Владимир Владимирович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Тулчинская Светлана Александровна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Хахонова Наталья Николаевна** — доктор экономических наук, профессор (Ростов-на-Дону, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Чижевская Людмила Витальевна** — доктор экономических наук, профессор (Житомир, Украина)

Член редакционной коллегии: **Чубукова Ольга Юрьевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Шевчук Ярослав Васильевич** — доктор экономических наук, старший научный сотрудник, доцент (Нововолынск, Волынская обл., Украина)

Член редакционной коллегии: **Шинкарук Лидия Васильевна** — доктор экономических наук, профессор, член-корреспондент Национальной академии наук Украины (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Шпак Валентин Аркадьевич** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Белялов Талат Энверович** — кандидат экономических наук, доцент (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Скрыньковский Руслан Николаевич** — кандидат экономических наук, член-корреспондент Украинской академии наук (Львов, Украина)

Член редакционной коллегии: **Peter Bielik** — Dr. hab. (Словацкая Республика)

Член редакционной коллегии: **Eva Fichtnerov** — University of South Bohemia in esk Bud jovice (Чешская Республика)

Член редакционной коллегии: **József Káposzta** — Dr. hab. (Венгрия)

Член редакционной коллегии: **Henrietta Nagy** — Dr. hab. (Венгрия)

Член редакционной коллегии: **Anna Törő-Dunay** — Dr. hab. (Венгрия)

Член редакционной коллегии: **Mirosław Wasilewski** — Dr. hab., Associate professor WULS-SGGW (Польша)

Член редакционной коллегии: **Natalia Wasilewska** — Doctor of Economic Sciences, professor UJK (Польша)

Член редакционной коллегии: **Venelin Terziev** — Professor Dipl.Eng., PhD, доктор экономических наук, член-корреспондент Российской академии естественной истории (Русе, Болгария)

Член редакционной коллегии: **Эмине Лейла Кыят** — доктор экономических наук, доцент (Турция)

ЗМІСТ
CONTENTS
СОДЕРЖАНИЕ

ЕКОНОМІЧЕСКІЕ НАУКИ

Гуль Анастасія Олегівна, Орловська Анна Богданівна АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ СЕЗОННИХ КОЛИВАНЬ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ОРГАНІЗАЦІЮ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	6
Мицишин Орест Якович, Боднар Віталій Ярославович ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ЙОГО МЕТОДИ. ВИКОРИСТАННЯ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ У ПРОГНОЗУВАННІ	11
Мицишин Орест Якович, Кметь Олег Богданович МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ ОЦІНКИ ОБСЯГІВ БЮДЖЕТНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРИ СПЛАТІ ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНИХ ПОДАТКІВ	18
Молнар Віталій Вікторович МОДЕЛІ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ В РЕГІОНІ	22
Пашаев Техрун Горхмаз оглы СТРУКТУРНЫЕ ФОНДЫ ЕС КАК КАТАЛИЗАТОР ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНОВ ...	26
Саидкаримова Матлюба Ишановна, Турабекова Гулираъно Исламовна «ІКТІСОДИЁТ НАЗАРИЯСИ» ФАНИНИ ЎРГАНИШДА МАСАЛА-МАШҚЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ МЕТОДИНИНГ ТУТГАН ЎРНИ	33
Тарасенко Світлана Вікторівна, Глубока Наталія Андріївна, Кириченко Дар'я Олексіївна ЕКСПОРТНА СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ УКРАЇНИ: ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ	36
Фурсова Виктория Анатольевна, Литвинов Владислав Борисович СЕКЬЮРИТИЗАЦІЯ КАК СПОСОБ ФИНАНСИРОВАНИЯ ИНФРАСТРУКТУРНЫХ ПРОЕКТОВ В УКРАИНЕ	42
Шевчук Ірина Богданівна, Петришин Оксана Петрівна АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	47
Шульгіна Людмила Михайлівна, Нечай Антон Миколайович БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА.....	53

Гуль Анастасія Олегівна

магістр кафедри економічної кібернетики

Львівського національного університету імені Івана Франка

Гуль Анастасия Олеговна

магистр кафедры экономической кибернетики

Львовского национального университета имени Ивана Франко

Hul Anastasiia

Master of Information Technologies in Business of the

Department of Economic Cybernetics of the

Ivan Franko National University of Lviv

Орловська Анна Богданівна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри економічної кібернетики

Львівський національний університет імені Івана Франка

Орловская Анна Богдановна

кандидат экономических наук, доцент,

доцент кафедры экономической кибернетики

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

Orlovska Anna

PhD in Economics, Associate Professor at the

Department of Economic Cybernetics

Ivan Franko National University of Lviv

АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ СЕЗОННИХ КОЛИВАНЬ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ОРГАНІЗАЦІЮ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

АНАЛИЗ ПОКАЗАТЕЛЕЙ СЕЗОННЫХ КОЛЕБАНИЙ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА ОРГАНИЗАЦИЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

ANALYSIS OF SEASONAL FLUCTUATIONS INDICATORS AND THEIR IMPACT ON THE ORGANIZATION OF ENTERPRISE ACTIVITY

Анотація. У статті «Аналіз показників сезонних коливань та їх вплив на організацію діяльності підприємства» розглянуто види сезонних робіт галузей, які є в Україні, особливості організації діяльності підприємства, яке виробляє промислову продукцію, а також ряд методів та етапів розрахунку показників сезонних коливань. Такі методи дозволяють підприємствам передбачити та врахувати можливі втрати, пов'язані з проблемою сезонності, та ефективніше спланувати діяльність майбутніх періодів.

Ключові слова: організація, підприємство, сезонність, сезонні хвилі, сезонні коливання, сезонні роботи, сезонні галузі.

Аннотация. В статье «Анализ показателей сезонных колебаний и их влияние на организацию деятельности предприятия» рассмотрены виды сезонных работ отраслей, которые есть в Украине, особенности организации деятельности предприятия, которое производит промышленную продукцию, а также ряд методов и этапов расчета показателей сезонных колебаний. Такие методы позволяют предприятиям предусмотреть и учесть возможные потери, связанные с проблемой сезонности, и эффективнее спланировать деятельность будущих периодов.

Ключевые слова: организация, предприятие, сезонность, сезонные волны, сезонные колебания, сезонные работы, сезонные отрасли.

Summary. The article «Analysis of seasonal fluctuations indicators and their impact on the organization of enterprise activity» deals with the following: types of seasonal work of the branches that are in Ukraine, the peculiarities of the organization of activity of the enterprise producing the industrial product, as well as a number of methods and stages of the calculation of seasonal fluctuations. Such methods allow enterprises to predict and take into account possible losses related to the seasonal problem and to plan future activities more effectively.

Key words: organization, enterprise, seasonality, seasonal fluctuations, seasonal jobs, seasonal industries.

Актуальність проблеми. Беручи до уваги економічну та політичну нестабільність, яка зараз присутня в Україні, підприємствам необхідно швидко адаптуватися до змін зовнішнього і внутрішнього середовища. Здатність підприємств швидко пристосовуватись до змін дає їм можливість скласти конкуренцію на ринку.

Одним з найважливіших чинників розвитку та конкурентоспроможності підприємства можна вважати побудову гнучкої організації виробництва й оптимальне (адаптоване) управління ним, це можливо лише тоді, коли підприємство, аналізуючи середовище в якому воно функціонує, може адаптуватись до змін.

Організацію виробництва можна вважати багатограним та складним процесом, що охоплює цілу низку проблем. Найактуальнішими з них є зміцнення та розширення можливостей первинної ланки підприємства, удосконалення їх організаційних структур, організація системи технічного обслуговування виробництва та його матеріально-технічного обслуговування.

Слід взяти до уваги, що на деякі підприємства мають вплив сезонні коливання, які проявляються в сферах сільського господарства, переробній промисловості, туристичному бізнесі та ін. У такому випадку є доцільним здійснити аналіз впливу таких коливань на результати роботи підприємств, адже це дає змогу краще використовувати робочу силу та інші ресурси підприємства.

Аналіз останніх наукових досліджень. Проблеми організації виробництва на сезонних підприємствах розглядаються у багатьох наукових працях як зарубіжних (Ф. Гілберт, Г. Емерсон, Ф. Тейлор), так і вітчизняних вчених, таких як В. М. Гриньова, Н. Г. Метеленко та інших. Наприклад, Нікітіна І. М., вивчає вплив сезонності на динаміку валового внутрішнього продукту, Недашківська Н. І. вивчає сезонні коливання у промисловості. Однак, жодне з цих питань повністю не розкрито, що дає підстави для подальшого вивчення та наукових досліджень.

Мета роботи. Метою статті є дослідження організації діяльності підприємства, розгляд роботи сезонних галузей в Україні та етапи розрахунку сезонних коливань.

Викладення основного матеріалу дослідження. Організація підприємницької діяльності включає в себе оптимізацію в часі всіх матеріальних та трудових елементів виробництва з метою досягнення найбільших результатів з найменшими затратами у визначені терміни.

У зв'язку з переходом на ринкові відносини змінились погляди на організацію виробництва, тепер кожне підприємство в процесі виробництва створює умови для найефективнішого використання людей та техніки і тим самим підвищує свою конкурентоспроможність.

На першочергове місце в організації підприємницької діяльності виходить мета виробництва, яка дає змогу в будь-який момент перебудувати виробництво на випуск інших видів продукції при зміні попиту на неї з найменшими затратами. Також це підприємство повинно виробляти високоякісну продукцію у визначені терміни, яка може бути конкурентоспроможною на ринку.

Все це говорить про те, що організація виробництва має багатопланові завдання, рішення яких дозволить відповісти на питання, що має робити підприємство для того щоб залишитись на ринку.

Якщо розглядати організацію виробництва промислової продукції, то ця сфера виявилась найбільш чутливою до економічних та політичних змін в країні, а саме: до порушень матеріально-технічного забезпечення, різкого зменшення збуту продукції, погіршення фінансового стану підприємств [8, с. 124].

Метеленко Н. Г. розглядає організацію як функцію управління промисловим підприємством для досягнення поставлених цілей виробничої системи [8, с. 327].

Таким чином, організація підприємства — це насамперед процес створення взаємовідносин між підрозділами, працівниками та матеріальними ресурсами підприємства, що дозволяє керувати діяльністю промислової організації.

На даний час найбільш поширеною є система розвитку організації виробництва, яка поєднує в собі ознаки: підвищення спроможності виробництва адаптуватися до змін, підвищення продуктивності праці, тим самим орієнтуючись на споживача продукції та поєднання виробничої діяльності та управління матеріальною складовою виробництва.

Є ряд факторів які спрямовані на вдосконалення організації виробництва та інтенсивність організаційних змін, основними з яких є наступні:

- розвиток ринку продукції, який передбачає скорочення життєвого циклу виробленої продукції та забезпеченість ринку необхідними товарами;
- автоматизація виробничих процесів та використання інноваційних технологій;
- фінансовий імідж виробництва.

Різні галузі виробництва та окремі підприємства значно відрізняються один від одного характером

створюваної продукції, використовуваних засобів виробництва і застосовуваних технологічних процесів. Ці відмінності впливають на різноманіття виробничих процесів на підприємствах, і тим самим змінюють стратегію розвитку організації виробничих процесів.

Виробнича і організаційна структура управління виробництвом залежить від специфіки і структури виробничого процесу, технологічного рівня підприємства, виду продукції, рівня спеціалізації і концентрації видів робіт, наявного інфраструктурного потенціалу [6, с. 72].

Також є ряд факторів, які впливають на організацію підприємства. Це зовнішні та внутрішні фактори.

Факторами, які формують внутрішнє середовище вважають: стратегії, ціль та завдання підприємства, його структури (організаційні, фінансові тощо), технології, персонал, система управління, процеси постачання, виробництво (спеціалізація, масштаби, технічні особливості), збут, фінансові процеси тощо.

Зовнішнє середовище — це сукупність господарських суб'єктів, економічних, суспільних і природних умов, національних і міждержавних інституційних структур та інших зовнішніх (відносно підприємства) умов і чинників, що характеризують

оточення, в якому відбувається діяльність підприємства [6, с. 221–227].

Згідно з цим, становлення та розвиток ринкових механізмів господарювання в економіці України, зростання впливу зовнішнього середовища, загострення конкуренції, мінливі політичні та економічні умови функціонування обумовлює необхідність адаптації промислових підприємств до умов, що склались у мінливому зовнішньому та внутрішньому середовищі. Тому зміни зовнішнього середовища призводять до змін внутрішнього середовища, що вимагає змін управління та організації виробництва в залежності від цілей, завдань та стратегій підприємства.

Для розкриття питання недостатньо розглянути тільки промислові підприємства, доцільно дослідити також сезонні галузі в Україні та етапи розрахунку сезонних коливань.

Кабінет Міністрів України затвердив список сезонних робіт і сезонних галузей які є в Україні [2].

У даному переліку не зазначено конкретних професій, посад сезонних працівників, тому їх перелік, а також тривалість, дата початку та закінчення таких робіт на підприємствах встановлюються в колективному договорі чи іншому локальному документі, наприклад у наказі (розпорядженні) по

Таблиця 1

Сезонні галузі та сезонні роботи

Галузь	Вид робіт
Лісова промисловість і лісове господарство	добування живиці, барасу і ялинкової сірки
	заготівля лика
	заготівля пенькового осмолу
	заготівля насіння
	бирання і переробка харчових продуктів лісу
	лісозахисні і протипожежні роботи: боротьба із шкідниками і хворобами лісу, прокладання мінералізованих смуг, чергування на пожежних вишках, наземне пожежне патрулювання лісів
	лісокультурні роботи: підготовка ґрунту, посів і садіння лісу, догляд за лісовими культурами, робота в лісорозсадниках
	польові лісовпорядні роботи
Торф'яна промисловість	добування, сушіння та збирання торфу
	болотяно-підготовчі роботи
	ремонт й обслуговування технологічного обладнання в польових умовах
Сільське господарство	робота в овочівництві, садівництві, буряківництві, хмелярстві, виноградарстві, на вирощуванні і збиранні картоплі, баштанних культур, тютюну, кормів, лікарських рослин
	робота на інкубаторно-птаховничих, міжгосподарських інкубаторних станціях
Переробні галузі промисловості	первинне виноробство
	робота на підприємствах переробки плодоовочевої продукції
	робота на підприємствах цукрової галузі промисловості
Санаторно-курортні заклади і заклади відпочинку	роботи, пов'язані із санаторно-курортним обслуговуванням хворих і відпочиваючих у закладах відпочинку і санаторно-курортних закладах
Транспортно-дорожній комплекс	авіаційні роботи в сільському та лісовому господарствах

підприємству. Кількість персоналу (сезонних працівників), потрібна для виконання сезонних робіт, визначається штатним розписом [1].

Сезонні коливання є періодичними внутрішньорічними коливаннями, які зумовлені зміною пори року. Сезонні коливання притаманні багатьом соціально-економічним явищам.

Також виділяють поняття сезонної хвилі — сукупність обчисленого для кожного місяця річного циклу індексів сезонності.

Є ряд методів, які дозволяють вимірювати сезонні хвилі (табл. 2).

Також, для аналізу сезонних коливань зазвичай розраховують індекси сезонності на основі середніх значень досліджуваного показника [2].

Більшість досліджуваних явищ мають певну тенденцію до зміни (зростання або зменшення), тому для визначення показників сезонності необхідна нейтралізація еволюції тренду. Крім того, використання такої методики дозволяє здійснювати прогноз на перспективу з урахуванням сезонних коливань.

Є декілька етапів аналізу сезонних коливань.

На першому етапі розраховуємо індекси сезонності (сезонну хвилю) методом співвідношення простих середніх величин.

$$I_c = \frac{y_i}{y_{\text{заг}}} \times 100,$$

де y_i — середній рівні;

$y_{\text{заг}}$ — середній загальний рівень.

Для здійснення подальшого прогнозу з урахуванням сезонних коливань використаємо метод аналітичного вирівнювання за рівнянням прямої:

$$\hat{y}_t = a_0 + a_1 t.$$

Параметри a_0 і a_1 для рівняння прямої знаходяться методом найменших квадратів.

Наступним етапом для розрахунку сезонності є розрахунок індексів сезонності (сезонна хвиля), які визначаються як відсоткове співвідношення емпіричних та теоретичних рівнів показника.

Для розрахунку прогнозних значень використається модель прогнозу, яка має [4, с. 210]:

$$y_t = I_k \times \hat{y}_t + \varepsilon_t$$

де y_t — розмір показника в момент часу t ;

I_k — середній індекс сезонності;

$\hat{y}_t$ — оцінка величини в момент часу t ;

ε_t — випадковий компонент.

Можна стверджувати, що прогнозні значення чистої будуть відрізнятися від фактичних значень

на величину $t \frac{\sigma_{\varepsilon_t}}{\sqrt{n}}$,

де t — межі прогнозу;

σ_{ε_t} — середнє квадратичне відхилення випадкового компонента:

$$\sigma_{\varepsilon_t} = \sqrt{\frac{\sum \varepsilon_t^2}{n-1}}.$$

Усі описані методи можуть бути використані для аналізу основних показників сезонних коливань. На основі таких розрахунків підприємства можуть корегувати рішення щодо планування діяльності на наступні періоди, тим самим зменшуючи рівень втрат за рахунок врахування ризиків, пов'язаних з сезонними коливаннями.

Висновки. Організацією виробництва називають сукупність правил, процесів, дій, що забезпечують форму та порядок поєднання праці й речових елементів виробництва з метою підвищення ефективності виробництва та збільшення прибутку.

Сезонні коливання — це більш чи менш сталі внутрішньорічні коливання в рядах динаміки, що обумовлені специфічними умовами виробництва і споживання даного товару чи послуг.

Сучасні умови функціонування промислових підприємств диктують все більш «жорсткі правила виживання» оскільки діяльність відбувається в умовах невизначеності зовнішнього економічного середовища, що може негативно впливати на їх діяльність.

Таблиця 2

Класифікація методів вимірювання сезонних хвиль

Основа методу	Найменування методу
Середнє арифметичне	1. Метод абсолютних різниць 2. Метод відношення середніх помісячних до середньої за весь період 3. Метод відношення помісячних рівнів до середньої даного року
Відносні величини	1. Метод відносних величин 2. Метод відносних величин на основі медіани 3. Метод Персона (ланцюговий метод)
Механічне вирівнювання	1. Метод ковзних середніх 2. Метод ковзних сум і ковзних середніх
Аналітичне вирівнювання	1. Вирівнювання по прямій 2. Вирівнювання по параболі і експоненті 3. Вирівнювання по ряду Фур'є

Можна зробити висновок, що сезонність і сезонні коливання можна визначити за допомогою індексу сезонності, а для визначення сезонних коливань є ряд методів для розрахунку. Такі методи дозволяють

підприємствам передбачити та врахувати можливі втрати, пов'язані з проблемою сезонності, та ефективніше спланувати діяльність майбутніх періодів.

Література

1. Газета «Кадри і зарплата» № 1–2, 2015.
2. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/278-97-п>
3. Варфоломеев О. В. Аналіз еволюції сезонності в динаміці реального валового внутрішнього продукту в Україні / Статистика України. — 2005. — № 3. — С. 22–25.
4. Вашків П. Г. та ін. Статистика підприємництва: Навч. посібник / П. Г. Вашків, П. І. Пастер, В. П. Сторожук, Є. І. Ткач; за ред. П. Г. Вашківа, В. П. Сторожука. — К.: «Слобожанщина», 1999. — 600 с.
5. Гриньова В. М. Організація виробництва: підручник / В. М. Гриньова, М. М. Салун. — К.: Знання, 2009. — 582 с.
6. Іщук С. О. Виробничий потенціал промислових підприємств (Проблеми формування і розвитку. — 278 с.
7. Малихіна Я. А. Вплив факторів зовнішнього середовища на діяльність ВНЗ / Я. А. Малихіна // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія. — 2013. — Вип. 39(3). — С. 221–227.
8. Метеленко Н. Г. Внутрішній господарський механізм ефективного функціонування промислових підприємств: теорія, практика, перспективи: монографія / Н. Г. Метеленко. — Запоріжжя: КПУ, 2010. — 480 с.

УДК 519.216.3

Мищишин Орест Якович

кандидат фізико-математичних наук, доцент

Львівський національний університет імені Івана Франка

Мищишин Орест Якович

кандидат физико-математических наук, доцент

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

Myshchyshyn Orest

Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor

Ivan Franko National University of Lviv

Боднар Віталій Ярославович

магістр

Львівського національного університету імені Івана Франка

Боднар Виталий Ярославович

магистр

Львовского национального университета имени Ивана Франко

Bodnar Vitaly

Master of the

Ivan Franko National University of Lviv

ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ЙОГО МЕТОДИ. ВИКОРИСТАННЯ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ У ПРОГНОЗУВАННІ

ПРОГНОЗИРОВАНИЕ И ЕГО МЕТОДЫ. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АНАЛИЗА В ПРОГНОЗИРОВАНИИ

FORECASTING AND ITS METHODS. USE OF FACTOR ANALYSIS IN FORECASTING

Анотація. Обґрунтовано значення бізнесової аналітики, як процесу перетворення даних в інформацію тобто у нові знання, які можуть бути використані для збільшення ефективності та конкурентоздатності підприємства. Також розглянута доцільність здійснення такої управлінської функції як прогнозування для успішної діяльності підприємства у сфері продажу. Визначено доцільність використання факторного аналізу для оцінки фінансового стану підприємства та створення прогнозу продажу на основі факторного аналізу. Прогнозування, аналіз та обробка даних здійснена за допомогою відповідного інструментарію та відображена в програмі Tableau.

Ключові слова: прогнозування, факторний аналіз, ризики, програма Tableau.

Аннотация. Обосновано значение бизнес аналитики, как процесса преобразования данных в информацию то есть в новые знания, которые могут быть использованы для повышения эффективности и конкурентоспособности предприятия. Также рассмотрена целесообразность осуществления такой управленческой функции, как прогнозирование для успешной деятельности предприятия в сфере продаж. Определена целесообразность использования факторного анализа для оценки финансового состояния предприятия и создания прогноза продаж на основе факторного анализа. Прогнозирование, анализ и обработка данных осуществлена с помощью соответствующего инструментария и отражена в программе Tableau.

Ключевые слова: прогнозирование, факторный анализ, риски, программа Tableau.

Summary. The significance of business analytics as the process of transforming data into information, that is, new knowledge that can be used to increase the efficiency and competitiveness of the enterprise, is substantiated. The expediency of implementing such a management function as forecasting for the successful activity of the company in the field of sales is also considered. The expediency of using factor analysis for assessing the financial condition of an enterprise and creating a sales forecast based on factor analysis is determined. Forecasting, analysis and data processing is done using the appropriate toolkit and displayed in the Tableau program.

Key words: prediction, factor analysis, risks, Tableau program.

Постановка проблеми. Прогнозування — важлива частина процесу управління. Без нього неможлива розробка тактичних та стратегічних планів розвитку підприємства. Як для торговельного, так і для виробничого підприємства важливим є передбачення продажів товарів на наступний період. Від цього буде залежати обсяг і створення запасів грошових коштів. Доцільно використовувати метод факторного аналізу, що дозволяє виокремити взаємозалежні фінансові коефіцієнти, як складовий елемент методики оцінки фінансового стану підприємства. Фінансові ризики є найбільш загрозливими для успішної діяльності, тому їх оцінка дозволить підвищити ефективність прогнозування та управління ризиками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ознайомившись з інноваціями, які управляють ринком засобів для аналізу даних. Компанія Tableau активно розвивала та реалізувала інновації у цій області і тому компанія Gartner підтвердила лідерство Tableau в 2014 році. На додаток до MagicQuadrant, Gartner випустила опитування клієнтів, що забезпечує подальше розуміння досвіду людей, які насправді придбали програмне забезпечення BI від різних постачальників. Tableau отримала один з найвищих показників у загальному рейтингу продуктів з кількості використання серед 30-ти платформ BI.

Вимоги платформи BI будуть рухатись від орієнтованості на звітність до орієнтованості на аналіз (reporting-centric to analysis-centric), і це означає, що більшість BI постачальників розширяють та покращають можливості data discovery, що забезпечить прем'єрні конкурентні можливості для їх BI платформ.

У 1997 році запущений R & D-проект всередині університету Стенфорда. У його рамках було розроблено мову візуалізації баз даних VizQL (Visual Query Language). У 2003 році на базі розробленої технології був введений на ринок комерційний продукт Tableau Desktop.

Система взаємодіє з реляційними СУБД, кубами і таблицями і потім автоматично генерує візуальну аналітику, включаючи звіти, таблиці, рейтинги і графіки. Команда, що складається з докторів наук, створила технологію VizQL, яка повністю змінює роботу з даними: простим перетягуванням миші можна створювати складну візуалізацію інформації.

До складу Tableau включені коннектори для взаємодії з СУБД провідних компаній (Oracle, Microsoft SQL Server, Teradata, IBM DB2 і Netezza). Барато відомих постачальників BI-платформ використовують інструменти візуалізації Tableau в своїх продуктах по OEM-угодам, зокрема, в Oracle Essbase Visual Explorer (контракт був укладений ще в 2005 р колишнім власником OLAP-сервера Oracle — компанією Oracle Hyperion).

Постановка завдання. Метою статті є визначення доцільності прогнозування, його значення для

успішного розвитку торгової діяльності, а також вибір оптимальних методів прогнозування. Прогнозування продажу полягає у визначенні обсягу в грошовому або кількісному вираженні на певні періоди часу у майбутньому. Завданням даної статті є дослідження методів прогнозування та створення прогнозу продажу за допомогою програмного середовища Tableau, дослідження динаміки, розрахунку тренду та сезонності на базі BA Tableau.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результатом прогнозування є розроблений прогноз продажу на майбутній період. Отже, прогнозування це процес передбачення величини продажу на перспективу, а прогноз — це кількісний результат цього процесу.

До основних принципів прогнозування продажу можна віднести:

- об'єктивність прогнозування.

Вона полягає у забезпеченні відповідності стану середовища, на яке опирається прогнозування, і його результатів. Реалізація цього принципу прогнозування досягається за рахунок:

- 1) використання достовірної інформації за минулий період;
 - 2) застосування в прогнозуванні найбільш ефективних в даних умовах методів;
 - 3) одночасне використання декількох методів прогнозування.
- мінімізація кількості ринкових факторів, що впливають на результати прогнозування.
 - використання різних оцінок результатів прогнозування (оптимістичних, найбільш імовірних та песимістичних). Це пов'язано з можливостями розвитку різних ринкових ситуацій (сприятливі умови, найгірші ситуації, проміжні передбачування між цими двома крайностями);
 - відповідність прогнозування цілям використання його результатів. Розглянемо дві групи методів прогнозування — евристичні та математичні методи.

Важливим питанням економічного аналізу є вивчення і вимір впливу факторів на величину досліджуваних економічних показників. Під факторним аналізом розуміють методику комплексного і системного вивчення та виміру впливу факторів на величину результативних показників.

Типи факторного аналізу:

- детермінований (функціональний) і стохастичний (кореляційний);
- прямий (дедуктивний) і зворотний (індуктивний);
- одноступеневий і багатоступеневий;
- статичний і динамічний;
- ретроспективний і перспективний (прогнозний).

Основні завдання факторного аналізу

1. Добір факторів для аналізу досліджуваних показників.
2. Класифікація і систематизація їх з метою забезпечення системного підходу.

Таблиця 1

Евристичні методи прогнозування

Назва методу	Призначення методу	Особливості застосування методу
Експертні методи	Для об'єктів, розвиток яких не піддається предметному опису, математичній формалізації. В умовах відсутності достовірної статистики, що характеризує об'єкт управління, в умовах великої невизначеності, за відсутності ЕОМ, в екстремальних ситуаціях	За експертними оцінками 7–9 фахівців. Вироблення колективної думки групи експертів. Потребує багато часу для опитування і обробки даних.
Метод евристичного прогнозування	Знаходження оптимальних способів створення проєктованих систем (модернізованих). Прогнозування великих і складних систем. Виявлення об'єктивізованого уявлення про перспективи розвитку вузької області	Математичний апарат (метод) непридатний. Спеціально обробляються прогнозні оцінки об'єкта шляхом систематизованого опитування експертів у вузькій сфері науки, техніки, виробництва. Інформаційний масив створюється із заповнених експертами таблиць.
Колективна генерація ідей	Визначення всього можливого кола варіантів розвитку керованого об'єкта. Визначення альтернативного кола чинників, що впливають на об'єкт прогнозу. Отримання сценарію розвитку об'єкта управління	Синтез об'єкта прогнозу, мультифакторний аналіз подій, аналіз подій зі сторони детермінуючих чинників
Морфологічний аналіз	Прогнозування можливого результату фундаментальних досліджень. При відкритті нових ринків, формуванні нових потреб	Структурні взаємозв'язки між об'єктами, явищами і концепціями. Загальність припускає й використання повної сукупності знань про об'єкт. Необхідною вимогою є повна відсутність попередніх думок. Містить такі етапи: формулювання проблеми; аналіз параметрів; побудова «морфологічного ящика», що включає всі рішення; вивчення всіх рішень
Прогнозні графі і «дерево рішень»	Прогноз розвитку об'єкта в цілому. Формулювання сценарію досягнення прогнозованої мети, рівня мети, критерію	Вибір графі, що визначається сутністю відносин, які вона повинна виразити

Таблиця 2

Математичні методи параметричного прогнозування

Назва методу	Призначення методу	Застосування методу
Задачі прогнозної екстраполяції	Визначення тенденцій розвитку об'єктів, що мають кількісні статистичні дані, які характеризують їх минулий і сьогодинський стан	Можуть застосовуватися: – за умов, коли вихідні статистичні дані відповідають вимогам, пред'явленим до конкретних математичних методів; – за наявності кількісної інформації;
Задачі методу найменших квадратів		Застосування можливе, якщо за час упередження функціональна структура об'єкта прогнозування не змінюється (можуть змінюватися тільки значення параметрів)
Спектральний аналіз	Прогноз процесів, динаміка яких містить коливальні або гармонійні складові	До об'єкта прогнозування відносяться: – сезонні коливання попиту; – макроекономічні процеси; – енергоспоживання
Факторний аналіз	Максимально можливий облік і сукупності змінних, що характеризують об'єкт і їх взаємозв'язки	Являє собою розділ математичної статистики і включає велику кількість методів

3. Моделювання зв'язків між результативними і факторними показниками.

4. Розрахунок впливу факторів і оцінювання ролі кожного з них у змінюванні величини результативного показника.

5. Використання факторної моделі при прийнятті управлінських рішень.

Добір факторів для аналізу того чи іншого показника здійснюють на основі теоретичних і практичних знань, набутих у цій галузі. При цьому звичайно

керуються принципом: чим більший комплекс факторів досліджують, тим точнішими будуть результати аналізу.

В аналізі взаємопов'язаного дослідження впливу факторів на величину результативних показників досягають шляхом класифікації і систематизації їх, що дає можливість точніше оцінити місце і роль кожного фактора у формуванні величини результативних показників.

Систематизації факторів досягають за допомогою побудови структурно-логічних моделей, в яких фактори розміщують у певному порядку з урахуванням їхнього взаємозв'язку і співвідпорядкованості.

Розрізняють детерміновані і стохастичні факторні системи. Створити детерміновану факторну систему — означає подати досліджуваний показник як алгебраїчну суму, як частку або як добуток кількох факторів, що визначають його величину.

Розвитку детермінованої факторної системи досягають, як правило, за рахунок деталізації комплексних факторів. Систематизація факторів дає змогу глибше вивчити взаємозв'язок факторів у формуванні величини показника, який вивчається, що має неабияке значення на наступних етапах аналізу, особливо на етапі моделювання досліджуваних показників.

Одним із завдань факторного аналізу є моделювання взаємозв'язків між результативними показниками і факторами, які визначають їхню величину.

Сутність моделювання полягає в тому, що взаємозв'язок досліджуваного показника і факторних показників передається у формі конкретного математичного рівняння.

Tableau — система інтерактивної аналітики, що дозволяє в найкоротші терміни проводити глибокий і різнобічний аналіз великих масивів інформації і не вимагає навчання бізнес-користувачів і дорогого впровадження. Tableau допомагає швидко аналізувати, візуалізувати і обмінюватися інформацією. Tableau Desktop є продуктом, який кожен може використовувати, щоб визначати тенденції, виявляти можливості та аналізувати дані. Tableau дозволяє виймати дані для аналізу масивних даних в лічені секунди. Вона поєднує в собі досягнення в області баз даних і комп'ютерної графіки.

Tableau Software допомагає користувачам побачити і зрозуміти дані. Використовується більш ніж у 17000 організацій по всьому світу, перевагами програмного забезпечення для таблиць Tableau є швидка аналітика та «rapid-fire» Business Intelligence. При цьому забезпечується створення візуалізацій

та індикаторних панелей (dashboards) протягом декількох хвилин, а потім їх змінення за секунди. У результаті користувач отримує відповіді з даних швидко, без необхідності програмування.

Основні переваги Tableau Desktop:

- Швидкість. Швидкість впровадження, швидкість навчання, швидкість отримання звіту, швидкість відповіді на запит до даних, у результаті швидкість отримання результату. Хвилини і секунди замість тижнів і місяців.
- Простота. Програма доволі проста у використанні.
- Самообслуговування. Не потрібно залежати від ІТ-підтримки, розробляти технічні завдання, копіювати в Excel. Зручний інтерфейс дозволяє самостійно виконати будь яке завдання.
- Візуалізація. Використовуються кращі практики візуалізації інформації. Автоматичне декодування, умілі підказки — як краще дивитися на дані, спеціально розроблені колірні схеми, що дозволяють краще відобразити інформацію.
- Технічні можливості. Технологія, розроблена Tableau Software, дозволяє підключатися до широкого спектру різних джерел даних. Здатність підключатися в режимі «живе підключення» дає суттєві переваги: немає дублювання даних у власному форматі; немає високих вимог до обладнання; високу продуктивність на Big Data. Забезпечується також збереження даних у власному форматі .tde завдяки якому значно поліпшується продуктивність для повільних джерел даних.

Програма Tableau дає нам різноманітні інструменти для побудови графіку, який відображає прогнози майбутніх доходів. Дає змогу порівняти прибутки за різні роки, квартали та місяці, побачити перспективи розвитку, врахувати всі ризики, перспективи і можливості для отримання максимального прибутку з продажу товару.

Роблячи прогноз спираються на уже наявні дані і керуються певними методами і способами обчислення прибутків. Для створення прогнозу здійснюється збір початкових даних, обробка даних та ряд необхідних розрахунків. Для зручності обрахунків та відображення вхідних даних було використано програми Microsoft Excel та RStudio, а графіки зображуються в програмі Tableau.

Початкові дані — реальні продажі та їх суми (рис. 1).

Далі обраховують значення натурального логарифму для кожного окремого місяця та кожного окремого року.

	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	Suma
2013	30 334	30 702	35 675	44 873	39 412	41 732	45 678	56 298	47 591	56 472	53 494	71 185	553 446
2014	33 744	37 554	38 757	52 113	50 158	47 917	58 187	49 544	51 003	57 480	44 903	62 548	583 908
2015	32 503	32 859	33 301	42 491	41 625	48 596	50 024	46 400	76 484	51 515	44 761	88 626	589 185
2016	42 693	41 238	54 467	90 149	53 090	43 897	72 682	85 772	47 591	73 414	53 494	106 778	765 264
2016Real	42 693	41 238	54 467	90 149	53 090	43 897	72 682	85 772					

Рис. 1. Вхідні дані

2013	2014	2015	2016Real
10,32	10,4266	10,3891	10,6618
10,3321	10,5335	10,4	10,6271
10,4822	10,5651	10,4133	10,9054
10,7116	10,8612	10,657	11,4092
10,5818	10,8229	10,6365	10,8797
10,639	10,7772	10,7913	10,6896
10,7294	10,9714	10,8203	11,1938
10,9384	10,8106	10,7451	11,3594
10,7704	10,8396	11,2448	
10,9415	10,9592	10,8496	
10,8873	10,7123	10,7091	
11,173	11,0437	11,3922	
13,2239	13,2775	13,2865	13,548

Рис. 2. Натуральний логарифм даних кожного місяця та їхньої суми

Далі від натурального логарифму щомісячної суми продаж віднімається відповідний натуральний логарифм суми продажу за цілий рік.

$$\ln[(S_{01}) - \ln(S_{2012})] = \ln[(k_{s01} * k_{s02} * ... * k_{s12} * k_{p1} * k_{r1})] = m_{01}x_1 + ... + m_{12}x_{12} + p_1x_{13} + r_1x_{14}; \quad x_i = (0,1)$$

2013	2014	2015	2016Real
-2,90389	-2,85094	-2,89741	-2,88619
-2,89184	-2,74396	-2,88651	-2,92086
-2,74171	-2,71243	-2,87315	-2,64263
-2,51233	-2,41633	-2,62945	-2,13876
-2,64209	-2,45457	-2,65004	-2,66823
-2,5849	-2,50027	-2,4952	-2,85837
-2,49455	-2,30608	-2,46624	-2,35413
-2,2855	-2,46688	-2,54144	-2,18853
-2,45352	-2,43786	-2,04166	
-2,28242	-2,31831	-2,43687	
-2,33659	-2,56524	-2,5774	
-2,05088	-2,23381	-1,89431	

Рис. 3. Різниця натуральних логарифмів

$$S_{01} = S_{2012} * e^{(m_{01}x_1 + ... + m_{12}x_{12} + p_1x_{13} + r_1x_{14})}$$

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X
1		m01	m02	m03	m04	m05	m06	m07	m08	m09	m10	m11	m12	p1	p2	p3	p4	p5	p6	p7	p8	p9	p10	y
2	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-2.90389497271588
3	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-2.89183636929408
4	3	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-2.74171400498219
5	4	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-2.51232811362615
6	5	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-2.64209382988486
7	6	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-2.58489594773937
8	7	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-2.49454738679296
9	8	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-2.28550444730456
10	9	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-2.45352134111042
11	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-2.28241922825192
12	11	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-2.33659467026507
13	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-2.05088204627938
14	2014	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-2.85094081243541
15	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-2.74396353900121
16	3	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-2.71243205152556
17	4	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-2.41632898838393
18	5	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-2.45456541305038
19	6	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-2.50027308866494
20	7	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-2.30608147408231
21	8	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-2.46688227253607
22	9	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-2.43785898164813
23	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-2.318306374961
24	11	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-2.56523882851089
25	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-2.2380917419057
26	2015	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-2.89740783324803
27	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-2.88551454600622
28	3	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-2.7315137004504

Рис. 4. Лінійна регресія

Після цього ми запускаємо програму RStudio та запускаємо код.

```

R_Chumak1.R x reg1 x
1 setwd("D:/Rpr/R_Chumak1.R")
2 reg1 <- read.table(file = "D:/Rpr/Inspag.csv", header = TRUE, sep = ';')
3
4
5 myfit <- lm(y~m01+m02+m03+m04+m05+m06+m07+m08+m09+m10+m11+m12+p1+p2+p3+p4+p5-1, data
6
7 summary(myfit)
8 coefficients(myfit)
9 coef=coefficients(myfit)
10
11
12
13
14
6:1 (Top Level)
R Script

```

Рис. 5. Програмний код

Console	Terminal
-0.13067 -0.05860 0.00000 0.03211 0.15648	
Coefficients:	
Estimate	Std. Error t value Pr(> t)
m01 -2.88461	0.04634 -62.250 < 2e-16 ***
m02 -2.86079	0.04634 -61.736 < 2e-16 ***
m03 -2.74248	0.04634 -59.183 < 2e-16 ***
m04 -2.51937	0.05351 -47.084 < 2e-16 ***
m05 -2.60373	0.04634 -56.188 < 2e-16 ***
m06 -2.52679	0.05351 -47.223 < 2e-16 ***
m07 -2.40525	0.04634 -51.905 < 2e-16 ***
m08 -2.43128	0.05351 -45.438 < 2e-16 ***
m09 -2.44569	0.06553 -37.320 < 2e-16 ***
m10 -2.34586	0.05351 -43.841 < 2e-16 ***
m11 -2.49308	0.05351 -46.593 < 2e-16 ***
m12 -2.14235	0.06553 -32.691 < 2e-16 ***
p1 0.40403	0.11351 3.560 0.00140 **
p2 0.24803	0.11351 2.185 0.03773 *
p3 0.38061	0.10702 3.557 0.00141 **
p4 -0.33159	0.10702 -3.098 0.00451 **
p5 0.24275	0.10702 2.268 0.03152 *

Рис. 6. Результат виконання коду

Отримані результати ми вносимо в таблицю для кожного року.

2013	2014	2015	2016
-2,88461	-2,88461	-2,88461	-2,88461
-2,86079	-2,86079	-2,86079	-2,86079
-2,74248	-2,74248	-2,74248	-2,74248
-2,51937	-2,51937	-2,51937	-2,51937
-2,60373	-2,60373	-2,60373	-2,60373
-2,52679	-2,52679	-2,52679	-2,52679
-2,40525	-2,40525	-2,40525	-2,40525
-2,43128	-2,43128	-2,43128	-2,43128
-2,44569	-2,44569	-2,44569	-2,44569
-2,44569	-2,44569	-2,44569	-2,44569
-2,49308	-2,49308	-2,49308	-2,49308
-2,14235	-2,14235	-2,14235	-2,14235

Рис. 7. Отримані дані

2013	0,0558766	0,0572235	0,0644104	0,0805103	0,0739971	0,0799151	0,0902429	0,0879242	0,0866663	0,0866663	0,082655	0,1173787
2014	0,0558766	0,0572235	0,0644104	0,0805103	0,0739971	0,0799151	0,0902429	0,0879242	0,0866663	0,0866663	0,082655	0,1173787
2015	0,0558766	0,0572235	0,0644104	0,0805103	0,0739971	0,0799151	0,0902429	0,0879242	0,0866663	0,0866663	0,082655	0,1173787
2016	0,0558766	0,0572235	0,0644104	0,0805103	0,0739971	0,0799151	0,0902429	0,0879242	0,0866663	0,0866663	0,082655	0,1173787

Рис. 8. Знаходження значення експонентної

2013	30 925	31 670	35 643	44 558	40 953	44 229	49 945	43 661	47 965	47 965	45 745	64 963	553 446
2014	32 627	33 413	37 610	47 011	43 207	46 663	52 694	51 340	50 605	50 605	48 263	68 538	583 908
2015	32 922	33 715	37 950	47 435	43 598	47 085	53 170	51 804	51 062	51 062	48 699	69 158	589 185
2016	42 760	43 791	49 291	61 612	56 627	61 156	69 060	67 285	66 323	66 323	63 253	89 826	765 264

Рис. 9. Отримані прогнозовані результати

Наступним кроком буде знаходження експонентної (рис. 8).

Кожну комірку таблиці з отриманим результатом необхідно помножити на річну суму продаж і буде отримано прогнозовані результати на цей період (рис. 9).

В результаті цих обчислень були отримано дані для створення графіків в програмі Tableau (рис. 10).

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі.

Економічні процеси важко піддаються прогнозуванню, оскільки на них впливає дуже багато чинників, що зумовлюють численні ризики. Знизити їх повністю або частково допомагає аналіз.

Якісні методи прогнозування дають змогу з'ясувати загальні тенденції розвитку галузі, передбачити ймовірну споживчу поведінку покупців у майбутньому, охарактеризувати дії конкурентів. Кіль-

кісні методи слугують для отримання інформації у певних показниках, що дає змогу оперувати нею, порівнювати різні дані тощо, тобто конкретизувати інформацію у точному числовому вираженні.

Для успішного розвитку торгової діяльності необхідний аналіз та прогнозування прибутків. Маючи дані за минулі роки та місяці, враховуючи такі фактори як промоакції та інші, за допомогою необхідних формул та методів прогнозування було проведено необхідні обчислення для підрахунку доходів на майбутнє.

Проведене дослідження щодо оцінки ризиків, прибутків за допомогою оцінки фінансового стану підприємства з використанням факторного аналізу, свідчить про ефективність використання методів факторного аналізу як складового елементу методики оцінки фінансового стану підприємства та дозволяє виконувати точну оцінку фінансових ризиків, прибутків.

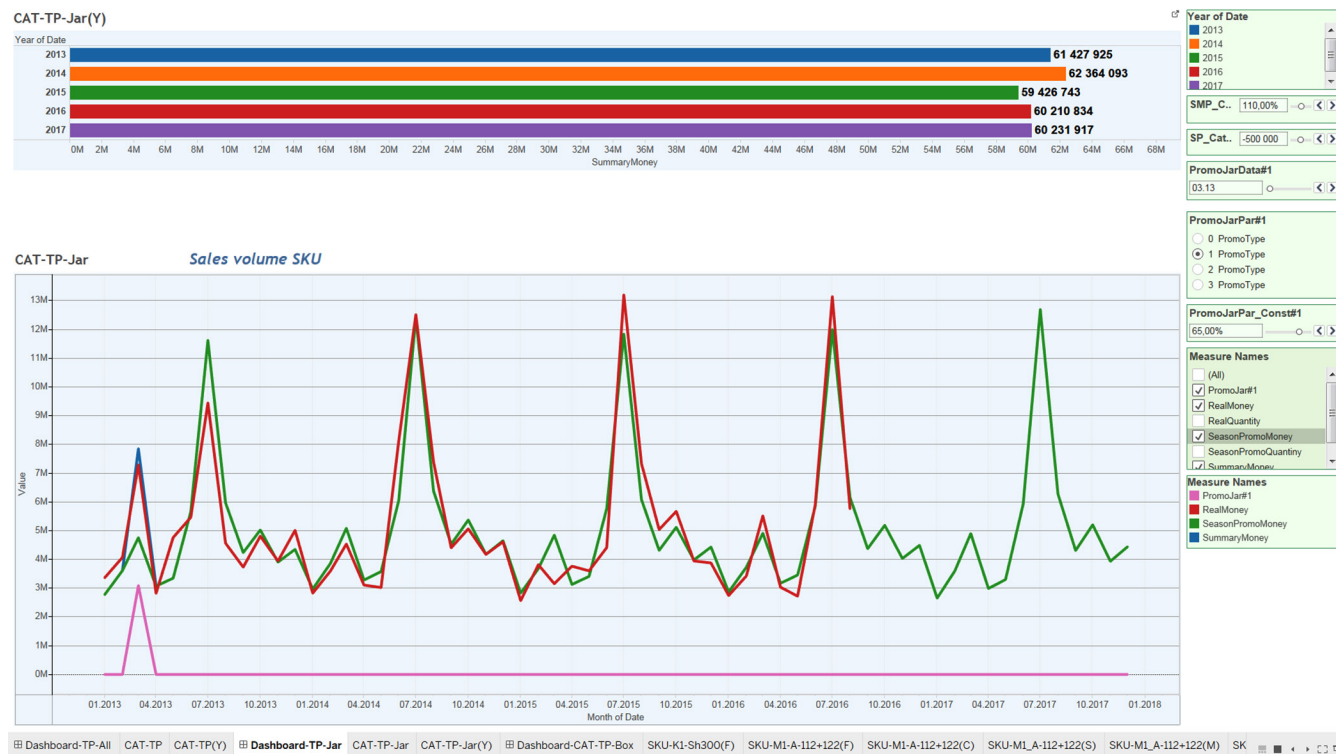

Рис. 10. Графік який відображає реальний і прогнозований прибуток

Література

1. Arthur, Charles; Halliday, Josh (December 3, 2010). «WikiLeaks cables visualisation pulled after pressure from Joe Lieberman». The Guardian. London.
2. Christopher R. Stolte: Ph. D. Candidate @ Stanford. Graphics.stanford.edu. Retrieved 2011–11–16.
3. Financial Statements for Tableau Software Inc — Google Finance». google.com/finance. Google Finance. Retrieved 29 April 2015.
4. How To Get a 20 Million Dollar Pre-Money Valuation for Series A: Tableau Software CEO Christian Chabot (Part 3). One Million by One Million by Sramana Mitra. Retrieved 2014–04–23.
5. Kosara, Robert (February 22, 2011). «Tableau Public's New Data Policy». EagerEyes blog. Retrieved March 13, 2013.
6. Lerman, Rachel (22 August 2016). «Seattle Times». Retrieved 23 August 2016.
7. Software: Business — Tableau — Best of the Year. PCMag.com. November 11, 2005. Retrieved 2011–11–16.
8. Tableau CEO Chabot: Seattle is the promised land of startup America. GeekWire. Retrieved 2014–04–23.
9. Кармазін В. А. Економічний аналіз: Практикум / В. А. Кармазін, О. М. Савицька. — К.: Знання, 2007. — 255 с.
10. Офіційний ресурс Tableau [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.tableau.com/>
11. У. Р. Клекка и др. [Под ред. И. С. Енюкова.] — М.: Финансы и статистика, 1989. — 215 с.
12. Факторный, дискриминантный и кластерный анализ: Пер. с англ./Дж.-О. Ким, Ч. У. Мьюллер, У. Р. Клекка и др.; Под ред. И. С. Енюкова. — М.: Финансы и статистика, 1989. — 215 с.

УДК 519.866

Мищишин Орест Якович

*кандидат фізико-математичних наук,
доцент кафедри економічної кібернетики*

Львівський національний університет імені Івана Франка

Мищишин Орест Якович

*кандидат физико-математических наук,
доцент кафедры экономической кибернетики*

Львовский национальный университет имени Ивана Франка

Myshchyshyn Orest

*Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor
Ivan Franko National University of Lviv*

Кметь Олег Богданович

студент

Львівського національного університету імені Івана Франка

Кметь Олег Богданович

студент

Львовского национального университета имени Ивана Франка

Kmet Oleh

Student of the

Ivan Franko National University of Lviv

МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ ОЦІНКИ ОБСЯГІВ БЮДЖЕТНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРИ СПЛАТІ ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНИХ ПОДАТКІВ

МАТЕМАТИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ ОЦЕНКИ ОБЪЕМОВ БЮДЖЕТНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ ПРИ ОПЛАТЕ ОБЩЕГОСУДАРСТВЕННЫХ НАЛОГОВ

MATHEMATICAL MODEL OF ESTIMATION OF VOLUMES OF BUDGETARY OFFENSES WHEN PAYING GENERAL STATE TAXES

Анотація. Здійснено моделювання обсягів бюджетних правопорушень при сплаті загальнодержавних податків, за допомогою лінійної та квадратичної моделей, використавши метод найменших квадратів.

Ключові слова: фінансовий контроль, бюджетне правопорушення, лінійна модель, квадратична модель, метод найменших квадратів, прогноз.

Аннотация. Осуществлено моделирование объемов бюджетных правонарушений при оплате общегосударственных налогов, с помощью линейной и квадратической моделей, использовав метод наименьших квадратов.

Ключевые слова: финансовый контроль, бюджетное правонарушение, линейная модель, квадратическая модель, метод наименьших квадратов, прогноз.

Summary. Modeling of volumes of budgetary offenses was implemented, through the linear and quadratic models, with the method of least squares use.

Key words: financial audit, budgetary offense, linear model, quadratic model, method of least squares.

Актуальність теми. Зміни, що сталися протягом останніх років в економіці та фінансових відносинах України, впровадження нових принципів господарювання на основі ринкових відносин, розвиток ділової ініціативи і підприємництва потребують докорінної перебудови управлінських функцій держави, у тому числі контрольних.

1. Роль державного фінансового контролю в бюджетній політиці України

В процесі розподілу бюджетних коштів виникають правопорушення пов'язані з неправомірним їх використанням, використання службового становища для шахрайства з фінансовими ресурсами а також використання бюджетних коштів не за призначенням, порушення бюджетного законодавства контролюючими органами [6].

У зв'язку із зростаючим обсягом фінансових злочинів та порушень питання розвитку й удосконалення діяльності контролюючих органів набувають особливого значення. Організація всеохоплюючого та ефективного контролю за виконанням бюджету стає одним із пріоритетних напрямів побудови сильної та заможної європейської держави.

Недооцінка ролі фінансового контролю призводить до значних порушень і зловживань у сфері фінансових відносин у державі, що і спостерігається в останніми роками. Україну у світовому співтоваристві сприймають як країну, яка має високий рівень корупції. Цей фактор є одним із наслідків недосконалості контролю з боку держави, в тому числі і фінансового контролю.

2. Моделювання обсягів бюджетних правопорушень на прикладі загальнодержавних податків

Питання вдосконалення оподаткування знаходяться в центрі уваги наукової і громадської думки з часів отримання Україною незалежності.

Сьогодні на державному рівні визнано гостроту проблеми оподаткування, пов'язаної з надмірністю податкового тягаря. Останній найчастіше вважають однією із причин фінансової нестабільності підприємств та низького рівня зростання сукупного попиту. Дослідження основних аспектів податкового регулювання різних економічних процесів не є новим, оскільки їм присвятили свої праці науковці минулого та сучасні автори.

Фінансові інститути, органи влади, комерційні структури часто відчують потребу в отриманні надійної інформації щодо податкової політики як в короткостроковому, так і довгостроковому періодах [6].

Основним завданням, яке ми ставимо перед собою, є створення такої моделі, яка б дозволила проаналізувати існуючі проблеми оподаткування, а в майбутньому — прийняти правильні рішення щодо оптимізації податкових надходжень.

В даному дослідженні, проаналізуємо динаміку обсягів бюджетних правопорушень при сплаті загальнодержавних податків в Україні протягом 2014–2017 років за наступними даними (рис. 1):

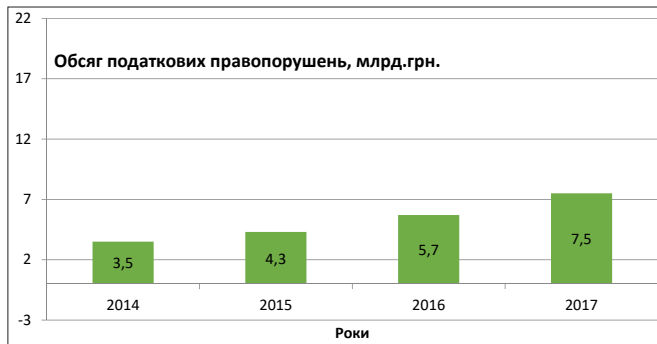

Рис. 1. Обсяги виявлених Рахунковою палатою бюджетних правопорушень при сплаті загальнодержавних податків (млрд грн.)

Джерело: складено автором за даними [1–4]

Період мінімальних обсягів бюджетних правопорушень при сплаті загальнодержавних податків припадає на 2014 рік і становить 3527 млн грн. [4]. Вже з 2015 року обсяг податкових надходжень зростає на 18 % і становить 4312 млн грн. [3]. Уже в 2016 році, зростання правопорушень склало близько 25 %, це 5730 млн грн. [2].

Порівняно з 2016 роком у 2017 сума надходжень зросла на 24 % та становить 7523 млн грн. (рис. 1) [1].

Логічний аналіз зростання сум бюджетних правопорушень, який поданий вище не дає змогу спрогнозувати обсяги бюджетних правопорушень у наступних періодах, тому доцільно перейти до технічного аналізу за допомогою економетричного моделювання.

Динаміка обсягів бюджетних правопорушень в Україні протягом 2014–2017 років (рис. 1) показує чітку тенденцію до зростання. Спробуємо оцінити параметри даного зростання, застосувавши лінійну та квадратичну моделі, використовувати метод найменших квадратів (МНК).

Формула квадратичної моделі (1):

$$y = b_0 + b_1x + b_2x^2. \quad (1)$$

Якщо фактор x інтерпретувати як змінну часу то її можна переписати у вигляді (2):

$$y = b_0 + b_1t + b_2t^2. \quad (2)$$

Економетричний аналіз набору статистичних даних, які використовувались для дослідження динаміки залежності обсягів бюджетних правопорушень в Україні та їхній прогноз дав наступні результати (рис. 2).

Для оцінки адекватності моделі скористаємось коефіцієнтом детермінації (3):

$$R^2 = \frac{SSR}{SST}, \quad (3)$$

де SSR — сума квадратів залишків (4):

$$SSR = \sum_{i=1}^{n-4} (\bar{y} - \hat{y}_i)^2 \quad (4)$$

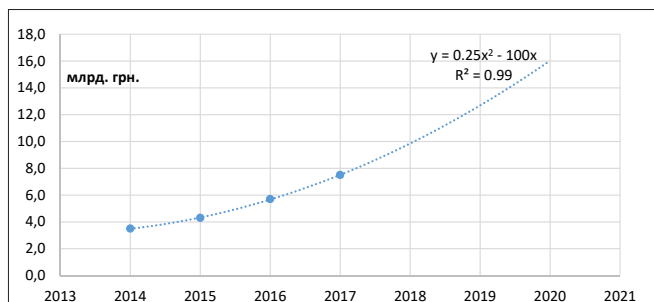

Рис. 2. Квадратична апроксимація часових трендів бюджетних правопорушень

Джерело: складено та розраховано автором за даними [1–4]

SST — величина варіації обсягів бюджетних правопорушень $Y_M(t)$ (розсіяння значень навколо середнього значення Y) (5):

$$SST = \sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2. \quad (5)$$

Значення коефіцієнту детермінації для квадратичної моделі $R^2 = 0,99$ показує незначний вклад помилок 1 % у побудові економетричної моделі.

Таблиця 1

Моделювання обсягів бюджетних правопорушень в Україні протягом 2014–2020 років (квадратична модель), млн грн.

t	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Y	3527	4312	5730	7523	-	-	-
Y_M	3241	4208	5146	7635	10263	13153	15247

Джерело: складено та розраховано автором за даними [1–4]

Прогнози величини обсягів бюджетних правопорушень в Україні $Y_M(t)$ у випадку квадратичного представлення тренду змінної Y (табл. 1) і склали величини: для 2018 року — 10263 млн грн., для 2019 року — 13153 млн грн., для 2020 року — 15247 млн гривень.

Лінійна апроксимація часових трендів бюджетних правопорушень в Україні представлена нижче (рис. 3).

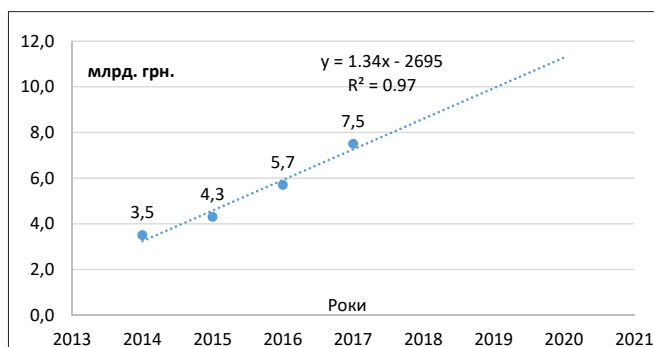

Рис. 3. Лінійна апроксимація часових трендів бюджетних правопорушень

Джерело: складено та розраховано автором за даними [1–4]

Форма кривої дозволяє інтерполювати її лінійною залежністю (6):

$$Y_M(t) = a_0 + a_1 t + a_2 t^2. \quad (6)$$

Оскільки розрахунки та аналіз параметрів лінійної моделі проводились аналогічно, тому їх не беремо до уваги, а представимо лише прогнозні значення (табл. 2).

Таблиця 2

Моделювання обсягів бюджетних правопорушень в Україні протягом 2014–2020 років (лінійна модель), млн грн.

t	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Y	3527	4312	5730	7523	-	-	-
Y_M	3243	4586	6351	7452	9874	12487	14754

Джерело: складено та розраховано автором за даними [1–4]

Значення коефіцієнту детермінації для лінійної моделі $R^2 = 0,98$ показує також незначний вклад помилок 2 % у побудові економетричної моделі.

Для вибору моделі, яка найкраще описує часовий тренд обсягів бюджетних правопорушень в Україні протягом 2018–2020 років, скористаємось коефіцієнтом детермінації (табл. 3).

Значення коефіцієнту детермінації надає перевагу використанню квадратичної моделі, однак враховуючи коливний характер залежності варто оцінювати прогноз також за лінійною моделлю. Перевірку правильності моделі можна буде здійснити в найближчому майбутньому.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Дана модель може бути використана для планування обсягів виявлених Рахунковою палатою бюджетних правопорушень, неефективного використання бюджетних коштів, порушень та недоліків адміністрування доходів Державного бюджету центральними та регіональними представництвами Рахункової палати.

Важливість фінансового аудиту в системі державного контролю зумовлена його місцем та роллю в усіх сферах суспільного відтворення: контроль займає центральне місце в системі фінансового адміністрування та супроводжує процес руху грошових коштів [6].

Роль і значення державного фінансового аудиту особливо підвищується в умовах ринкової економіки, так як він забезпечує реалізацію низки цілей державної фінансової політики, належне виконання функцій держави, зростання доходів бюджетів різних рівнів та цільових фондів і їх використання. Тому дослідження проблеми становлення та функціонування державного фінансового аудиту має велике значення як для розвитку вітчизняної фінансової науки, так і для вирішення практичних питань, пов'язаних із різними фінансовими процесами, які відбуваються в державі.

Таблиця 3

Порівняння моделей

Модель	Коефіцієнт детермінації	Прогноз на 2018 рік млн. грн.	Прогноз на 2019 рік млн. грн.	Прогноз на 2020 рік млн. грн.
Квадратична	99 %	10263	13153	15247
Лінійна	98 %	9874	12487	14754

Джерело: складено та розраховано автором за даними [1–4]

Література

1. Звіт Рахункової палати України за 2017 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.acrada.gov.ua/doccatalog/document/1675148/Zvit_RP_2017.pdf;
2. Звіт Рахункової палати України за 2016 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.acrada.gov.ua/doccatalog/document/1675148/Zvit_RP_2016.pdf;
3. Звіт Рахункової палати України за 2015 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.acrada.gov.ua/doccatalog/document/1675148/Zvit_RP_2015.pdf;
4. Звіт Рахункової палати України за 2014 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.acrada.gov.ua/doccatalog/document/1675148/Zvit_RP_2014.pdf;
5. Оптимізаційні методи і моделі в економіці і менеджменті: текст лекцій з курсу «Економіко-математичні методи та моделі» / О. Є. Скворчевський. — Харків: НТУ «ХПІ», 2014. — 76 с.
6. Державний фінансовий контроль: підручник / Чумакова І. Ю., Шульга Н. В.; за заг. ред. О. А. Петрик. — К.: КНЕУ, 2013. — 412 с.

УДК 330.44:331.52(043.3)

Молнар Віталій Вікторович*студент кафедри математичного моделювання економічних систем**Національного технічного університету України**«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»***Молнар Виталий Викторович***студент кафедры математического моделирования экономических систем**Национального технического университета Украины**«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»***Molnar Vitaly***Student of the Department of Mathematical Modeling of Economic Systems**National Technical University of Ukraine**«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»*

МОДЕЛІ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ В РЕГІОНІ

МОДЕЛИ ИССЛЕДОВАНИЯ ДИНАМИКИ ТРУДОВЫХ РЕСУРСОВ В РЕГИОНЕ

MODELS OF RESEARCH OF LABOR RESOURCES DYNAMICS IN REGION

Анотація. Статтю присвячено дослідженню моделей визначення динаміки трудових ресурсів на рівні регіону. Визначено характерні особливості категорії «трудові ресурси регіону» та запропоновано власне трактування поняття, як частини населення відповідного регіону, яка володіє певними фізичними, інтелектуальними та кваліфікаційними здібностями, потенційно здатними бути залученими для здійснення суспільно-корисної діяльності з метою забезпечення соціально-економічного розвитку регіону. Серед представлених моделей дослідження динаміки трудових ресурсів регіону найбільш ефективними варто вважати ті, в основу яких покладено економіко-математичні методи дослідження, зокрема метод інтегрального оцінювання. Для забезпечення отримання більш точних та здатних бути адаптованими на практиці результатів важливим є не лише оцінювання поточного стану трудових ресурсів, але й перспектив їх розвитку, тобто їх потенціалу. Окрім того, важливим є розрахунок тих індикаторів, які найбільш змістовно та комплексно характеризують досліджуваний об'єкт, використовуючи актуальну та достовірну інформацію. Теоретичне значення роботи полягає у здатності підвищити рівень ефективності управління трудовими ресурсами на рівні регіону завдяки використанню моделей дослідження їх динаміки. Перспективним напрямом подальшого дослідження є застосування моделі дослідження динаміки трудових ресурсів серед регіонів України.

Ключові слова: трудові ресурси, регіон, модель, інтегральна оцінка.

Аннотация. Статья посвящена исследованию моделей определения динамики трудовых ресурсов на уровне региона. Определены характерные особенности категории «трудо́вые ресурсы региона» и предложено собственную характеристику понятия, как части населения соответствующего региона, которая обладает определенными физическими, интеллектуальными и квалификационными способностями, потенциально способными быть привлеченным для осуществления общественно-полезной деятельности с целью обеспечения социально-экономического развития региона. Среди представленных моделей исследования динамики трудовых ресурсов региона наиболее эффективными следует считать те, в основе которых экономико-математические методы исследования, в частности метод интегральной оценки. Для обеспечения получения более точных и способных быть адаптированными на практике результатов важно не только оценивать текущее состояние трудовых ресурсов, но и перспективы их развития, то есть их потенциала. Кроме того, важным является расчет тех индикаторов, которые наиболее содержательно и комплексно характеризуют исследуемый объект, используя актуальную и достоверную информацию. Теоретическое значение работы состоит в способности повысить уровень эффективности управления трудовыми ресурсами на уровне региона благодаря использованию моделей исследования их динамики. Перспективным направлением дальнейшего исследования является применение модели исследования динамики трудовых ресурсов среди регионов Украины.

Ключевые слова: трудовые ресурсы, регион, модель, интегральная оценка.

Summary. The article is devoted to the study of models determining the dynamics of labor resources at region. The characteristic features of the category «labor resources of the region» are defined and there is proposed the actual interpretation

of the concept as a part of the population of region, which possesses certain physical, intellectual and qualification abilities potentially capable of being involved in carrying out socially useful activities in order to ensure socio-economic development of the region. Among the presented models of research of labor resources dynamics in region, the most effective ones should be considered, based on the economic and mathematical methods of research, in particular the method of integral assessment. In order to ensure that results are capable of being adapted in practice, it is important not only to assess the current state of labor force, but also the prospects for their development, their potential. In addition, it is important to calculate indicators that are the most meaningful and complex characterization of the investigated object, using up-to-date and reliable information. The theoretical value of the work is the ability to increase the level of efficiency of management of labor resources at the regional level, due to using the models determining their dynamics. Application of a model of research of labor resources dynamics among the Ukrainian regions is a promising direction for further research.

Key words: labor resources, region, model, integral estimation.

Постановка проблеми. Достатній рівень забезпечення трудовими ресурсами, їх доцільне та продуктивне використання відіграють важливу роль у підвищенні ефективності господарювання як будь-якої підприємницької одиниці, так і регіону в цілому. Це формує потребу у пошуку нових підходів до вивчення особливостей використання трудових ресурсів, динаміки їх кількісного та якісного складу відповідно до існуючих виробничих та соціально-економічних чинників в умовах трансформаційних змін в економіці. Основними проблемами, найбільш розповсюдженими в умовах сьогодення, є наступні: недостатня ефективність використання робочого часу, зниження продуктивності праці, зростання плинності кадрів тощо. Для вирішення зазначених перешкод необхідним є залучення сучасних економіко-математичних методів та інформаційних технологій, що забезпечуватиме прийняття більш обґрунтованих рішень щодо побудови політики управління трудовими ресурсами регіонів. Саме тому обрана тема є вкрай актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню особливостей розвитку трудових ресурсів та визначенню найбільш ефективних моделей їх оцінювання присвячено праці багатьох науковців, зокрема: Л. О. Нікіфорова, О. В. Крилова. Значна кількість досліджень спрямована на обґрунтування ефективності використання трудових ресурсів саме на регіональному рівні, зокрема: В. К. Лебедева, Г. К. Ковальчук, А. М. Васюченко, Ю. В. Краснокутська. Однак, більш детального вивчення потребує питання обґрунтування моделі дослідження динаміки трудових ресурсів на регіональному рівні, а також факторів, на яких ґрунтується вибір даної моделі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є теоретико-методичне обґрунтування моделі ефективності використання трудових ресурсів на рівні регіону та їх часової динаміки. Досягнення мети можливе завдяки виконанню наступних завдань: визначити сутність трудових ресурсів регіону; розглянути та охарактеризувати існуючі моделі дослідження динаміки трудових ресурсів на регіональному рівні. Методологічною базою дослідження є праці вітчизняних науковців

за відповідною тематикою. Основними методами наукового пізнання, використаними при написанні статті, є: метод порівняння (при визначенні сутності трудових ресурсів регіону), методи аналогії та узагальнення (при обґрунтуванні моделі дослідження динаміки трудових ресурсів).

Виклад основного матеріалу. В умовах динамічності вітчизняної ринкової економіки трудові ресурси як соціально-економічне поняття потребує змістового уточнення. Досить лаконічним та точним є визначення, запропоноване Л. О. Нікіфоровою та О. В. Криловою, відповідно до якого трудові ресурси — це кількість зайнятого населення, котре наділене фізичними та інтелектуальними здібностями, тобто володіє трудовим потенціалом [1, с. 89]. Як частину трудового потенціалу розглядає трудові ресурси і група авторів на чолі з В. К. Лебедевою [2, с. 100], зазначаючи, що це та частина трудового потенціалу, яка підлягає використанню у відповідний період часу згідно з договорами найму або ліцензіями на самостійну зайнятість.

Система трудових ресурсів на регіональному рівні є сукупністю компонентів та зв'язків між ними, які організовані з метою формування трудового потенціалу регіону та найбільш ефективного використання його трудових ресурсів для забезпечення розвитку самого регіону. Вітчизняна система регіональних трудових ресурсів представлена складною ієрархічною структурою, яка складається з підсистем чотирьох рівнів: економічних районів, областей, обласних районів (міст) та міських районів [2, с. 101].

Трудові ресурси регіону є ключовим елементом ресурсного потенціалу відповідної території, будучи залученими у всіх видах та формах суспільного виробництва на регіональному рівні. Дана категорія має дуалістичну природу, оскільки: є базовим елементом продуктивних сил регіону, а також метою його розвитку. Оскільки, трудові ресурси є одним з найважливіших нематеріальних ресурсів, їх розвиток з врахуванням інтересів кожного індивіда має бути стратегічним завданням розвитку регіонів [3, с. 495].

Тобто, під категорією трудові ресурси регіону варто розуміти частину населення відповідного регіону, яка володіє певними фізичними, інтелектуальними

та кваліфікаційними здібностями, потенційно здатними бути залученими для здійснення суспільно-корисної діяльності з метою забезпечення соціально-економічного розвитку регіону.

Зважаючи на те, що система трудових ресурсів регіону є складною та багатоаспектною категорією, то для її дослідження та моделювання раціональним є використання багатокритеріального підходу. Завдяки математичній обробці первинних даних економіко-математичні моделі забезпечують мінімізацію неповноти та підвищення цінності інформації для прийняття рішень щодо використання певних регулюючих заходів.

На функціонування трудових ресурсів на регіональному рівні має вплив значна кількість факторів, що формує потребу у їх багатокритеріальній оцінці. Так, У. Садова та Л. Семів виокремлюють дві групи факторів: дестимулюючі, які здійснюють негативний вплив на трудові ресурси, створюючи перешкоду у їх функціонуванні, та протилежні їм стимулюючі фактори. Для діагностики трудових ресурсів регіону та формування відповідного інтегрального критерію авторами запропоновано використовувати наступні показники: рівень безробіття; співвідношення кількості безробітних, які перебувають на обліку в центрі зайнятості, та безробітних за методологією МОП; кількість вимушено працюючих неповний робочий день; рівень зареєстрованого безробіття серед міського та сільського населення окремо; рівень працевлаштування; середній рівень навантаження на одне робоче місце [4, с. 264].

Т. С. Клебанова та О. В. Нікіфорова також пропонують застосовувати методи інтегрального оцінювання ефективності використання трудових ресурсів. Комплексний показник стану трудових ресурсів регіону базується на визначенні трьох інтегральних оцінок, які стосуються збалансованості ринку, оплати праці та рівня праці. Перша інтегральна оцінка включає такі індикатори, як: рівень безробіття; незабезпечений попит на робочу силу; рівень зареєстрованого безробіття та його середня тривалість. Друга інтегральна оцінка потребує інформації про рівень заборгованості із заробітної плати та її середній розмір. Третя інтегральна оцінка базується на даних про чисельність потерпілих від виробничого травматизму, кількість загиблих з цієї причини та частка працюючих в умовах не відповідних санітарно-гігієнічним вимогам [5, с. 301].

Зазначені методики багатокритеріальної оцінки трудових ресурсів регіону сприяють прийняттю більш обґрунтованих рішень стосовно державного впливу на стан регіональних ринків праці, однак їх недоліком є обмеженість первинної інформації та розподіл впливу стимуляторів та дестимуляторів та, як наслідок, узагальнених характеристик поточного стану трудових ресурсів. Окрім того, для забезпечення отримання більш точних та здатних бути адаптованими на практиці результатів важли-

вим є не лише оцінювання поточного стану трудових ресурсів, але й перспектив їх розвитку, їх динаміки.

Для оцінювання ефективності використання трудових ресурсів регіону та з метою подальшого підвищення ефективності управління ними Г. К. Ковальчук запропоновано використовувати рейтингову модель управління. Для цього необхідно визначити позицію кожного регіону відносно інших досліджуваних регіонів, використовуючи відповідні інтегральні критерії. Рейтинг регіону за відповідним інтегральним критерієм визначається за допомогою багатфакторного аналізу його трудових ресурсів.

Основою рейтингового оцінювання є метод цільового програмування, для якого необхідним є наявність інформації стосовно «ідеального» та «антиідеального» об'єкта, а в якості функції ранжування використовується відстань між поточним та «ідеальним» («антиідеальним») станом об'єкта у формі метрики багатокритеріального простору. Впорядкування за інтегральним критерієм поточного стану регіональних трудових ресурсів здійснюється виконано на основі мінімізації відстані до «ідеального» стану. Разом з тим, було враховано 33 часткові критерії у якості дестимуляторів, відібраних із 357 показників відповідно до вимог методу цільового програмування. Впорядкування за інтегральним критерієм потенціалу розвитку виконано за принципом максимізації відстані від «антиідеалу». При цьому, було враховано 40 часткових критеріїв у якості стимуляторів.

Показники даних двох груп критеріїв характеризують різні типи зворотного зв'язку у системі управління: перша група, яка характеризує негативний зворотний зв'язок, визначає потребу у здійсненні органами управління обмежуючих дій відносно відповідних негативних факторів, друга група, навпаки, сигналізує про необхідність вживання підтримуючих дій.

Рейтинговий підхід забезпечує ідентифікацію позиції кожного регіону з-поміж інших регіонів, отримання їх порівняльних оцінок (рангів) відповідно до інтегральних критеріїв стану та потенціалу розвитку трудових ресурсів [6, с. 108–109].

В. К. Лебедевою та ін. запропоновано використовувати багатокритеріальну кластерну модель, яка дозволяє визначити конкретну стадію циклічного розвитку трудових ресурсів регіонів України, а саме: нормальну, передкризову, кризову та післякризову стадії. Для визначення класів було враховано, що зміни у стані системи є наслідком акумуляції змін у потенціалі її розвитку (стан є статичним елементом розвитку системи, а потенціал — мобільним). Тобто, умовою виходу системи із кризи (досягнення післякризового стану) є накопичення потенціалу системи, а індикатором ускладнення стану системи (передкризовий стан) є зменшення її потенціалу.

Для класу «передкриза» характерним є відносно задовільний поточний стан трудових ресурсів, але

не втішні перспективи їх розвитку у майбутньому через недостатній потенціал позитивного розвитку. Клас «криза» характеризується незадовільним станом як поточного функціонування трудових ресурсів регіону, так і перспективного (потенціалу їх розвитку). Клас «післякриза» визначає високим потенціал розвитку трудових ресурсів, який все ще не є впровадженим у поточне функціонування; поточний стан кваліфікується як незадовільний. Проте, послідовність реалізації достатнього потенціалу розвитку сприятиме досягненню задовільного стану функціонування трудових ресурсів регіону та досягнення класу «норма». Для даного класу властиво як задовільний поточний стан трудових ресурсів, так і наявність перспектив для їх розвитку за рахунок наявності необхідного потенціалу розвитку [2, с. 101–102].

Дана модель функціонування трудових ресурсів регіону сприяє діагностуванню кризових явищ: їх стану та особливостей розвитку, а також забезпечує ефективний вибір антикризових заходів диференційованих за регіонами. Однак, в умовах відсутності надійних інформаційних даних для реалізації

даної моделі необхідним є вибір обґрунтованих та доцільних індикаторів системи трудових ресурсів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже, на основі розглянутий підходів до моделювання динаміки трудових ресурсів у регіоні можна зробити наступні висновки. У першу чергу, необхідною передумовою одержання якісних та достовірних результатів дослідження є використання актуальної інформації, яка найбільш повно розкриває основні аспекти виявленої проблематики. Окрім того, для забезпечення можливості використання результатів дослідження у майбутньому потрібно не лише враховувати поточні статистичні дані, але й, використовуючи інструменти математичного прогнозування, оцінювати потенціал розвитку трудових ресурсів регіону. Теоретичне значення роботи полягає у здатності підвищити рівень ефективності управління трудовими ресурсами на рівні регіону завдяки використанню моделей дослідження їх динаміки.

Перспективним напрямом подальшого дослідження є застосування моделі дослідження динаміки трудових ресурсів серед регіонів України.

Література

1. Нікіфорова Л. О. Системний аналіз основних проблем розвитку трудових ресурсів в Україні / Нікіфорова Л. О., Крилова О. В. // Економічний простір — Дніпропетровськ, ПДАБА — 2012. — № 60. — С. 87–92.
2. Лебедева В. К. Управління трудовими ресурсами регіону в умовах економічної кризи / В. К. Лебедева, Г. К. Ковальчук, А. М. Васюченко // Проблеми економіки та політичної економії. — 2016. — № 1. — С. 99–108.
3. Краснокутська Ю. В. Ідентифікації позиції категорії трудових ресурсів в структурі економічної системи регіону / Ю. В. Краснокутська // Моделювання регіональної економіки. — 2015. — 1(25). — С. 494–500.
4. Садова У. Розвиток регіональної політики праці й зайнятості в Україні у світлі міжнародних наукових дискусій / У. Садова, Л. Семів // Регіональна економіка. — 2001. — № 3. — С. 262–266.
5. Клебанова Т. С. Моделі діагностики адаптивних властивостей регіональних ринків праці / Т. С. Клебанова, О. С. Нікіфорова // Економіка: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць. — Вип. 254. — Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. — С. 299–309.
6. Ковальчук Г. К. Управління трудовими ресурсами на основі рангового аналізу / Г. К. Ковальчук // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. — 2013. — Вип. 1. — С. 107–111.

References

1. Nikiforova L. A. System analysis the main problems of development of labor resources in Ukraine / Nikiforova L. A., Krylov O. V. // Economic space — Dnepropetrovsk, SCIENTIFIC — 2012. — No. 60. — S. 87–92.
2. Lebedev V. K. the human resources Management of the region in conditions of economic crisis / V. K. Lebedev, G. K. Kovalchuk, A. M. vasyuchenko // problems of Economics and of political economy. — 2016. — No. 1. — P. 99–108.
3. Krasnokutskaya, Yu. Identify the position of the category of labour resources in the structure of the economic system of the region / V. Krasnokutsky // regional economy Modelling. — 2015. — 1(25). — P. 494–500.
4. Garden W. the Development of regional labour policy and employment in Ukraine in light of international scientific debate / U. Sadova, L. Semu // Regional economy. — 2001. — No. 3. — S. 262–266.
5. Klebanova T. S. the Model of diagnostics of adaptive features of regional labor markets / T. S. Klebanova, A. S. Nikiforova // Economics: problems of theory and practice: collection of scientific works. — Vol. 254. — Dnipropetrovsk: DNU, 2009. — S. 299–309.
6. Kovalchuk, G. K. human resources Management based on a rank analysis / G. K. Kovalchuk // Bulletin of Chernivtsi trade and economic Institute. Economic science. — 2013. — Vol. 1. S. 107–111.

Пашаев Техрун Горхмаз оглы

аспирант

Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

Pashayev Tekhrun

Postgraduate Student of the

Taras Shevchenko National University of Kiev

СТРУКТУРНЫЕ ФОНДЫ ЕС КАК КАТАЛИЗАТОР ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНОВ

EU STRUCTURAL FUNDS AS A CATALYST OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF REGIONS

Аннотация. В статье представлены результаты анализа практических аспектов формирования и использования структурных фондов Европейского Союза, характеристика этих процессов в условиях расширения интеграционного объединения и сопутствующего им появления проблемных регионов. Раскрыты особенности наднациональных механизмов финансовой поддержки развития регионов. Осуществлено выявление предпосылок совершенствования использования структурных фондов Европейского Союза как катализатора роста экономики его проблемных регионов. Рассмотрено использование адаптационных инструментов в институциональной среде ЕС, определяющих потребность изменения в институтах софинансирования проектов развития проблемных регионов ЕС. Определены факторы, влияющие на эффективность использования структурных фондов для финансирования проектов развития проблемных регионов ЕС. Отмечено, что росту экономики проблемных регионов ЕС может способствовать обеспечение прозрачности, целенаправленности и контролируемости использования средств структурных фондов ЕС на этапах отбора финансируемых проектов, в процессе их реализации и при подведении итогов реализации проекта, для выявления и решения проблем финансирования проектов развития регионов в будущем, и повышения таким образом его эффективности.

Ключевые слова: структурные фонды, Европейский Союз, проблемные регионы, развитие, рост экономики, финансирование проектов.

Summary. The article presents the results of the analysis of practical aspects of the formation and use of EU structural funds, the characteristics of these processes in the context of expanding the integration association and the accompanying emergence of problem regions. Features of supranational mechanisms of financial support of development of regions are revealed. The identification of the preconditions for improving the use of EU structural funds as a catalyst for the growth of the economy of its problem regions was carried out. The use of adaptation tools in the institutional environment of the EU, which determine the need for changes in co-financing institutions for the development of problem regions of the EU, is considered. The factors influencing the efficiency of using structural funds for financing projects for the development of problem regions of the EU are determined. It is noted that economic growth of EU problem regions can be facilitated by ensuring transparency, purposefulness and control over the use of EU structural funds at the stages of the selection of financed projects, in the process of their implementation and in summarizing the implementation of the project, to identify and solve the problems of financing regional development projects in the future, and thus increase its effectiveness.

Key words: structural funds, the European Union, problem regions, development, economic growth, project financing.

Постановка проблемы. Формирование и развитие совместных институтов Европейского Союза создает новые условия для роста политической, социальной и экономической активности проблемных регионов ЕС, позволяя не только принимать более активное участие в экономической деятельности ЕС, но и использовать европейские институты софинансирования проектов развития, структурные фонды ЕС, возможности перерас-

пределения финансовых ресурсов ЕС для решения проблем регионов, уровень развития которых ниже среднего по ЕС.

В этом контексте, использование возможностей финансирования проектов проблемных регионов ЕС европейскими структурными фондами, которыми на данный момент являются «Фонд сплочения», «Европейский фонд регионального развития», «Европейский социальный фонд», «Европейский сельско-

хозяйственный фонд развития сельских районов», «Европейский фонд моря и рыболовства» [15; 16; 20], связано с постоянной адаптацией и согласованием форм и стандартов управления проектами развития стран ЕС, реформированием институтов совместного финансирования развития проблемных регионов ЕС [1; 10]. Успешная реализация указанных процессов позволит использовать структурные фонды ЕС в качестве катализатора роста экономики проблемных регионов ЕС, что и определило актуальность и важность рассматриваемой в данной статье проблематики. Существует также необходимость определения факторов, влияющих на эффективность использовать структурные фонды в качестве катализатора роста экономики проблемных регионов ЕС в процессе институциональных преобразований в ЕС. Указанные проблемы, наряду с необходимостью исследования предпосылок обеспечения развития способов софинансирования проектов развития проблемных регионов ЕС, для которых характерна ограниченность собственной ресурсной базы развития, обусловили тему данного исследования.

Целью статьи является характеристика особенностей, практики и выявление предпосылок совершенствования использования структурных фондов Европейского Союза как катализатора роста экономики его проблемных регионов.

Анализ последних исследований и публикаций. В значительной степени функционирование фондов развития в качестве источника роста экономики в работах современных исследователей исследуется в контексте отрицания позиций неоклассической теории и условий свободной конкуренции на рынке инвестиционного капитала через ее оторванность от реальных, практических проблем управления, в частности — на макро- и мезоуровне [2; 11; 7]. В этой связи на передний план в теоретическом обосновании позиций автора данной статьи выходит рассмотрение проблематики статьи с точки зрения институциональной теории и теоретических концепций государственного регулирования и формирования модели государственно-частного партнерства при финансировании проектов развития регионов. Данные теории, концепции, модели довольно популярны в последнее десятилетие и продолжают развиваться и дополняться исследованиями современных ученых, теоретиков и практиков [9; 14].

Автором данной статьи выделяется направление институциональной теории, особенно важное для раскрытия проблематики данной научной статьи и получения научных результатов в соответствии с ее целью: управление процессами трансформации и развития отдельных рынков и в целом экономической системы [18].

При этом в мировом научном наследии по проблематике институционального анализа и моделирования получила широкое распространение позиция относительно тесной взаимосвязи и взаимообуслов-

ленности динамики развития институтов и динамики показателей экономического развития, как на макро, так и на мезо- и микроуровне. Как считают исследователи, рассматривающие указанные взаимосвязи на примере экономически развитых и развивающихся стран, эффективные институты на государственном уровне и их структурированные и целенаправленные действия являются предпосылкой высоких темпов роста экономики и улучшения благосостояния населения [6; 9; 14].

Исходя из анализа существующих исследований и сформулированных ранее позиций относительно актуальности темы данной статьи, существует необходимость комплексного исследования и аналитического анализа проблематики совершенствования использования структурных фондов Европейского Союза, как результата эффективной инвестиционной деятельности институтов ЕС, в качестве катализатора роста экономики его проблемных регионов.

Изложение материала и результаты. Римский договор, являясь главным документом, свидетельствующим о намерениях в области повышения экономической эффективности стран европейского сообщества, не уделял особого внимания проблеме несоответствия уровней развития государств-членов и регионов ЕС [8]. В документе была актуализирована необходимость обеспечения «гармоничного развития» в формируемом сообществе, и были изложены планы создания «фондов развития», но явные предложения по источникам формирования и способам аккумулирования средств для развития и снижения диспаритета развития между странами, отсутствовали [5; 12].

В 1989 году фонды финансирования проектов ЕС структурировались и объединились официально в рамках «Структурных фондов» [3; 4]. В период с 1989 по 1994 год из трех фондов было выделено 10 млрд. ЭКЮ в год.

Маастрихтский договор 1991 года еще раз подчеркнул приверженность ЕС делу развития «Фондов», при этом в период с 1994 по 1999 год на цели ЕСФ выделялось 25 млрд. ЭКЮ в год. Это значительное увеличение было обусловлено главным образом опасными дезинтегративными последствиями Экономического и валютного союза [4; 13].

Структурные фонды изначально, еще при их формировании, главным образом, были направлены на сокращение региональных и социальных диспропорций в ЕС: в 1990 году в 25 лучших регионах ЕС уровень безработицы в среднем составлял 3,1 %, тогда как в 25 наихудших регионов — в среднем 17,8 %. При условии принятия ВВП ЕС на душу населения в среднем за 100 %, этот показатель в Люксембурге в 1990 году составлял 123,7 %, тогда как в Греции — 47,1 % [16; 19; 20].

В теоретическом обосновании, предложенном для распределения фондов, содержится вопрос о таких проблемах, как неспособность некоторых

государств (например, Ирландии и Греции) исправит свои внутренние экономические дисбалансы и тот факт, что финансирование на уровне ЕС будет гораздо более координировано и организовано, чем пятнадцать отдельно действующих национальных структурных фондов. Кроме того, было высказано предположение о том, что интегративный процесс породит дальнейшие диспропорции из-за следующих факторов [15; 16; 19]:

- эффекта масштаба;
- агломерации;
- локализации экономической активности в экономически развитых регионах;
- избирательной миграции рабочей силы из более бедных к экономически развитым регионам.

На данный момент, основная цель европейских структурных и инвестиционных фондов (далее — ЕСФ) заключается в содействии устойчивому социально-экономическому сближению, стабильности и территориальной сплоченности регионов ЕС [16]. Для этого ЕСФ обеспечивают критическую массу инвестиций в приоритетных сферах деятельности ЕС посредством совместного управления Еврокомиссией и государствами-членами ЕС. При финансировании проектов, направленных на снижение диспропорций экономического развития регионов ЕС, деятельность ЕСФ руководствуется пятью принципами: координации, концентрации программирования, партнерства и взаимодополняемости.

ЕСФ являются основными инструментами достижения связности в темпах интеграции стран-новичков ЕС в Европейский Союз. Средства фондов представляют собой инструмент влияния на региональную политику Европейского Союза, основанием которого является редистрибуция финансовых ресурсов из регионов, которые лучше развиты, к территориям с низшим уровнем экономического развития. Поддерживая создание рабочих мест, экономический рост стран-членов ЕС, способствуя укреплению Единого рынка ЕС, инвестиции ЕСФ отвечают потребностям реальной экономики, при этом помогая ЕС достичь не только экономических, но и социальных и своих политических целей, в частности — в проблемных регионах Евросоюза.

Основываясь на результатах реализации программ в 2007–2013 гг., была разработана структура поддержки более широкого использования финансовых инструментов во всех ЕСФ в 2014–2020 годах. Программирование фондов привело к значительному увеличению ассигнований в финансовые инструменты по сравнению с предыдущим периодом. Достигнут значительный прогресс на 2014–2020 годы, при этом 24 государства-члена используют финансовые инструменты, и не выявлено каких-либо серьезных проблемных мест в системе, хотя в разных государствах-членах и программах их состояние значительно различается [19; 17]. К концу 2016 года общий объем вклада Евросоюза в финансовые инструменты

стран-членов составил 13,3 млрд евро (5,7 млрд евро в конце 2015 года), из которых 10,3 млрд евро были фондами ЕСФ. В общей сложности 3,6 млрд евро (около 30 %) этих сумм было выплачено финансовыми инструментами (1,2 млрд евро в конце 2015 года), в том числе 3,1 млрд евро из ЕСФ и 1,1 млрд евро из других источников ЕС были выплачены конечным получателям (99 млн евро в конце 2015 года) [15; 16]. Что касается направленности инвестиций, наибольшая доля средств в 2016 году в размере 3,8 млрд евро из ЕСФ была выделена на поддержку малых и средних предприятий, далее приоритетными направлениями была поддержка инвестиций в исследования, разработку и инновации (в размере 1,5 млрд евро), а также инвестиции в развитие «низкоуглеродной» экономики, в основном в сфере повышения энергоэффективности и применения возобновляемых источников энергии — в размере 1,2 млрд евро [15; 16; 19].

ЕСФ обеспечивают стабильность долгосрочной инвестиционной структуры государств-членов ЕС и их регионов благодаря тому, что бюджет ЕСФ в 454 млрд евро на 2014–2020 годы является основным инструментом инвестиций в ЕС. Ожидается также, что общее государственное и частное софинансирование достигнет как минимум 184 млрд евро, в результате чего общий объем инвестиций составит 638 млрд евро. ЕСФ также помогают государствам-членам улучшить инвестиционную среду посредством поддержки структурных реформ для мобилизации частного капитала и формирования условий развития проблемных регионов ЕС, основанных на прогнозах, а не на фактических результатах. Новые программы, которые планируется финансировать за счет структурных фондов ЕС, предполагают значительные реформы и требуют существенно больше средств, чем ранее реализуемые программы. ЕС планирует сконцентрироваться на областях с наибольшей добавленной стоимостью в долгосрочной перспективе, наиболее важных для развития ЕС, таких как: занятость, социальная интеграция, образование, исследования и инновации, окружающая среда и экономика с низким уровнем выбросов углеродов.

Фонды помогают местным властям и заинтересованным сторонам, действуя на местном уровне, решать проблемы регионов, реализовывать планы в масштабах стран-членов, Евросоюза в целом, или даже в глобальном масштабе. Это обуславливает возможность осуществлять более эффективное стратегическое планирование. Так, по результатам первых трех лет реализации программ ЕСФ 2014–2020 гг., отмечены первые достижения [16; 19]:

- по всей Европе было отобрано около 2 млн проектов, что составляет 182 млрд евро или 28,4 % от общего объема финансирования за этот период;
- в настоящее время поддерживается 793490 предприятий, с которыми связана деятельность 7,8 миллиона человек;

– около 20 % всей сельскохозяйственной площади стран ЕС задействована в проектах, финансируемых ЕСФ, связанными с климатом и окружающей средой, инвестициями в улучшение биоразнообразия, управление использованием земельных и водных ресурсов.

В докладах государств-членов ТС подчеркивается, что число проектов, отобранных в 2016 году, резко возросло, что свидетельствует о том, что государства-члены эффективно и своевременно осваивают большую часть ресурсов, превращая фонды ЕСФ в конкретные результаты. Инвестиции успешно реализуются во многих сферах, приоритетных для ЕС, например, — 31 % от всех запланированных инвестиций связано с проектами по повышению конкурентоспособности малых и средних предприятий. К концу 2016 года 9 % от общего объема средств на реализацию проектов за этот период были выплачены государствам-членам из бюджета ЕС. Самые свежие данные свидетельствуют о более существенном прогрессе в 2017 году: 44 % средств, выделяемых на проекты, и 13 % платежей к концу октября 2017 года профинансированы из бюджета ЕС. Статистика показывает, что именно в новых странах-членах ЕС, а также в наиболее проблемных с точки зрения текущего уровня и динамики экономического развития, государствах, доля ЕСФ наиболее значительна (рис. 1). При этом, в данном случае, страны-экономические лидеры ЕС выступают донорами в процессе сглаживания диспропорций развития стран-членов ЕС и инвесторами процессов развития в проблемных регионах ЕС.

Проблемами эффективной реализации ЕСФ своих функций является прежде всего справедливое распределение и эффективное использование ресурсов фондов. Данные проблемы являются на данный момент даже более важными, нежели проблема наполнения фондов средствами. Европейская Комис-

сия, выделяя финансовые ресурсы фондам, требует оценки надлежащего их использования, а также его результативности и эффективности.

Эффективность помощи ЕСФ проблемным регионам, направленной на стимулирование их экономического развития, нужно понимать и принимать в качестве основного критерия оценки программ и проектов посредством сравнения затрат, понесенных на их реализацию с экономическими результатами их воплощения, а также сопутствующими социальными, культурными, экологическими, политическими последствиями. Именно учет комплекса неэкономических последствий реализации программ и проектов развития проблемных регионов является важной методической проблемой. Кроме того, измеряя эффективность финансовой помощи проблемным регионам со стороны ЕСФ нужно принимать во внимание другие (альтернативные) способы достижения тех же результатов, альтернативные модели развития и саморазвития стран и регионов.

К основным сложностям в использовании структурных фондов ЕС относятся (рис. 2): процедурные сложности; действия администрации, наставленные прежде всего на процесс администрирования, а не на реализацию целей поддержки проектов; местные условия институциональной среды, законодательной базы, регуляторные процедуры, которые могут существенно отличаться в странах ЕС (особенно в новых), что усложняет реализацию единого подхода в выборе и оценке результатов финансирования проектов и программ развития; проблемы, связанные с выгодополучателями результатов и распределения этих результатов.

Способами решения указанных выше проблем, а также снижения обозначенных сложностей, по мнению автора, могут быть действия, направленные на: концентрацию функции операционного управления программами и проектами в рамках проектов

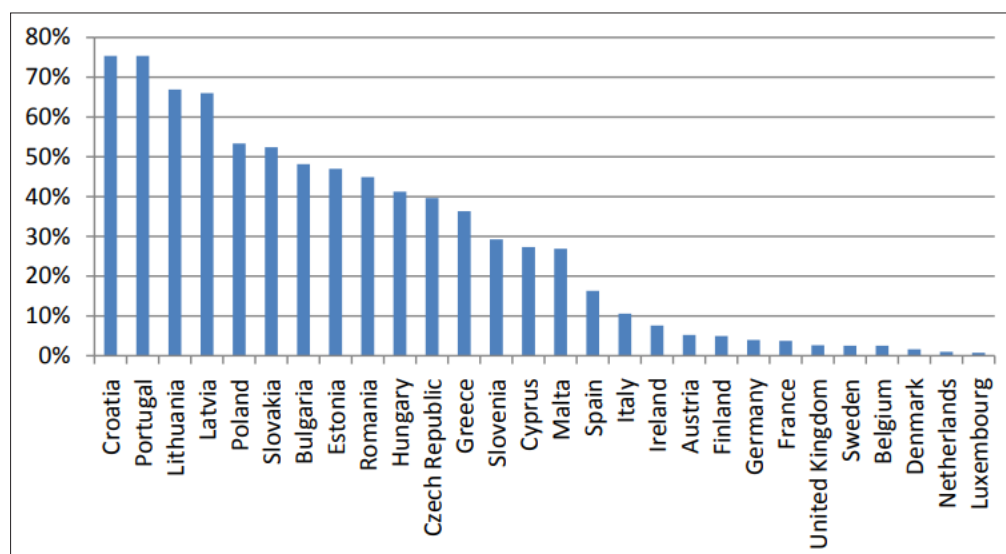

Рис. 1. Доля европейских структурных фондов в государственных инвестициях стран-членов ЕС в 2014–2016 гг.

Источник: построено автором на основе данных [16; 19]

ЕСФ; изменения в законодательстве и процедурах реализации проектов; развитие человеческих ресурсов, задействованных в реализации программ и проектов, связанных с получением и расходованием ресурсов ЕСФ.

Возможности эффективного использования финансовых средств, выделенных ЕСФ для реализации проектов и программ в проблемных регионах ЕС, являются функцией ряда взаимосвязанных факторов:

- условий, на которых эти ресурсы доступны;
- уровня социально-экономического и институционального развития регионов;
- способности эффективного получения и использования фондов.

Речь идет не столько о размещении ресурсов и их формальном «освоении», но — о таком их использовании, которое будет стимулировать развитие проблемных регионов ЕС, реализовывать механизм мультипликатора, который приведет в результате именно к структурным изменениям и экономическому развитию конкретных проблемных регионов. Для эффективного использования средств ЕСФ значение

имеет прежде всего институциональная система страны и региона-донора.

Использование проблемным регионом средств ЕСФ характеризуется:

финансовым потенциалом (в случае ЕС, способность к софинансированию проектов); организационным и административным потенциалом (способность к эффективному программированию, управлению, мониторингу реализации, ее контролю и оценке); макроэкономическим потенциалом (способность к сохранению экономического равновесия). Возможности реализации данного потенциала заключаются в значительной степени в достижении необходимого уровня:

- подготовки соответствующих документов на центральном, региональном и локальном уровне, а также их взаимосогласованности;
- реализации механизмов создания инвестиционных проектов, обладающих потенциалом, их подготовки в форме, которая отвечает стандартам ЕС;
- привлечения собственных финансовых ресурсов в предусмотренных нормами ЕСФ объемах;

Рис. 2. Основные сложности в использовании структурных фондов ЕС и способы их преодоления
Источник: разработано автором

- функционирования соответствующих институциональных структур на государственном, региональном и локальном уровне, определение их полномочий, заданий и взаимных связей;
- привлечения администрации, а также всех потенциальных бенефициантов этой помощи к процессам.

Эффективное использование ресурсов требует четкого программирования, финансирования и контроля. Для проблемных регионов характерны недостатки в каждой из этих трех сфер. Действия, которые имеют целью увеличение эффективности использования средств ЕСФ должны охватывать все регионы и все уровни публичной администрации ЕС и бизнеса.

Выводы. Результаты использования структурных фондов ЕС, особенно в последние годы, дают основание полагать, что государства-члены и проблемные регионы ЕС в целом достаточно эффективно движутся к достижению целей функционирования ЕСФ, добиваются существенного прогресса в их достижении.

Связанные с деятельностью ЕСФ инвестиции обеспечивают конкретные улучшения в жизни людей в ЕС, особенно — в его проблемных регионах, в таких ключевых областях, как экономическое развитие, занятость, здравоохранение, доступность услуг, охрана окружающей среды, а также предоставляя

возможность достаточно оперативно реагировать на возникающие потребности, такие как кризис миграции.

Хотя прогресс имеет большое значение для большинства государств-членов ЕС и внутренней социально-экономической политики этого образования, по-прежнему остается ряд проблем, таких как инвестиции в ИКТ, низкоуглеродную экономику и наращивание административного потенциала, которые следует решать путем совершенствования деятельности ЕСФ. Существуют также проблемы организационно-методического характера, препятствующие эффективной реализации ЕСФ своих функций: справедливое распределение и эффективное использование ресурсов фондов.

Таким образом, необходимы дополнительные усилия для обеспечения того, чтобы проекты были качественно отобраны и эффективно реализованы, средства ЕСФ — эффективно использованы. В статье приведены основные направления решения данных проблем. Важно, чтобы ускоренные темпы реализации проектов ЕСФ и освоения средств фондов сопровождалось не менее быстрым движением в направлении решения проблемы преодоления диспропорций в уровне экономического развития стран-членов ЕС и их проблемных регионов, что максимизирует ценный вклад средств ЕСФ в ключевые приоритеты Евросоюза.

Литература

1. Никитюк Т. Л. Структурні фонди Євросоюзу: механізм фінансування регіонального розвитку [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/En/O_FN/2008_5_2/zbirnuk_O_FN_5_%D0%A7_2_56.pdf
2. Норт Д. Понимание процесса экономических изменений / Д. Норт. — М.: Издательский дом ГУ Высшая школа экономики, 2010. — 256 с.
3. Официальный сайт Европейского Парламента [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://eurollex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0264en01.pdf
4. Официальный сайт Европейской Комиссии [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://ec.europa.eu/environment/eussd/>
5. Писаренко С. М. Регіональна політика та Структурні Фонди ЄС: навч.-метод. матер. / С. М. Писаренко, Л. П. Черняга. — Л.: ЛНУ ім. Франка, 2010.
6. Полтерович В. К руководству для реформаторов: некоторые выводы из теории экономических реформ / В. Полтерович // Экономическая наука современной России, 2005. — № 1 (28). — С. 7–24.
7. Полтерович В. Стратегии модернизации, институты и коалиции / В. Полтерович // Вопросы экономики. — 2008. — № 4. — С. 4–24.
8. Право Европейского Союза: навч. посіб. / за заг. ред. [Р. А. Петрова]. — 3-е вид. змін. і доповн. — К.: Істина, 2010. — 376 с.
9. Радыгин А. В поисках институциональных характеристик роста / А. Радыгин, Р. Энтов // Вопросы экономики. — 2008. — № 8 — С. 4–27.
10. Сакс Джеффри. Реформы в Східній Європі: чому результати виявилися настільки різними? / Національна безпека і оборона. — 2000. — № 9 — С. 29–31.
11. Ходжсон Дж. Эволюционная и институциональная экономика как новый «мэйнстрим»? / Дж. Ходжсон // Экономический вестник Ростовского государственного университета. — 2006. — Т. 6. — № 2 — С. 8–21.
12. Шамборовський Г. О. Регіональна політика Європейського Союзу: навч. посіб. / Г. О. Шамборовський. — К.: Знання, 2011.

13. Шамборовський Г. О. Соціально-економічна ефективність європейської економічної інтеграції: монографія / Г. О. Шамборовський. — Л.: РАСТР-7, 2008.
14. Chousa, J. Assessing institutional efficiency, growth and integration / J. Chousa, H. Khan D. Melikyan, A. Tamazian // *Emerging Markets Review*. — 2005. — Vol. 6. — P. 69–84.
15. Council Regulation (EC) No 1083/2006 on laying down general provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund and the Cohesion Fund (OJ L. 210/25 11. 07. 2006).
16. EU Regional policy [Electronic resource]. — Mode of access: http://europa.eu/pol/reg/index_en.htm
17. Malan J. Evaluation Capacity in the New EU Member States / J. Malan // [CSES, European Evaluation Society. United Kingdom Evaluation Society, Joint Conference]. — 4–6 October. — 2006.
18. Siddiqui D. Institutions and economic growth: a cross-country evidence / D. Siddiqui, A. Masood // MPRA Paper Munich Personal RePEc Archive. — 2009. — No. 19747,
19. Strategic report 2017 on the implementation of the European Structural and Investment Funds. — 2017. — Brussels, — 18 p.
20. The European Union explained: Regional policy. — Luxembourg: European Commission, 2014.

References

1. Nykytiuk T. L. Ctrukturnyi fondy Yevrosiuzu: mekhanizm finansuvannia rehionalnoho rozvytku [Electronic resource] / L. T. Nykytiuk. — mode: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/En/O_FN/2008_5_2/zbirnuk_O_FN_5_%D0%A7_2_56.pdf
2. Nort D. Ponimanie protsessu ekonomicheskikh izmeneniy / D. Nort. — M.: Izdatelskiy dom GU Vysshaya shkola ekonomiki, 2010. — 256 p.
3. Ofitsialnyiyy sayt Evropeyskogo Parlamenta [Electronic resource]. — Mode of access: http://eurolex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0264en01.pdf
4. Ofitsialnyiyy sayt Evropeyskoy Komissii [Electronic resource]. — Mode of access: <http://ec.europa.eu/environment/eussd/>
5. Pysarenko S. M. Rehionalna polityka ta Strukturnyi Fondy YeS: navch.-metod. mater. / S. M. Pysarenko, L. P. Cherniaha. — L.: LNU im. Franka, 2010.
6. Polterovich V. K rukovodstvu dlya reformatorov: nekotoryye vyivody iz teorii ekonomicheskikh reform / V. Polterovich // *Ekonomicheskaya nauka sovremennoy Rossii*. — 2005. — No. 1 (28) — P. 7–24.
7. Polterovich V. Strategii modernizatsii, instituty i koalitsii / V. Polterovich // *Voprosy ekonomiki*. — 2008. — No. 4. — P. 4–24.
8. Pravo Yevropeiskoho Soiuzu: navch. posib. / za zah. red. [R. A. Petrova]. — 3-tie vyd. zmin. i dopovn. — K.: Istyna, 2010. — 376 p.
9. Radyigin A. V poiskah institutsionalnykh harakteristik rosta / A. Radyigin, R. Entov // *Voprosy ekonomiki*. — 2008. — No. 8 — P. 4–27.
10. Saks Dzheffri. Reformy v Skhidnii Yevropi: chomu rezultaty vyavlylysia nastilky riznymy? / Natsionalna bezpeka i oborona. — 2000. — No. 9 — P. 29–31.
11. Hodzhson Dzh. Evolyutsionnaya i institutsionalnaya ekonomika kak novyy «meynstrim»? / Dzh. Hodzhson // *Ekonomicheskyy vestnik Rostovskogo gosudarstvennogo universiteta*. — 2006. — V. 6. — No. 2 — P. 8–21.
12. Shamborovskiy H. O. Rehionalna polityka Yevropeiskoho Soiuzu: navch. posib. / H. O. Shamborovskiy. — K.: Znannia, 2011.
13. Shamborovskiy H. O. Sotsialno-ekonomichna efektyvnist yevropeiskoi ekonomichnoi intehratsii: monohrafiia / H. O. Shamborovskiy. — L.: RASTR-7, 2008.
14. Chousa, J. Assessing institutional efficiency, growth and integration / J. Chousa, H. Khan D. Melikyan, A. Tamazian // *Emerging Markets Review*. — 2005. — Vol. 6. — P. 69–84.
15. Council Regulation (EC) No 1083/2006 on laying down general provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund and the Cohesion Fund (OJ L. 210/25 11. 07. 2006).
16. EU Regional policy [Electronic resource]. — Mode of access: http://europa.eu/pol/reg/index_en.htm
17. Malan, J. Evaluation Capacity in the New EU Member States / J. Malan // [CSES, European Evaluation Society. United Kingdom Evaluation Society, Joint Conference]. — 4–6 October. — 2006.
18. Siddiqui, D. Institutions and economic growth: a cross-country evidence / D. Siddiqui, A. Masood // MPRA Paper Munich Personal RePEc Archive. — 2009. — No. 19747,
19. Strategic report 2017 on the implementation of the European Structural and Investment Funds. — 2017. — Brussels, — 18 p.
20. The European Union explained: Regional policy. — Luxembourg: European Commission, 2014.

УДК 330.34:632.4

Саидкаримова Матлюба Ишановна

*Иқтисод фанлари номзоди,
«Саноат иқтисодиёти» кафедраси доценти
Тошкент давлат техника университети*

Саидкаримова Матлюба Ишановна

*кандидат экономических наук,
доцент кафедры «Экономика промышленности»
Ташкентский государственный технический университет*

Saidkarimova Matlyuba

*Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of «Economics of Industry»
Tashkent State Technical University*

Турабекова Гулираъно Исламовна

*«Саноат иқтисодиёти» кафедраси катта ўқитувчиси
Тошкент давлат техника университети*

Турабекова Гулирано Исламовна

*старший преподаватель кафедры «Экономика промышленности»
Ташкентский государственный технический университет*

Turabekova Gulirano

*Senior Lecturer of the Department of «Economics of Industry»
Tashkent State Technical University*

«ИҚТИСОДИЁТ НАЗАРИЯСИ» ФАНИНИ ЎРГАНИШДА МАСАЛА-МАШҚЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ МЕТОДИНИНГ ТУТГАН ЎРНИ

РОЛЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МЕТОДА РЕШЕНИЯ ЗАДАЧ И ЗАДАНИЙ ПРИ ИЗУЧЕНИИ КУРСА ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ТЕОРИИ

THE ROLE USING OF METHOD OF DECISION TASKS WHEN STUDYING THE COURSE OF ECONOMICAL THEORY

Аннотация. Мақолада «Иқтисодиёт назарияси» фани бўйича маъруза ва амалий дарсларни ўтиш жараёнида масала ва машқларни тутган ўрни, уларни ечиш қоидалари, мисоллар ва уларни ечиш йўллари кўрсатилган.

Калитли сўзлар: ташқ, масала, маъруза дарслари, семинар дарслари, маҳсулот ҳажми, ҳаражатлар, умумий ҳаражатлар, фойда, зарар, ялпи даромад, ЯИМ.

Аннотация. В статье рассмотрена и обоснована роль задач и упражнений при проведении лекционных и семинарских занятий по курсу экономической теории, правила их применения, приведены задачи и пути их решения.

Ключевые слова: упражнение, задача, лекционные занятия, семинарские занятия, объем производства, издержки, общие издержки, прибыль, убыток, валовой доход, ВВП.

Summary. The article considered the role using of method of decision tasks when studying the course of economical theory, ways to solve them, rules for their application, problems and ways of their solution.

Key words: an exercise, a task, lecture, seminar, quantity, costs, total costs, profit, lesion, total revenue, GDP.

Иктисодий фанларнинг хусусиятларидан келиб чиқиб, уларни ўрганишда марказий ўринни масала, машқ ечиш эгаллайди. Сабаби:

- 1) Масала, машқ ечишни мукаммал билиш, олган билимни амалиётга қўллаш имконини беради;
- 2) Масала, машқ ечиш орқали талабаларнинг билим олишдаги фаоллиги ортади;
- 3) Масала, машқ фикрлашни ўргатади.

Шунинг учун ҳам масалага фақат топшириқни ҳисоб-китоб асосида бажариш, жавобини аниқлаш эмас, балки фикр юритиш объекти сифатида қаратилиши бежиз эмас.

Масала ёрдамида фанни ўрганганда аниқ рақамлар, далиллар, ҳужжатлар асосида таҳлил қилиш имконияти кенг. Ундан ташқари моделлаштирувчи ўйин, кичик гуруҳларга бўлиш, конкурс ўтказиш ва бошқа методлар асосида дарс ўтишда ҳам масала-машқлардан кенг фойдаланиш имконини беради.

Иктисодий фанлардаги машқлар ўқувчиларни мушоҳада қилиш, хулоса чиқаришга ургатиш билан бирга кам вақт сарфланиши, айрим масалаларда иккиланиб турган ўқувчиларни тўғри жавоб топишга ўргатади.

Масала, машқ ечиш жараёнида ўқувчиларнинг қабул қилинган қонунлар, меъёрий ҳужжатлар ва йўриқномалар қай даражада билишларини ҳам аниқлаш мумкин. Улардан мунозара, дебатлар методини қўллашда ҳам кенг фойдаланса бўлади.

Масала-машқлар ўқувчилар билимини синашда ҳам энг қулай меиод.

Масала-машқлардан фанни ўрганиш учун тарқатма материал тайёрлашда кенг фойдаланиш мумкин. Улардан дарсда фойдаланиш турли интерактив методларни қўллаб дарс ўтишни ташкил этишда фойдаланиш имконияти ниҳоятда катта.

Масала, машқлардан фойдаланиб дарсни танлов ўтказиш шаклида ташкил этиш мумкин. Бунда тенг кучли масала-машқлар тайёрланиб, кичик гуруҳларга жуфтлик ёки индивидуал тарзда ечишга қараб дарсда қўйилган мақсад амалга оширилади.

Масала, машқларнинг мураккаблиги жихатидан табақалаштирилган ҳолда тузилиб, ўқувчиларнинг салоҳиятига кўра берилади. Натижада мураккаб масалани ечолмай хафсаласи совийдиган ўқувчиларни ҳам дарсга, ўрганилаётган мавзуга диққатини қаратиш мумкин.

Хуллас, масала, машқлар, бир томондан синалган, қадимий дарс ўтиш услуби бўлса, иккинчи томондан, имкониятлари ниҳоятда қўплиги туфайли эскирмайдиган, доимо замонавий, учинчидан, универсал, иктисодий фанларни ўрганишда қўллаш мумкин бўлган методдир, яъни:

- Масалалардан фойдаланиш амалиёт йўналишига эга бўлгани учун мавзунини ўрганиш ва ўқувчилар билимини назорат қилишнинг самарали усули ҳисобланади. Айниқса, ўқувчиларнинг билимини назорат қилишда имконияти катта;

- Масала мавзуси учун ҳар қандай вазиятни таънаш мумкин. Масалалар ўқувчилар билимини бутун дастур бўйича назорат қилиш, шу билан бирга, асосий ёки қийин категориялар ёки мавзуларни тушунишга қаратилган бўлиши мумкин;

- Масалаларнинг мунтазам ечиб турилиши ҳамда уларни муҳокама қилиш ўқувчиларнинг олган билимини узлуксиз назорат қилиш, тушунмаган категорияларни тушуниб олиш имконини беради.

Ўқитувчи масала ва машқларни ўқув жараёнида турли шаклларда ишлатиши мумкин.

Ўқитувчи дарс беришга тайёрланар экан, мавзунини ўқишда қўллайдиган методларни, жумладан, масала, машқларни чуқур ўйлаб, уларни қандай тарзда фойдаланишни кўз ўнгига келтириши зарур.

Масала ва машқлар иктисодий категория, қонунларни сифат характеристикаси билан бирга миқдор алоқаларини ҳам ўзида мужассамлаштириши муҳим роль ўйнайди.

Масала ва машқлар ҳисоб-китоб қилишни тақозо қилади. Бу эса ўқувчиларнинг аниқ миқдорлар, рақамлар ёрдамида қонун ва категорияларни тушунишини осонлаштиради.

Масала, машқлар учун қуйидаги қоидалар умумий ҳисобланади:

1. Дарсларда масала, машқлардан фойдаланиш меъёрини билиш зарур. Масала машқлардан керагидан ортиқ фойдаланилса, назарий масалаларни ёритишга вақт етмай қолади.

2. Маъруза дарси учун қисқа вақтда ечиладиган масала тузган ёки танлаган маъқул.

3. Маърузада қўйилган масала, машқни охиригача ечиш шарт эмас. Баъзан масалани, машқни дарс жараёнида бошлаб, мураккаб равишда давом этиришни ўқувчиларга топшириш мумкин. Дарс жараёнида ўқитувчи масала, машқни доскада ёки оғзаки шаклда ечиши мумкин. Уларни олдиндан кўргазмалар курул ёки тарқатма материал сифатида тайёрланади.

Масалан, қуйидаги маълумотлар берилган:

Махсулот ҳажми (дона)	0	1	2	3	4	5
Умумий харажатлар (сум)	10	12	16	22	30	40

- 1) махсулот нархи 3 сўм, 5 сўм, 7 сўм, 9 сўм бўлганда корхона қанча махсулот ишлаб чиқаради?
- 2) корхона фойда ёки зарар кўрадимиз ва қанча миқдорда?

Бу масалани ечишда ўқувчиларга умумий харажатлар, умумий даромад, фойда тушунчалари берилади ва фойда миқдорини аниқлаш даромаддан харажатларни айириш йўли билан топилиши тушунтирилади. Сўнг умумий даромад топилади. Масала ечимини жадвал кўринишида кўрсатилса қулай бўлади:

Махсулот ҳажми (дона)	0	1	2	3	4	5
Умумий харажатлар (сум)	10	12	16	22	30	40
Умумий даромад (сўм)	0	3	6	9	12	15
Фойда (зарар) (сўм)	-10	-9	-10	-13	-18	-25

Олинган маълумотлардан хулоса шундайки, корхона 1 махсулот ишлаб чиқаради ва 9 сўм зарар кўради, чунки бу вариантда зарар миқдори энг кам. Шунинг айтиб ўтиш зарурки, корхона зарар кўрганида, ҳар доим ҳам бозорни тарк этавермайди, чунки кўрилган зарар доимий харажатлардан кам ёки тенг бўлса корхона бозорда қолади.

4. Дарс жараёнида қўлланиладиган масала, машқлар доимо реал маълумотлар асосида бўлиши шарт эмас. Кўп вақтни олмайдиган, «қулай» рақамлардан ҳам фойдаланса бўлади.

5. Дарсда берилган масала оддий бўлиши, дарсни мураккаблаштирмаслиги, назарий қонун-қоидаларни пухта ўзлаштиришларини ҳисоблар, рақамлар орқали мустаҳкамлашга хизмат қилиши керак.

6. Ўрганилаётган мавзу назарий қонун-қоидалар кенг қўламли реал фактлар, далилларни талаб қилса, бунда расмий маълумотлар асосида тузилган жадвал ёрдамида бажариладиган масала, машқлар қўл келади. Ўқитувчи саволни тушунтириш жараёнида статистик маълумотларни таҳлил қилиб, ўқувчиларни назарий фикрлашга ўргатади ва амалий тавсиялар беради.

Фанни ўрганишда машқлар ҳам катта аҳамиятга эга. Юклатилган вазифага кўра, уларни:

1) формулани таҳлил қилиш билан боғлиқ;
2) иқтисодий категория, қонун-қоидаларни талил қилиш;

3) ахборот, рақамлар, фактларда ифодаланган маълумотларни таҳлил қилишга қаратилган машқларга бўлиши мумкин.

Машқлар схема, гшрафикларга асосланган бўлиши, кенг равишда жадвал маълумотларини таҳлил қилишда фойдаланиш мумкин. Улар орқали е ёки бу категория, тушунчани ўзлаштириш осон бўлади.

Машқлар тўғри жавобни танлаш ва ана шу танловни асослаб беришда ҳам ифодаланади. У «тўғри-нотўғри» жавобни танлашни изоғлаш, ёки «тўғри жуфтликни танлаш», тест ечиш тарзида бўлиши мумкин.

Масалан: қуйидагилардан тўғри-нотўғрилари аниқланг:

- Қайсидир мамлакатда муваффақиятли ўтказилган иқтисодий сиёсат бошқа мамлакатларда ҳам муваффақиятли бўлади;
- Иқтисодий фанларни ўрганишнинг асосий мақсади — бизнесни яхши юритиш;
- Ўқув муассасида иқтисодий фанларни яхши ўзлаштирган ўқувчилар бизнесда ҳам муваффақиятли бўлишади;
- Математикани яхши билмаган инсон иқтисодиёт фанларини ўзлаштира олмайди ва ҳ.к.

Адабиётлар

1. Нуреев Р. М. Курс микроэкономики. Учебник для вузов. — М.: Норма, 2007. 576 с.

УДК 339.564

Тарасенко Світлана Вікторівна

кандидат економічних наук,

асистент кафедри економіки, підприємництва та бізнес-адміністрування

*Навчально-науковий інститут фінансів, економіки та менеджменту імені Олега Балацького
Сумського державного університету*

Тарасенко Светлана Викторовна

кандидат экономических наук,

ассистент кафедры экономики, предпринимательства и бизнес-администрирования

*Учебно-научный институт финансов, экономики и менеджмента имени Олега Балацкого
Сумского государственного университета*

Tarasenko Svetlana

Candidate of Economics, Assistant

*Oleg Balatskiy Academic and Research Institute of Finance, Economics and Management of
Sumy State University*

Глубока Наталія Андріївна

студентка

Навчально-наукового інституту бізнес-технологій «УАБС»

Сумського державного університету

Глубокая Наталия Андреевна

студентка

Учебно-научного института бизнес-технологий «УАБС»

Сумского государственного университета

Glubokaya Nataliia

Student of the

*Educational and Scientific Institute of Business Technologies «UABS» of
Sumy State University*

Кириченко Дар'я Олексіївна

студентка

Навчально-наукового інституту бізнес-технологій «УАБС»

Сумського державного університету

Кириченко Дарья Алексеевна

студентка

Учебно-научного института бизнес-технологий «УАБС»

Сумского государственного университета

Kyrychenko Daria

Student of the

*Educational and Scientific Institute of Business Technologies «UABS» of
Sumy State University*

ЕКСПОРТНА СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ УКРАЇНИ: ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ

ЭКСПОРТНАЯ СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ УКРАИНЫ: ВЕКТОРЫ РАЗВИТИЯ

EXPORT SPECIALIZATION OF UKRAINE: VECTORS OF DEVELOPMENT

Анотація. У даній науковій роботі було проведено аналіз експортної спеціалізації України. Було виявлено основні проблеми, які стали причинами скорочення експорту України до зарубіжних країн, запропоновані методи їх вирішення. Досліджено динаміку за останні роки, виявлено основних імпортерів української продукції. Проаналізовано географічну та товарну структуру експорту країни та індекси міжнародних організацій. Запропоновано основні вектори розвитку експорту України.

Ключові слова: експорт України, міжнародна спеціалізація, імпортери, географічна та товарна структура.

Аннотация. В данной научной работе был проведен анализ экспортной специализации Украины. Были выявлены основные проблемы, которые стали причинами сокращения экспорта Украины в зарубежные страны, предложены методы их решения. Исследована динамика за последние годы, выявлено основных импортеров украинской продукции. Проанализировано географическую и товарную структуру экспорта страны и индексы международных организаций. Предложены основные векторы развития экспорта Украины.

Ключевые слова: экспорт Украины, международная специализация, импортеры, географическая и товарная структура.

Summary. This scientific work studies the analysis of export specialization of Ukraine. Identified the main problems, which were the reasons for reducing of Ukraine's export and proposed methods of their solution. The dynamics of recent years have been investigated, the main importers of Ukrainian products have been identified. The geographical and commodity structure of the country's export and the indexes of international organizations are analyzed. The main vectors of export development of Ukraine are proposed.

Key words: export of Ukraine, international specialization, importers, geographical and commodity structure.

Постановка проблеми дослідження. Експорт є досить важливим для економічного розвитку держави, адже є одним із основних джерел надходження валюти в країну, формування її доходів, також для забезпечення комунікації із зарубіжними країнами у сфері торгівлі, надання можливості розвитку вітчизняним виробникам. Український експорт є досить складним та неорганізованим, а останніми роками він продовжує невпинно спадати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню окремих аспектів зовнішньої торгівлі України присвячено чимало теоретичних праць науковців та офіційних видань Державної служби статистики України, публікацій Державної фіскальної служби України, аналітичних видань. Аналіз зовнішньоторгівельної діяльності України проводили

Н. Іскарова, О. Моргулець, А. Румянцев та Ю. Коваленко. Проблеми розвитку експортного потенціалу України в контексті євроінтеграції досліджуються у працях І. Б. Чичкало-Кондрацької, Л. М. Радченко, М. О. Козік. Такі науковці, як О. Носирев, А. Олефір, В. Тіпанов, Л. Янковська та О. Пальчук, розкрили основні тенденції в експорті України.

Формулювання цілей статті. Головною метою даного дослідження є аналіз експортного потенціалу України в контексті товарної та географічної структури, а також динаміка зміни за останні роки. Виділення основних проблем та недоліків, які слугують базою для пошуку шляхів їх вирішення та удосконалення ситуації.

Виклад основного матеріалу. Зовнішньоекономічна діяльність країни, головним чином експортний

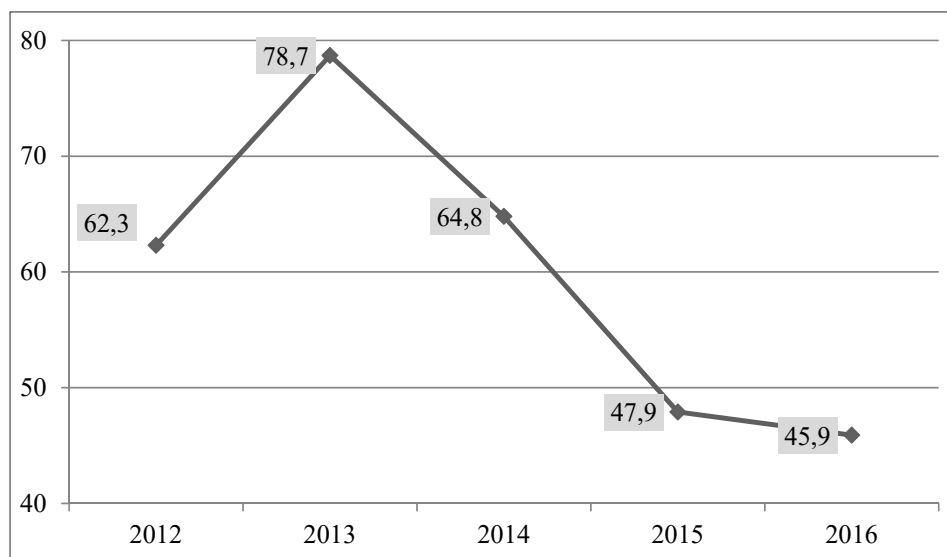

Рис. 1. Динаміка експорту України за 2012–2016 рр., у млрд дол. [1]

потенціал посідає вагоме місце в економіці держави. Не секрет, що на сьогоднішній день ситуація з експортом у України не найкраща, адже за даними Світового банку у період з 2012 по 2016 рік продаж наших товарів за кордоном впав майже в 1,5 рази — з 62,3 млрд дол. до 45,9 млрд дол. (рис. 1).

Дане явище можна пояснити такими причинами, як: зниження попиту на українську продукцію; несприятлива цінова кон'юнктура на міжнародних ринках (а оскільки на товари з низьким ступенем оброблення ціни є найбільш нестабільними, то економічний розвиток України значною мірою залежить від зовнішньої кон'юнктури та попиту на світових ринках); погіршення фінансового стану вітчизняних підприємств і відсутність доступу до кредитних ресурсів; обмеження експорту наших товарів на ринок РФ і транзит через її територію в треті країни; зростання собівартості вітчизняної продукції; продовження воєнного конфлікту на Донбасі і анексія Криму. Все це змушує українські підприємства шукати нові ринки збуту, відзначають аналітики, адже, незважаючи на наявні проблеми, Україні є що запропонувати за кордоном.

Відповідно до попередніх причин зміни відбулися не лише кількісно, а й у географічній структурі. Орієнтована головним чином на Російську Федерацію, останнім часом Україна все більше зосереджує експортні потоки в Європу (рис. 2).

Якщо проаналізувати географічну структуру експорту України за останній рік, чітко можна відслідкувати, що головні імпортери українських товарів — це країни Європи. Найменше здійснювали закупівлю українських товарів Америка та Австралія (3 %). У такій більш узагальненій географічній структурі експорту можна виділити головних торговельних партнерів України (табл. 1).

Таблиця 1

Головні імпортери українських товарів за 2017 рік [2]

№	Країна	Обсяг експорту, тис. дол. США	Частка від сукупного експорту, %
1	Російська Федерація	3936628,9	9,10
2	Польща	2724629,7	6,30
3	Туреччина	2518581,8	5,82
4	Італія	2469871,5	5,71
5	Індія	2205748,0	5,10
6	Китай	2039359,1	4,71
7	Єгипет	1831312,9	4,23
8	Німеччина	1754288,2	4,05
9	Нідерланди	1676245,0	3,87
10	Угорщина	1326440,1	3,07
11	Іспанія	1260107,7	2,91
12	Білорусь	1143538,8	2,64
13	Румунія	841808,5	1,95
14	Чехія	828134,9	1,91
15	Молдова	715165,3	1,65

Свої позиції найбільшого імпортера українських товарів закріпила Росія і у 2017 році, друге місце посіла Польща, та невеликий відрив існує між Туреччиною, Індією та Італією. На 6 місці опинився Китай, який за думкою експертів, може стати найбільшим аграрним імпортером українських товарів. У Китаї стурбовані тим, що в регіоні стрімко зростає попит на продовольство. Купівельна можливість населення зростає, економіка зростає, а резервів для нарощування виробництва у них немає. Тому в регіоні будуть змушені нарощувати імпорту зернових,

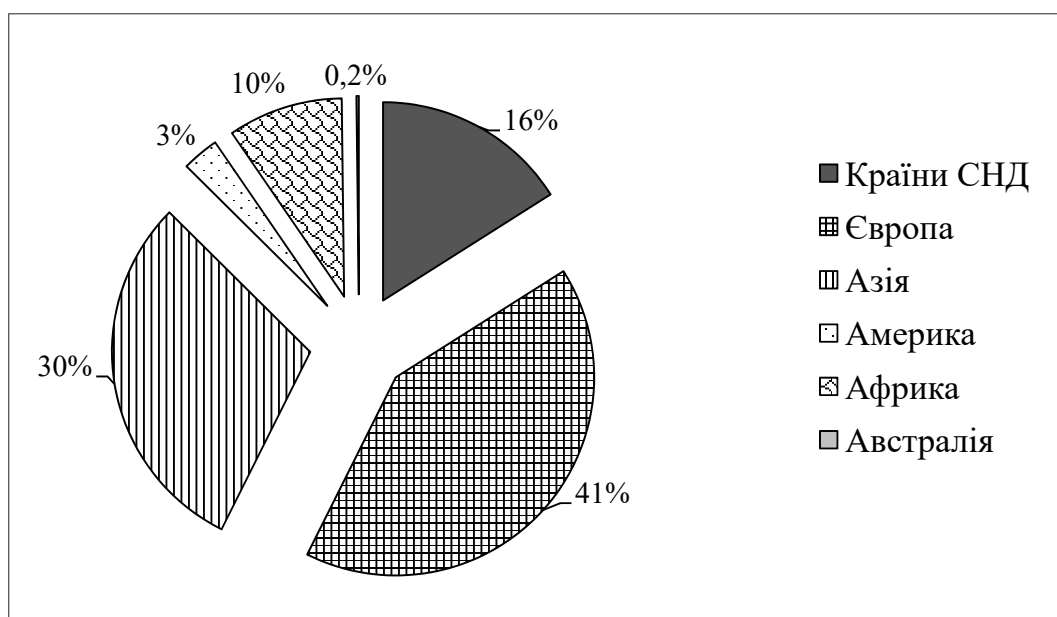

Рис. 2. Географічна структура експорту України за 2017 рік [2]

м'яса, молока. В цьому відношенні Україну розглядають як одного з найцікавіших партнерів, тому ми маємо всі шанси у найближчі 5–10 років закріпити за собою місце основного постачальника у країнах Близького Сходу, Південної Африки, Індокитаю.

Оскільки у структурі нашої зовнішньої торгівлі 81 % виробництва припадає на експорт товарів, то доцільно проаналізувати товарну структуру експорту України (табл. 3).

В експортній структурі України представлені в основному традиційні галузі — сільське господарство і харчова промисловість (частка в експорті — 41 %), металургія (23,4 %), машинобудування (9,9 %), хімія (3,8 %). На думку експертів, варто відходити від репутації сировинної держави і робити ставку на виробництво товарів з доданою вартістю.

Міжнародне співтовариство також займається дослідженням питань, пов'язаних із місцем країн у зовнішній торгівлі. Таким чином, у звіті Всесвітнього економічного форуму існує такий індикатор — індекс сприятливості національного середовища розвитку зовнішньої торгівлі. Рейтинг складається на основі аналізу показників відкритості національних економік для міжнародної торгівлі (табл. 2).

Порівняно із 2014 роком Україна втратила свої позиції і опустилася на 95 місце з 84. Проаналізувавши дані можна виділити головні проблеми українського експорту:

1. Застарілі підходи та принципи до міжнародної кооперації, які базуються на досвіді Радянського Союзу, якому притаманна замкнутість та слабка залученість у міжнародні відносини.

Таблиця 2

Індекс сприятливості національного середовища розвитку зовнішньої торгівлі України за 2014, 2016 pp. (Global trade enabling index) [3]

Індекс	2014	2016
	84 місце (134 країни)	95 місце (136 країн)
Субіндекс А. Доступ до ринку.		
Компонент 1. Доступ до внутрішнього ринку.	22	24
Компонент 2. Доступ до зовнішніх ринків.	97	110
Субіндекс В. Управління кордоном.	92	95
Компонент 3. Ефективність та прозорість управління кордоном	92	95
Субіндекс С. Інфраструктура.	62	69
Компонент 4. Доступність та якість транспортної інфраструктури	64	72
Компонент 5. Доступність та якість транспортних послуг	62	69
Компонент 6. Доступність та використання ІКТ	72	73
Субіндекс D. Операційне середовище.	106	125
Компонент 7. Операційне середовище.	106	125

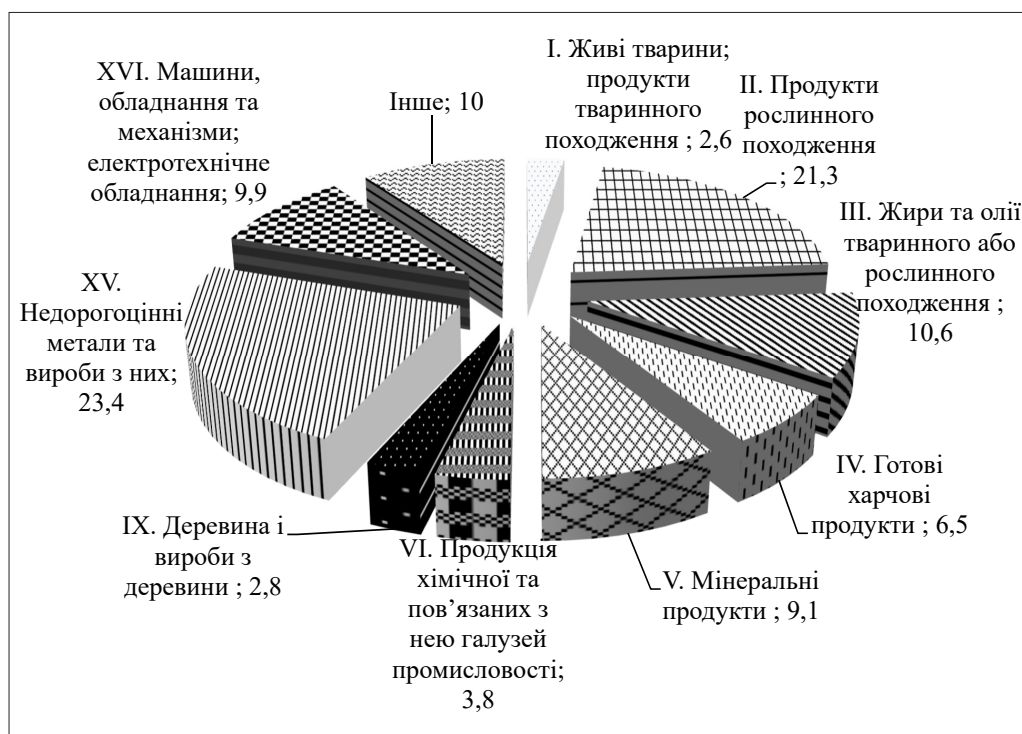

Рис. 3. Товарна структура експорту України у 2017 році [2]

2. Відсутність ефективних заходів держави в напрямку підтримки експорту, відсутність фінансування та обтяжливість внутрішніх експортних процедур.

3. Низька якість українських товарів, їх невідповідність міжнародним вимогам та стандартам.

4. Домінування харчової, аграрної промисловості у структурі експорту України.

5. Неорганізована географічна структура.

6. Нестабільність економічної та політичної ситуації в країні, висока ступінь ризику.

7. Нерівномірність виробництва товарів на експорт. Так наприклад, найбільшу частку товарів на експорт виробляють Донецька (10,1 %) та Дніпропетровська (17,3 %) області та місто Київ (21,2 %).

Така кількість проблем потребує негайної боротьби із ними. В кінці 2017 року уряд схвалив експортну стратегію України до 2021 року. Згідно з документом, перспективними секторами економіки є інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), машинобудування, харчова промисловість, технічне обслуговування та ремонт повітряних суден, авіаційна промисловість і туризм [4]. Оскільки найбільшу долю експорту України складає аграрна промисловість, то доцільно оцінити міжнародну спеціалізацію даної галузі. Так, наприклад Україна займає перше місце у світі за експортом соняшникової олії, друге місце — експорт зернових культур, третє — ячменю, четверте — кукурудзи, а п'яте — пшениці. Проаналізуємо також такі галузі: машинобудування, хімічна продукція, металургія, легка промисловість, електроніка.

До основних показників рівня міжнародної спеціалізації галузі відноситься коефіцієнт спеціалізації галузі щодо експортної спеціалізації. Він визначається за формулою:

$$K_c = E_o / E_m,$$

де E_o — питома вага товару (сукупності товарів галузі) в експорті країни;

E_m — питома вага товару (товарів-аналогів) у світовому експорті.

За допомогою даного коефіцієнту можна визначити коло галузей, які є міжнародно-спеціалізованими для даної країни. Чим вище (більше одиниці)

співвідношення на користь національної структури експорту по певному товару або групі товарів, тим більше явною є міжнародна спеціалізація відповідної галузі.

Проведений аналіз виявив міжнародну спеціалізацію таких галузей як аграрна та металургічна, інші галузі, відібрані для аналізу не мають міжнародної спеціалізації.

До векторів розвитку експортної спеціалізації можна віднести:

1. Створення системи пільгового кредитування експорту;

2. Організація ефективної взаємодії державних органів виконавчої влади з виробниками й експортерами;

3. Створення сприятливих умов для впровадження іноземних технологій;

4. Удосконалення та дотримання законодавства для залучення іноземних інвестицій;

5. Формування експортоорієнтованих галузей промисловості, здатних забезпечити експорт готової продукції з високою доданою вартістю;

6. Особливу увагу варто приділити подоланню бюрократизму та введення механізму, що надасть можливість вирішувати всі розбіжності з міністерствами дистанційно, тобто електронно;

7. Впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій, підвищення рівня механізації та автоматизації виробництва;

8. Залучення до управління підприємствами висококваліфікованих фахівців з відповідно високою заробітною платнею.

Висновки. Дослідження показало, що експортний потенціал України досить вагомий, але при цьому щорічні обсяги продажу товарів за кордон скоротилися у 1,5 рази, повністю змінилася географічна структура у бік Європи. Головні проблеми пов'язані із застарілими методами зовнішньої торгівлі, однорідністю експортованої продукції, а саме її сировинною спрямованістю з низькою доданою вартістю. До того ж політична та економічна ситуація країни не сприяє залученню інвестицій для модернізації та автоматизації виробництва. Міжнародні організації також оцінили роль України у зовнішній торгівлі як

Таблиця 3

Наявність спеціалізації українського експорту за сферами виробництва за 2016 рік [5]

Сфера виробництва	Частка в експорті України (E_o), %	Частка у світовому експорті (E_m), %	Коефіцієнт спеціалізації	Наявність спеціалізації
Аграрна промисловість	42,03	8,92	4,71	+
Машинобудування	5,82	36,78	0,16	-
Хімічна продукція	4,29	11,42	0,38	-
Металургія	22,93	3,49	6,57	+
Легка промисловість	1,86	4,94	0,38	-
Електроніка	5,71	22,71	0,25	-

незадовільну, і поставили її на 95 місце із 136 країн світу, висвітливши основні перешкоди для ефективного експорту. Все ж таки за останні роки деякі позитивні зміни відбулися, а зовсім нещодавно було створено експортну стратегію України на 5 років. Але для боротьби з цілим рядом негативних аспектів має бути запроваджено ряд заходів. Таких як: взає-

модія та активна підтримка вітчизняних експортерів українською владою, сприяння залученню інвестицій та іноземних технологій, а також орієнтація на виробництво готової продукції з високою доданою вартістю. Важливо також активно впроваджувати енерго- та ресурсозберігаючі технології, які значно зменшать витрати на виробництво.

Література

1. The World Bank official website. [Electronic resource]. — Access mode: <http://www.worldbank.org>
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. The Global Enabling Trade Report 2016. [Electronic resource]. — Access mode: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GETR_2016_report.pdf
4. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>
5. UNCTAD. [Electronic resource]. — Access mode: <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableView/tableView.aspx?ReportId=89795>

References

1. The World Bank official website. [Electronic resource]. — Access mode: <http://www.worldbank.org>
2. State Statistics Service of Ukraine. [Electronic resource]. — Access mode: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. The Global Enabling Trade Report 2016. [Electronic resource]. — Access mode: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GETR_2016_report.pdf
4. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. [Electronic resource]. — Access mode: <http://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>
5. UNCTAD. [Electronic resource]. — Access mode: <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableView/tableView.aspx?ReportId=89795>

УДК 336.71

Фурсова Виктория Анатольевна

кандидат экономических наук, доцент,

доцент кафедры финансов

Национальный аэрокосмический университет

имени Н.Е. Жуковского «Харьковский авиационный институт»

Fursova Viktoriya

PhD in Economics, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Finance

National Aerospace University «Kharkov Aviation Institute»

named after N. Ye. Zhukovskiy

Литвинов Владислав Борисович

магистр

Национального аэрокосмического университета

имени Н.Е. Жуковского «Харьковский авиационный институт»

Litvinov Vladyslav

Master's Degree of the

National Aerospace University «Kharkov Aviation Institute»

named after N. Ye. Zhukovskiy

СЕКЬЮРИТИЗАЦИЯ КАК СПОСОБ ФИНАНСИРОВАНИЯ ИНФРАСТРУКТУРНЫХ ПРОЕКТОВ В УКРАИНЕ

SECURITIZATION AS A METHOD FOR FINANCING INFRASTRUCTURE PROJECTS IN UKRAINE

Аннотация. Одним из ключевых факторов, замедляющих экономический рост Украины, является низкий уровень инфраструктурного развития. При этом отечественные банковские учреждения не имеют долгосрочных ресурсов для финансирования инфраструктурных проектов. Авторы отмечают, что решить эту проблему можно с помощью механизма секьюритизации, успешно применяемого в развитых странах.

В статье проведен сравнительный анализ тенденций развития мирового и украинского рынка секьюритизации активов, обозначены основные черты и отличия данных сделок, выделены участники отечественного рынка секьюритизации активов. Рассмотрены примеры секьюритизации инфраструктурных активов в мировой практике и отмечается их полное отсутствие в Украине. Авторами проанализированы преимущества и возможности применения данного механизма в отечественных реалиях.

Для повышения эффективности функционирования процесса секьюритизации инфраструктурных активов авторами предложено ряд мероприятий: введение понятие «инфраструктурная облигация» в действующее законодательство, проведение первых сделок на базе государственных банков и привлечение гарантийных фондов, что будет способствовать снижению рисков и повышению привлекательности сделки для международных инвесторов. Очерчен круг вопросов, требующих дальнейшего исследования, относительно определения классов инфраструктурных облигаций, процедуры их включения в котировальные списки на фондовой бирже Украины, разработки централизованной платформы секьюритизации инфраструктурных активов для выпуска облигаций.

Ключевые слова: секьюритизация, кредитование, финансирование, инфраструктурные проекты, инфраструктурные облигации.

Summary. One of the key factors that has been slowing down Ukraine's economic growth is the low level of infrastructure development. At the same time, domestic banking institutions do not have long-term resources to finance infrastructure projects. The authors highlight that this problem can be solved by using the securitization mechanism, which is successfully applied in developed countries.

In the article, a comparative analysis of trends in the development of the world and Ukrainian asset securitization market was made, the main features and differences of these transactions were outlined, and participants in the domestic asset

securitization market were identified. Also were considered examples of securitization of infrastructure assets in world practice and noted their complete absence in Ukraine. The authors analyzed the advantages and possibilities of using this mechanism in domestic realities.

To increase the effectiveness of the securitization of infrastructural assets, the authors proposed a number of measures. First, it is necessary to introduce the concept of «infrastructure bond» in the current legislation. Secondly, the first transaction should be implemented through the use of state-owned banks. Thirdly, it is necessary to attract guarantee funds, which will help reduce risks and increase the attractiveness of the transaction for international investors. The authors also outlined a range of issues requiring further research, such as: the definition of classes of infrastructure bonds, the procedure for their inclusion in quotation lists on the Ukrainian stock exchange, the development of a centralized platform for the securitization of infrastructure assets for bond issuance.

Key words: securitization, lending, financing, infrastructure projects, infrastructure bonds.

Постановка проблемы. На сегодняшний день Украина существенно отстает от многих стран по уровню и темпам развития инфраструктуры. Согласно данным отчета «The Global Competitiveness Report 2017–2018», подготовленным World Economic Forum, по качеству инфраструктуры Украины занимает 78 место из 137, отставая от Сальвадора [1]. При этом одной из главных проблем банковского кредитования объектов инфраструктуры в Украине является преобладание в распоряжении банков краткосрочных ресурсов, что практически исключает финансирование крупномасштабных инвестиционных проектов, требующих значительных финансовых вложений на длительный период. Кроме того, подавляющее большинство украинских банков имеют незначительный объем активов, что не позволяет им применять схемы проектного финансирования. Одним из самых дешевых источников привлечения дополнительных финансовых ресурсов для банков, как показывает мировая практика, является секьюритизация активов. Она способна обеспечить банки долгосрочными финансовыми ресурсами для осуществления долгосрочных инвести-

ций и позволяет значительно минимизировать их финансовые риски, в частности кредитный риск и риск ликвидности.

Анализ последних исследований и публикаций. Теоретические и практические основы механизма секьюритизации представлены работах таких зарубежных и отечественных ученых как: Х. П. Бэр [2], С. Белозёров, А. Лупырь [3], Г. Белинская [4], Э. Дэвидсон Э., Э. Сандерс Э. [5], и др. Ряд аспектов, связанных с использованием инфраструктурных облигаций рассмотрены в трудах российских исследователей В. Кузьмина [5] и Н. Терещенко [6]. В тоже время в отечественной литературе, практически не уделяется внимания вопросам использования техник секьюритизации для стимулирования финансирования инфраструктурных проектов, что и актуализировало тему исследования.

Цель исследования — обоснование необходимости использования механизма секьюритизации для финансирования и рефинансирования инфраструктурных проектов в экономике Украины.

Изложение основного материала. Секьюритизация представляет собой специальную финансовую технику с помощью которой инициатор имеет

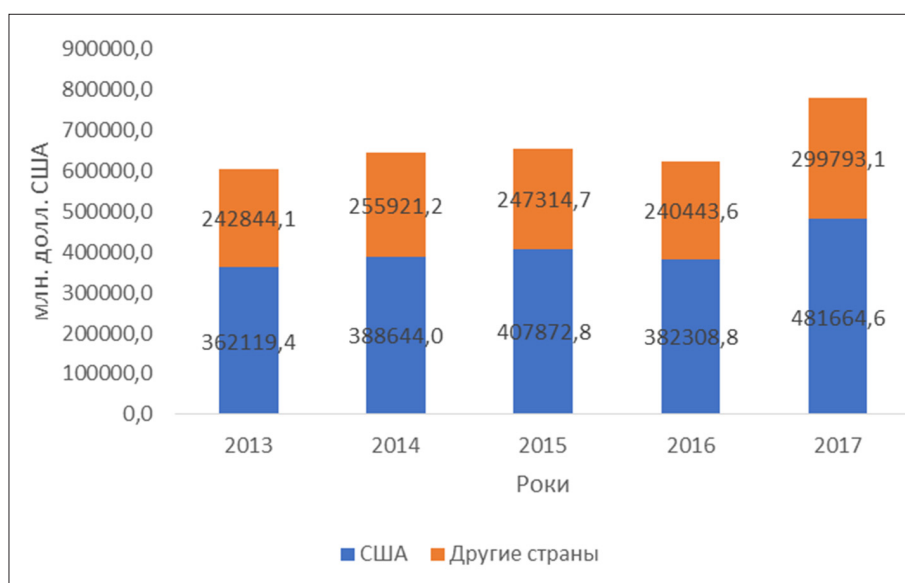

Рис. 1. Объемы секьюритизации в мире в 2013–2017 гг.

Источник: составлено авторами по данным [8]

возможность трансформировать реальные или будущие активы в ценные бумаги, снижая или перераспределяя свои риски, связанные с данными активами, и получая при этом дополнительный источник финансирования, а инвестор — получает возможность инвестировать в отдельные активы выбранной компании на более выгодных условиях и с меньшим риском [7, с. 85]. В процессе секьюритизации инфраструктурных проектов осуществляется эмиссия и размещение долговых ценных, обеспеченных инфраструктурными активами, приносящих доход [5, с. 12].

Общий объем мирового рынка секьюритизации на конец 2013 г. составил более 600 млрд долл. США, а в 2017 г. достиг почти 800 млрд долл. США, в том числе в США — 481664,6 млн долл. США (т.е. около двух третей мирового рынка) (рис. 1). При этом такие выпуски в мире наполовину обеспечены ипотекой, на одну треть — кредитами на инфраструктурные проекты и реальному сектору, а другие выпуски обеспечены проблемными и другими активами [8].

Несмотря на то, что в 2005 г. в Украине был принят Закон «Об ипотечных облигациях» [9] и уже имеется практический опыт по функционированию механизма секьюритизации ипотечных активов, который можно проецировать на неипотечные активы, секьюритизированные активы в Украине на начало 2018 г. отсутствуют. Последняя эмиссия таких облигаций состоялась в 2013 г., эмитентом выступило «Агентство по рефинансированию жилищных кредитов», ее объем составил 31 млн долларов США и она была полностью погашена в 2015 г. (табл. 1).

Наибольшая активность на рынке секьюритизации наблюдалась в докризисный период 2007–2008 гг., активным участником был Приватбанк,

секьюритизировавший более 280 млн долл. США ипотечных и автомобильных кредитов, а общий объем сделок с 2005 г. составил 367, 5 млн долл. США. В настоящее время все эмиссии погашены.

В тоже время, как свидетельствует мировая практика, секьюритизация инфраструктурных активов (кредитов, выданных на инфраструктурные проекты), позволила достичь высоких результатов в развитии транспортной, социальной и других составляющих инфраструктуры экономики в разных странах. Так, к примеру, благодаря секьюритизации были привлечены средства для финансирования строительства железной дороги в Индии, строительства скоростной дороги в Корее [6, с. 16]. Механизм рефинансирования инфраструктурных облигаций был задействован в Чили при строительстве платной дороги Autopista Vespucio Sur, в Перу при строительстве дороги (PIRSA Norte Road Concession) и проекта по очищению воды Huascacocha, во Франции при строительстве стадиона Stade de France в ходе подготовки к Чемпионату мира по футболу в 1998 г. [5, с. 70–75].

Что касается Украины, в Верховной Раде еще в 2015 г. были зарегистрированы необходимые законопроекты № 2784 «Облигации, обеспеченные отдельными активами» [11] и № 2785 «О внесении изменений в Налоговый кодекс Украины (относительно налогообложения операций с облигациями, обеспеченными отдельными активами)» [12]. Однако в них отсутствует такое понятие, как «инфраструктурные облигации». Хотя обеспеченные активы по таким сделкам и будут попадать под условия эмиссии субстандартных облигаций, перед принятием этих законопроектов рекомендуется внести в них изменения и выделить облигации, выпускаемые для обеспечения финансирования инфраструктурных

Таблица 1

Статистика сделок секьюритизации украинских originаторов

Название originатора	Сумма эмиссии (млн дол. США)	Год эмиссии	Вид секьюритизации	Вид активов	Примечания
КБ «Приватбанк»	180	2007	Внебалансовая, SPV в Лондоне	Ипотечные кредиты	Сделка завершена
ПАО «Укргазбанк»	10	2007	Балансовая	Ипотечные кредиты	Сделка завершена
КБ «Приватбанк»	104	2008	Внебалансовая, SPV в Лондоне	Автомобильные кредиты	Сделка завершена
Государственное ипотечное учреждение	2,5	2008	Балансовая	Ипотечные кредиты	Сделка завершена
Банк «Хрещатик»	9	2008	Балансовая	Ипотечные кредиты	Сделка завершена
ПАО «АРЖК»	31	2012	Балансовая	Ипотечные кредиты	Сделка завершена
ПАО «АРЖК»	31	2013	Балансовая	Ипотечные кредиты	Сделка завершена
Всего	367,5				

Источник: составлено авторами по данным [10]

объектов, как отдельный вид обеспеченных облигаций. Разработанную НБУ нормативную базу можно адаптировать под новое законодательство. Более того, секьюритизация включена в Комплексную программу развития финансового рынка Украины до 2020 г., также подписан Меморандум ЕБРР с НК-ЦБФР, НБУ и Министерством Финансов, предусматривающий запуск в Украине механизма секьюритизации и обращения облигаций [13].

Самой распространенной схемой секьюритизации является объединение выделенных активов на балансе специально созданного лица-эмитента (SPV). Такой эмитент не считается юридическим лицом, не создает новой стоимости, является посредником и не может облагаться налогами. Кроме того, характерной особенностью этой операции является то, что отечественный банк не будет отвечать по долгам в привлеченном финансировании. Должником выступаем SPV и любое невыполнение им обязательств приведет к его дефолту, а не дефолту украинского банка. Благодаря этому отечественные банки смогут повысить привлекательность собственных активов [14, с. 50].

Для предотвращения неконтролируемого развития и обращения инструментов секьюритизации, что послужило одной из причин мирового финансового кризиса в 2008 г., существенная роль должна отводиться государству, как регулятору данного процесса. Так, первоначально, секьюритизацию инфраструктурных активов целесообразно проводить на базе государственных банков, что обеспечит дополнительную защиту сделки. В этом случае государство будет выступать гарантом данного процесса, повысит его привлекательность для международных инвесторов.

Также развитию секьюритизации в Украине будет способствовать подключение гарантийных фондов к данному процессу, а именно введение поручительства гарантийного фонда по «старшим» траншам эмитированных ценных бумаг. Предложенная струк-

тура секьюритизации является достаточно выгодной для всех ее основных участников (табл. 2).

Без внедрения механизма секьюритизации будет сложно достичь стабильности денежно-кредитной системы и высокого уровня экономического развития страны.

Выводы из данного исследования и перспективы дальнейших исследований в данном направлении. Применение секьюритизации для финансирования и рефинансирования инфраструктурных проектов позволит: привлечь долгосрочные ликвидные ресурсы вместо срочных активов, которые можно использовать для последующего кредитования инфраструктурных проектов; сократить бюджетную нагрузку на развитие инфраструктуры в регионе; ускорить сроки реализации проектов; снизить стоимость финансирования за счет формирования капитала на фондовом рынке, где его стоимость всегда ниже; повысить эффективность и прозрачность использования капитала; улучшить показатели рентабельности и ликвидности банков за счет преобразования низколиквидных активов в ценные бумаги; ускорить развитие украинского фондового рынка за счет появления нового вида ценных бумаг (инфраструктурных облигаций); снизить вероятность возникновения у банка процентного и кредитного рисков в результате их перераспределения между банком, инвестором и посредником; получить дополнительную прибыль за счет повышения прибыльности банковских операций путем продажи выпущенных ценных бумаг и вложения полученных средств в менее рискованные или более ликвидные операции; привлечь в Украину иностранный капитал и др.

Дальнейшего исследования требуют вопросы определения классов инфраструктурных облигаций, процедуры их включения в котировальные списки на украинской бирже, разработки централизованной платформы секьюритизации инфраструктурных активов для выпуска облигаций и др.

Таблица 2

Преимущества участия гарантийных фондов в секьюритизации

Участник	Преимущества
Заёмщики	– возможность получения кредитов на более длительный срок; – снижение стоимости кредитования.
Гарантийные фонды	– возможность существенно увеличить объемы кредитования; – качественное изменение состава заемщиков, которым предоставляется поддержка; – увеличение сроков кредитования; – оптимизация затрат на администрирование процесса.
Банк-оригинатор	– расширение инструментов по привлечению долгосрочных средств; – увеличение доходности последнего транша, как следствие повышение рейтингов «старших» траншей и уменьшение ставок купона по ним.
Инвесторы	– снижение уровня риска по «старшим» траншам в результате получения поручительства гарантийных фондов; – расширение возможностей рефинансирования купленных ценных бумаг (передача в залог, РЕПО и др.), что повысит их рейтинг.

Источник: составлено авторами по данным [2; 5; 6; 14]

Література

1. The Global Competitiveness Report 2017–2018. World Economic Forum [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index-2017-2018/competitiveness-rankings/#series=GCI.A.02>
2. Бэр Х. П. Секьюритизация активов. М., Волтерс Клувер, 2007. — 624 с.
3. Белозёров С. А., Лупыр А. А. Становление современного механизма секьюритизации активов [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/stanovlenie-sovremennogo-mehanizma-sekyuritizatsii-aktivov>.
4. Белінська Г. В. Сек'юритизація активів як інновація на фінансовому ринку України / Наукові праці НДФІ. — 2010. — № 1 (50). — С. 106–111.
5. Кузьмин В. А. Секьюритизация в финансировании и рефинансировании инфраструктурных проектов: дис. канд. экон. наук. — Москва, 2014. — 160 с.
6. Терещенко Н. Н. Секьюритизация и ее роль в финансировании инвестиционных проектов: автореф. дис. ... канд. экон. наук.: Москва, 2011. — 25 с.
7. Фурсова В. А., Зінченко С. Г. Аналіз фундаментальних підходів щодо визначення сутності сек'юритизації / Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2012. — № 37. — с. 82–85.
8. Harrison Scott Publications (2018). Worldwide Securitization Volume, січень 2018 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу <https://www.abalert.com/rankings.pl? Q=105>.
9. Верховна Рада України (2005). Закон України № 3273–15 «Про іпотечні облигації», грудень 2005 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/3273-15>.
10. ООО «Cbonds.ru» (2018). Cbonds Financial Information, березень 2018 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ua.cbonds.info/>
11. Верховна Рада України (2015). Проект закону № 2784 «Про облигації, забезпечені відокремленими активами», травень 2015 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55030.
12. Верховна Рада України (2015). Проект закону № 2785 «Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо оподаткування операцій з облигаціями, забезпеченими відокремленими активами)», травень 2015 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55031
13. Національний банк України (2015). Постанова Правління НБУ № 391: «Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року», червень 2015 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=18563297>.
14. Фурсова В. А. Секьюритизация активов как способ управления финансовыми рисками / Экономика развития. — 2005. — № 1. — с. 49–55.

References

1. The Global Competitiveness Report 2017–2018. World Economic Forum [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index-2017-2018/competitiveness-rankings/#series=GCI.A.02>
2. Ber Kh. P. Sekyuritizatsiya aktivov. M., Volters Kluver, 2007. — 624 s.
3. Belozarov S. A., Lupyr A. A. Stanovlenie sovremennogo mekhanizma sekyuritizatsii aktivov. [Elektronnyy resurs]. — Rezhim dostupa: <https://cyberleninka.ru/article/n/stanovlenie-sovremennogo-mehanizma-sekyuritizatsii-aktivov>.
4. Belinska G. V. Sek'yuritizatsiya aktiviv yak innovatsiya na finansovomu rinku Ukraini // Naukovi pratsi NDFI. — 2010. — № 1 (50). — S.106–111.
5. Kuzmin V. A. Sekyuritizatsiya v finansirovanii i refinansirovanii infrastrukturnih proyektov: dis. kand. ekon. nauk. — Moskva, 2014. — 160 s.
6. Tereshchenko N. N. Sekyuritizatsiya i yeye rol v finansirovanii investitsionnih proyektov: avtoref. dis. .kand. ekon. nauk.: Moskva, 2011. — 25 s.
7. Fursova V. A., Zinchenko S. G. Analiz fundamentalnikh pidkhodiv shchodo viznachennya sutnosti sek'yuritizatsii // Visnik ekonomiki transportu i promislovosti. — 2012. — № 37. — s. 82–85.
8. Harrison Scott Publications (2018). Worldwide Securitization Volume, sičen 2018 r. [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <https://www.abalert.com/rankings.pl? Q=105>.
9. Verhovna Rada Ukraini (2005). Zakon Ukraini № 3273–15 «Pro ipotechni obligatsii», gruden 2005 r. [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/3273-15>
10. ООО «Cbonds.ru» (2018). Cbonds Financial Information, berezen 2018 r. [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://ua.cbonds.info/>
11. Verhovna Rada Ukraini (2015). Proyekt zakonu № 2784 «Pro obligatsii, zabezpecheni vidokremlenimi aktivami», traven 2015 r. [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55030.
12. Verhovna Rada Ukraini (2015). Proyekt zakonu № 2785 «Pro vnesenna zmin do Podatkovogo kodeksu Ukraini (shchodo opodatkovanna operatsiy z obligatsiami, zabezpechenimi vidokremlenimi aktivami)», traven 2015 r. [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55031
13. Natsionalniy bank Ukraini (2015). Postanova Pravlinna NBU № 391: «Kompleksna programa rozvitku finansovogo sektoru Ukraini do 2020 roku», çerven 2015 r. [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=18563297>
14. Fursova V. A. Sekyuritizatsiya aktivov kak sposob upravleniya finansovimi riskami // Ekonomika rozvitku. — 2005. — № 1. — s. 49–55.

УДК 519.86: 334.012.64

Шевчук Ірина Богданівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри економічної кібернетики

Львівський національний університет імені Івана Франка

Шевчук Ирина Богдановна

кандидат экономических наук,

доцент кафедры экономической кибернетики

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

Shevchuk Iryna

Candidate of Economic Sciences,

Associate Professor of the Department of Economic Cybernetics

Lviv Ivan Franko National University

Петришин Оксана Петрівна

магістр

Львівського національного університету імені Івана Франка

Петрышин Оксана Петровна

магистр

Львовского национального университета имени Ивана Франко

Petryshyn Oksana

Master's Degree of the

Lviv Ivan Franko National University

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

АНАЛИЗ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СУБЪЕКТОВ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

ANALYSIS OF ACTIVITIES OF SMALL AND MEDIUM BUSINESS SUBJECTS: PROBLEMS AND DEVELOPMENT PERSPECTIVES

Анотація. У статті проаналізовано діяльність суб'єктів малого та середнього бізнесу. Стан розвитку підприємництва в Україні є досить низьким. У розвинутих країнах Європи, малий та середній бізнес становить 90 % усіх підприємств. Він забезпечує приблизно 70 % зайнятого населення робочими місцями. Внесок малого та середнього підприємництва у додану вартість за витратами виробництва становить близько 60 %. Проте аналіз розвитку бізнесу в Україні показує, що за останні роки немає суттєвих змін у кращу сторону. Статистичні показники за період 2010–2016 свідчать про зменшення кількості суб'єктів господарювання, починаючи з 2014 року. Найбільше підприємств, що припинили свою діяльність зосереджувалось у Київській, Дніпропетровській та Харківській областях. Закриваються підприємства, що займались роздрібною та оптовою торгівлею, складських та транспортних послуг.

Розглянуто глобальне дослідження «Doing Business», що публікується Світовим банком. «Doing Business» висвітлює рейтинг щодо створених у країнах світу умов для ведення бізнесу. За результатами чергового рейтингу ведення бізнесу 2018 Україна посіла 76 місце, у порівнянні з минулим роком результат покращився на чотири позиції. Але не відбулося покращення позицій України за критерієм «Започаткування бізнесу».

Виявлено головні проблеми, що гальмують розвиток малого та середнього бізнесу: загальний стан економіки України; монополізація бізнесу; низька конкуренція на внутрішніх ринках; відсутність достатнього стартового капіталу; недосконалість податкової системи; високий рівень корупції; нерозвиненість інфраструктури підтримки і розвитку малого підприємництва; декларативна форма державної підтримки; відсутність практичних навичок підприємливості працівників у веденні бізнесу; обмежені можливості для захисту від протиправних посягань.

Здійснено прогноз значень фінансового результату підприємств середнього і малого бізнесу до оподаткування на 2017–2018 рр. за допомогою методу експоненціального згладжування.

Ключові слова: малий та середній бізнес, проблеми розвитку, прогноз, підприємництво, державна підтримка.

Аннотация. В статье проанализирована деятельность субъектов малого и среднего бизнеса. Состояние развития предпринимательства в Украине является достаточно низким. В развитых странах Европы, малый и средний бизнес составляет 90 % всех предприятий. Он обеспечивает примерно 70 % занятого населения рабочими местами. Вклад малого и среднего предпринимательства в добавленную стоимость по затратам производства составляет около 60 %. Однако анализ развития бизнеса в Украине показывает, что за последние годы нет существенных изменений в лучшую сторону. Статистические показатели за период 2010–2016 свидетельствуют об уменьшении количества субъектов хозяйствования, начиная с 2014 года. Больше всего предприятий, прекративших свою деятельность сосредоточено в Киевской, Днепропетровской и Харьковской областях. Закрываются предприятия, которые занимались розничной и оптовой торговлей, складских и транспортных услуг.

Рассмотрено глобальное исследование «Doing Business», что публикуется Всемирным банком. «Doing Business» освещает рейтинг по созданным в странах мира условиям для ведения бизнеса. По результатам очередного рейтинга ведения бизнеса 2018 Украина заняла 76 место, по сравнению с прошлым годом результат улучшился на четыре позиции. Но не произошло улучшение позиций Украины по критерию «Начало бизнеса».

Выявлены главные проблемы, тормозящие развитие малого и среднего бизнеса: общее состояние экономики Украины; монополизация бизнеса; низкая конкуренция на внутренних рынках; отсутствие достаточного стартового капитала; несовершенство налоговой системы; высокий уровень коррупции; неразвитость инфраструктуры поддержки и развития малого предпринимательства; декларативная форма государственной поддержки; отсутствие практических навыков предпринимательства работников в ведении бизнеса; ограниченные возможности для защиты от противоправных посягательств.

Осуществлен прогноз значений финансового результата предприятий среднего и малого бизнеса до налогообложения на 2017–2018 гг. с помощью метода экспоненциального сглаживания.

Ключевые слова: малый и средний бизнес, проблемы развития, прогноз, предпринимательство, государственная поддержка.

Summary. The article analyzes the activities of small and medium business entities. The state of entrepreneurship development in Ukraine is rather low. In developed European countries, small and medium businesses account for 90 % of all enterprises. It provides approximately 70 % of the employed population with jobs. The contribution of small and medium enterprises to value added at cost of production is about 60 %. However, the analysis of business development in Ukraine shows that in recent years there has been no significant change for the better. The statistical indicators for the period 2010–2016 indicate a decrease in the number of economic entities starting in 2014. Most of the enterprises that stopped their activities concentrated in Kyiv, Dnipropetrovsk and Kharkiv regions. Closed enterprises engaged in retail and wholesale trade, warehouse and transport services.

The global study «Doing Business» published by the World Bank is considered. «Doing Business» gives a rating for the conditions created for business in the countries of the world. According to the results of the next ranking of 2018 business, Ukraine ranked 76th place, compared to last year, the result has improved by four positions. But there was no improvement in Ukraine's position on the criterion «Starting a Business».

The main problems that hinder the development of small and medium business are found: the general state of the economy of Ukraine; monopolization of business; low competition in domestic markets; lack of sufficient start-up capital; imperfection of the tax system; high level of corruption; underdeveloped infrastructure of support and development of small business; declarative form of state support; lack of practical skills of entrepreneurship in the conduct of business; limited possibilities to protect against unlawful encroachments.

With the help of the method of exponential smoothing, the forecast of the financial results of small and medium-sized enterprises before taxation for 2017–2018 was made.

Key words: small and medium business, development problems, forecast, entrepreneurship, state support.

Постановка проблеми. Загальновідомо, що малий і середній бізнес відіграє важливу роль у підвищенні рівня зайнятості населення, послабленні соціальної напруженості, забезпеченні конкурентного середовища, економічної стабільності та інноваційного зростання, створенні передумов для становлення середнього класу [4]. Є однією з найважливіших ознак ринкової економіки та підґрунтям для підвищення соціально-економічного розвитку країни. Враховуючи, складну еко-

номіко-політичну ситуацію в Україні, виникає потреба дослідити сучасний стан малого і середнього підприємництва, що дозволить з'ясувати напрямки їх розвитку та визначити шляхи покращення підприємницької діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналізу діяльності суб'єктів малого та середнього бізнесу приділяли увагу такі вчені як З.С. Варналій, К.О. Ващенко, Д.А. Ляпін, О.В. Кужель. Висвітленню діяльності суб'єктів господарювання присвятили свої праці

українські науковці І. А. Бланк, Т. Васильців, Л. Воротина, В. С. Вороткін, Т. Ковальчук, В. П. Кудряшов, П. С. Рогожин, В. Г. Федоренко. При цьому, питання щодо вирішення проблем гальмування розвитку малого та середнього бізнесу залишається актуальним, хоча вже є чимало напрацювань шляхів покращення умов діяльності суб'єктів підприємництва.

Постановка завдання. Дослідити існуючий стан, проблеми функціонування та перспективи розвитку малого й середнього бізнесу в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах, коли в країні складна соціально-економічна ситуація, великий вплив на стабілізацію та відновлення національної економіки має підприємництво, особливо частина малих та середніх підприємств. Адже, ефективна діяльність підприємств впливає на економічне зростання та забезпечує зайнятість в країні, що безпосередньо підвищує рівень життя населення.

На жаль аналіз динаміки результатів діяльності суб'єктів господарювання малого, середнього і великого бізнесу в Україні показує, що за останні роки немає суттєвих змін та зрушень у кращу сторону (табл. 1).

Аналізуючи дані табл. 1, можна помітити, що починаючи з 2014 р., в Україні спостерігається зменшення загальної кількості суб'єктів господарювання великого, середнього і малого підприємництва. Основна питома вага у загальній кількості підприємств припадає на ФОП — 83,57 %; малі підприємства 15,61 %; середні — 0,8 %; великі — 0,02 %. У цілому в сфері малого та середнього підприємництва з урахуванням ФОП зайнято близько 40 % зайнятого населення працездатного віку.

При цьому, Україна в рейтингу Світового банку щодо легкості ведення бізнесу за результатами проведеного дослідження «Doing Business-2018» посіла 76 місце. Порівняно з 2017 р. позиція покращилася на чотири пункти (рис. 1).

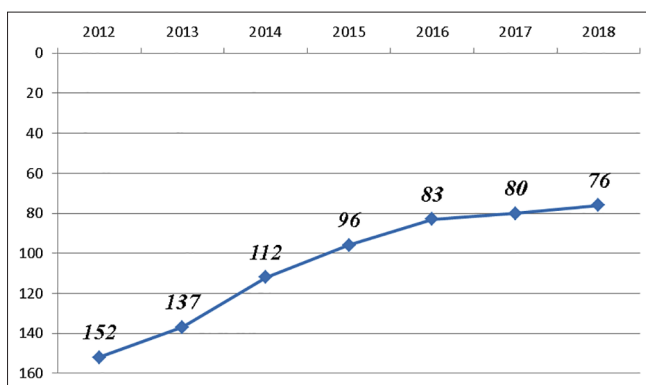

Рис. 1. Україна у рейтингах Doing Business

Джерело: побудовано автором за даними [1]

Позитивні зрушення відбулися в 4 з 10 основних компонентів дослідження (реєстрації підприємства; отримання дозволу на будівництво; підключення до систем енергозабезпечення; реєстрації власності; отримання кредиту; захисту прав міноритарних інвесторів; оподаткування; міжнародної торгівлі; забезпечення виконання контрактів; вирішення проблем неплатоспроможності.). Суттєве покращення позицій можна відмітити лише у двох з них — «отримання дозволу на будівництво» за яким Україна посіла 35 місце, проти 140 у рейтингу 2017 р. та за показником «оподаткування» (43 місце, проти 84) [1].

Виходячи з цього, можна говорити про наявність і невирішеність низки проблем, що гальмують розвиток малого і середнього бізнесу в Україні, серед яких: загальний стан економіки України; монополізація бізнесу, зокрема великого бізнесу, підприємства якого витісняють дрібний бізнес з ринку; низька конкуренція на внутрішніх ринках; відсутність достатнього стартового капіталу, власних фінансових ресурсів, сировини, матеріалів, приміщень і обладнання для відкриття бізнесу; недосконалість

Таблиця 1

Показники структурної статистики суб'єктів підприємництва за розмірами

Рік	2010	2012	2013	2014	2015	2016
Загальна кількість	2183928	1600127	1722070	1932161	1974318	1865530
Великі	587	698	659	497	423	383
у % до загальної кількості суб'єктів	0,03	0,04	0,04	0,03	0,02	0,02
Середні	20983	20189	20983	15906	15203	14832
у % до загальної кількості суб'єктів	0,96	1,26	1,22	0,82	0,77	0,80
Малі	357241	344048	373809	324598	327814	291154
у % до загальної кількості суб'єктів	16,36	21,51	21,71	16,80	16,60	15,61
Фізичні особи-підприємці	1805118	1235192	1325925	1591160	1630878	1559161
у % до загальної кількості суб'єктів	82,65	77,19	77,00	82,35	82,60	83,57

Джерело: побудовано автором за даними [6]

податкової системи; високий рівень корупції, нестабільність умов ведення бізнесу, бюрократія, рейдерство; нерозвиненість інфраструктури підтримки і розвитку малого підприємництва; декларативна форма державної підтримки; нестача кваліфікованого персоналу, відсутність практичних навичок підприємливості працівників у веденні бізнесу, недосконалість системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для підприємницької діяльності; обмежені можливості для захисту від протиправних посягань; надмірна кількість дозволів, норм та ліцензій; неефективні та корумповані перевірки; застарілі технічні стандарти; слабкий захист прав власності [2, с. 58–66]; низька забезпеченість інформаційно-комунікаційними технологіями [8, с. 78–82].

Слід звернути увагу на те, що та ситуація, яка склалася в Україні стосовно розвитку малого і середнього бізнесу потребує негайного вирішення, оскільки статистичні дані та їх прогноз на найближчу перспективу вказують на її погіршення. У розвинених країнах малий і середній бізнес забезпечують половину внутрішнього валового продукту. В Італії середній та малий бізнес забезпечує близько 95 % доходу держави. На жаль на території нашої держави в останні роки спостерігається збитковість більшості підприємств малого і середнього бізнесу.

Сказане підтверджується здійсненням прогнозом значень фінансового результату підприємств середнього і малого бізнесу до оподаткування на 2017–2018 рр. за допомогою методу експоненціального згладжування, ідея якого полягає в тому, що часовий ряд може бути згладжений кілька разів ковзкими середніми з вагами, розподіленими за експоненціальним законом [7, с. 140–141]. Для прогнозування обрано саме цей метод, оскільки в ньому значення за останні роки мають більший вплив на результуючий показник, ніж початкові.

Дослідження тренду динамічного ряду показало, що найкращою моделлю для опису залежності фінансового результату до оподаткування від часу є квадратичне рівняння регресії, зокрема для:

$$\hat{y} = -6923,7t^2 - 67144t + 81393 \quad (1)$$

підприємств середнього бізнесу

$$\hat{y} = 6877,4t^2 - 78117t + 150388 \quad (2)$$

Відповідно прогнозні значення фінансового результату до оподаткування на наступні періоди знаходяться за формулою для:

$$y^{prog}_{t+\tau} = -42857 + 33087,6\tau + 7123,0\tau^2 \quad (3)$$

підприємств середнього бізнесу

$$y^{prog}_{t+\tau} = -52396 + 21739,1\tau + 7093,0\tau^2 \quad (4)$$

Таким чином, з ймовірністю $p=0,5$ можна стверджувати, що фінансовий результат до оподаткування у 2017 р. як для підприємств малого, так і середнього бізнесу буде від'ємним. У 2018 р. варто очікувати значення показника вже додатнім.

Фактична та розрахована методом експоненціального згладжування динаміка фінансового результату діяльності підприємств до оподаткування у досліджуваному періоді відображена на рис. 2.

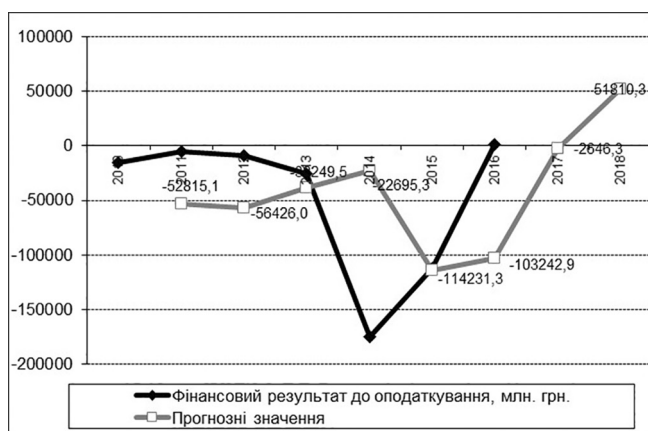
Щодо обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємствами малого і середнього бізнесу, то ситуація є набагато кращою (рис. 3).

Прогнозні значення обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) на наступні періоди отримано за формулою:

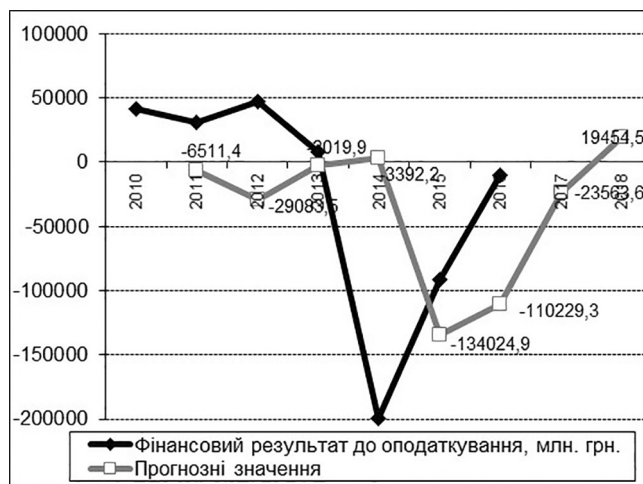
для підприємств малого бізнесу

$$y^{prog}_{t+\tau} = 1248518 + 104330,6\tau + 4074,3\tau^2 \quad (5)$$

для підприємств середнього бізнесу

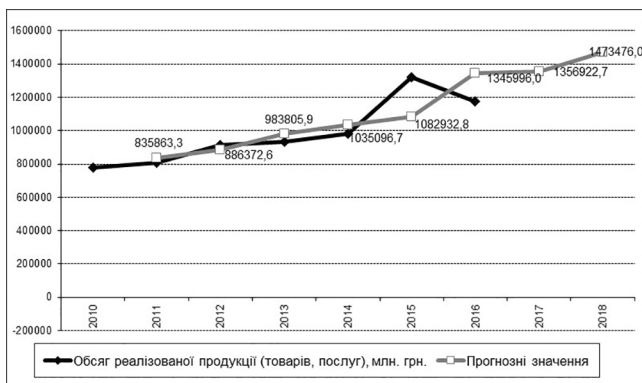
а)

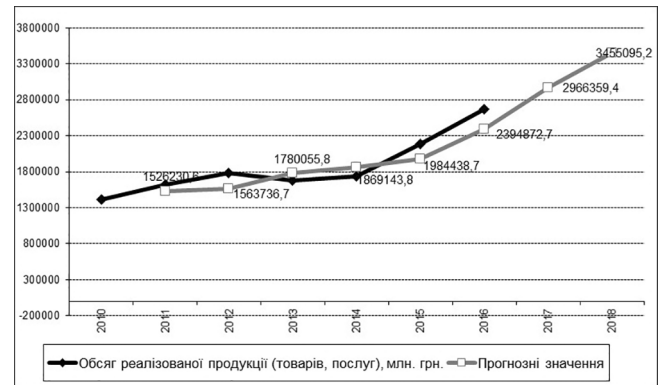
б)

Рис. 2. Фактичні та прогнозні значення фінансового результату до оподаткування діяльності підприємств (а) малого і б) середнього бізнесу)

Джерело: розраховано і побудовано автором за даними [3]

а)

б)

Рис. 3. Фактичні та прогнозовані значення обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємствами:

а) малого і б) середнього бізнесу

Джерело: розраховано і побудовано автором за даними [3]

$$y_{t+\tau}^{prog} = 2553177 + 375406,2\tau + 37776,6\tau^2 \quad (6)$$

Однак збільшення обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) не забезпечує позитивного сальдо фінансового результату до оподаткування підприємств малого і середнього бізнесу. Так як ведення бізнесу вимагає значних фінансових витрат, передусім пов'язаних із високою вартістю оренди приміщень (офісних, торгових, складських) та завищеними тарифами на комунальні послуги.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Малий і середній бізнес, який виступає однією із рушій-

них сил розвитку національної економіки, на сьогоднішній день переживає дуже непрості часи. Існує ціла низка проблем, які перешкоджають їх розвитку. Для їх вирішення мають бути задіяні державні механізми підтримки з урахуванням основних національних і корпоративних інтересів, які спрямовані на ефективне правове забезпечення, фінансово-кредитну підтримку та організаційно-консультаційне забезпечення підприємницької діяльності, стимулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва тощо.

Література

1. DOING BUSINESS-2018. Україна в рейтингу Світового банку легкості ведення бізнесу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://edclub.com.ua/analytika/doing-business-2018-ukrayina-v-reytingu-svitovogo-banku-legkosti-vedennya-biznesu>
2. Дикань О. В. Розвиток малого бізнесу в Україні: проблеми та шляхи забезпечення / Дикань О. В. // Вісник економіки транспорту і промисловості. — № 57. — 2017. — С. 58–66.
3. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва. Статистичний збірник. / За редакцією М. С. Кузнецової; Відповідальна за випуск О. М. Колпакова. — Київ: Державна служба статистики України, 2016. — 485 с.
4. Карпова Е. И. Анализ зарубежного опыта поддержки малого бизнеса / Е.И Карпова, Л. И. Чубарева [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>.
5. Костенко Т. Д. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства / Костенко Т. Д., Підгора Є. С. — К., 2017.
6. Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Фецир Р. В. Статистика: [навч. посібник] / Р. В. Фецир, А. Ф. Барвінський, В. П. Кічор. — [2-е вид. перероблене і доповнене]. — Львів: «Інтелект-Захід», 2003. — 576 с.
8. Шевчук І. Б. Сучасний стан забезпеченості підприємств України інформаційно-комунікаційними технологіями: регіональний зріз. / І. Б. Шевчук // Scientific and educational periodical journal «THE GENESIS OF GENIUS». — Geneve, Switzerland, December 2015. — #5. — Volume 2. — pp. 78–82.

References

1. DOING BUSINESS-2018. Ukraine v rejtynhu Svitovoho banku lehkosti vedennia biznesu [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu do resursu: <http://edclub.com.ua/analytika/doing-business-2018-ukrayina-v-reytingu-svitovogo-banku-legkosti-vedennya-biznesu>

2. Dykan' O. V. Rozvytok maloho biznesu v Ukraini: problemy ta shliakhy zabezpechennia. / Dykan' O.V. // Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti. — № 57. — 2017. — S. 58–66.
3. Diial'nist' sub'iektiv velykoho, seredn'oho, maloho ta mikropidpryienytstva. Statystychnyj zbirnyk. / Za redakt-siieiu M.S. Kuznietsovoi; Vidpovidal'na za vypusk O.M. Kolpakova. — Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2016. — 485 s.
4. Karpova E. I. Analiz zarubezhnogo opyta podderzhki malogo biznesa / E.I Karpova, L. I. Chubareva [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu do resursu: <http://www.nbu.gov.ua/>.
5. Kostenko T. D. Ekonomichnyj analiz i diahnozyka stanu suchasnoho pidpryiemstva. / Kostenko T. D., Pidhora Ye. S. — K., 2017.
6. Ofitsijnyj sayt derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu do resursu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Feschur R. V. Statystyka: [navch. posibnyk] / R. V. Feschur, A. F. Barvins'kyj, V. P. Kichor. — [2-e vyd. per-eroblene i dopovnene]. — L'viv: «Intelekt-Zakhid», 2003. — 576 s.
8. Shevchuk I. B. Suchasnyj stan zabezpechenosti pidpryiemstv Ukrainy informatsijno-komunikatsijnymy tekhnolohiiamy: rehional'nyj zriz. / I. B. Shevchuk // Scientific and educational periodical journal «THE GENESIS OF GENIUS». — Geneve, Switzerland, December 2015. — #5. — Volume 2. — pp. 78–82.

Шульгіна Людмила Михайлівна

доктор економічних наук, професор

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Шульгина Людмила Михайловна

доктор экономических наук, профессор

Национальный технический университет Украины

«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»

Shulgina Lyudmila

Doctor of Economics, Professor

National Technical University of Ukraine

«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

Нечай Антон Миколайович

студент

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Нечай Антон Николаевич

студент

Национального технического университета Украины

«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»

Nechai Anton

Student of the

National Technical University of Ukraine

«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

DOI: 10.25313/2520-2057-2018-9-3787

БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

БИЗНЕС-ПЛАНИРОВАНИЕ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ

BUSINESS PLANNING OF ENTERPRISE DEVELOPMENT

Анотація. Оволодіння технікою бізнес-планування на сьогоднішній день є актуальним завданням підприємців. Починаючи свою діяльність, вони повинні ясно представляти потребу у фінансових, матеріальних, трудових та інтелектуальних ресурсах, джерела їх отримання, а також вміти чітко розрахувати ефективність використання ресурсів в процесі розвитку підприємства. Добре продумане бізнес-планування розвитку – запорука успіху будь-якого підприємства. Бізнес-планування допоможе залучити потенційних інвесторів, а також послужити цінним інструментом підприємця для внутрішнього контролю за розвитком бізнесу. В статті детально описуються аспекти бізнес-планування розвитку підприємства. Подано детальну характеристику бізнес-плану, його структури, логіки розробки та оформлення змісту окремих розділів. Подано трактування бізнес-плану видатними дослідниками.

У статті досліджуються проблеми, які виникають при розробці бізнес-плану, який включає в себе завдання, цілі та аналіз ринку. Поряд з цим, в ньому розцінюється важливість ресурсів, які потрібні для досягнення поставлених цілей. Істотна необхідність в бізнес-плані з'являється, в основному, в той час, коли з'являється гостра потреба в сторонній фінансовій підтримки. Крім цього, в статті розглядаються основні цілі та завдання складання бізнес-плану розвитку підприємства. Тут ключову роль відіграє інформація, яка надається або інвестору, або іншій особі, зацікавленій в реалізації проекту. Бізнес-планування допомагає підприємцю знайти відповіді на самі різні питання, що стосуються продукції, ресурсів, ринкового попиту, витрат і багато іншого. У статті наводиться аналіз труднощів, що виникають при бізнес-планування розвитку. Так само бізнес-планування розглядається з точки зору залучення інвестицій. Наводяться приклади того, як слід і як не слід поступати при пошуку інвестицій. Метою даної статті є розкриття змісту і суті бізнес-плану, як одного з методів стратегічного планування розвитку підприємства.

Ключові слова: бізнес-план, розвиток, підприємство.

Аннотация. Овладение техникой бизнес-планирования на сегодняшний день является актуальной задачей предпринимателей. Начиная свою деятельность, они должны ясно представлять потребность в финансовых, материальных, трудовых и интеллектуальных ресурсах, источники их получения, а также уметь четко рассчитать эффективность использования ресурсов в процессе развития предприятия. Хорошо продуманное бизнес-планирование развития — залог успеха любого предприятия. Бизнес-планирование поможет привлечь потенциальных инвесторов, а также послужить ценным инструментом предпринимателя для внутреннего контроля за развитием бизнеса. В статье подробно описываются аспекты бизнес-планирования развития предприятия. Подано подробную характеристику бизнес-плана, его структуры, логики разработки и оформления содержания отдельных разделов. Подано трактовки бизнес-плана выдающимися исследователями.

В статье исследуются проблемы, возникающие при разработке бизнес-плана, который включает в себя задачи, цели и анализ рынка. Наряду с этим, в нем расценивается важность ресурсов, которые нужны для достижения поставленных целей. Существенная необходимость в бизнес-плане появляется, в основном, в то время, когда появляется острая потребность в посторонней финансовой поддержки. Кроме этого, в статье рассматриваются основные цели и задачи составления бизнес-плана развития предприятия. Здесь ключевую роль играет информация, предоставляемая или инвестору, или другому лицу, заинтересованному в реализации проекта. Бизнес-планирование помогает предпринимателю найти ответы на самые разные вопросы, касающиеся продукции, ресурсов, рыночного спроса, издержек и многое другое. В статье приводится анализ трудностей, возникающих при бизнес-планировании развития. Так же бизнес-планирование рассматривается с точки зрения привлечения инвестиций. Приводятся примеры того, как следует и как не следует поступать при поиске инвестиций. Целью данной статьи является раскрытие содержания и сути бизнес-плана, как одного из методов стратегического планирования развития предприятия.

Ключевые слова: бизнес-план, развитие, предприятие.

Summary. The mastery of the business planning technique for today is a topical task of entrepreneurs. Beginning their activities, they must clearly present the need for financial, material, labor and intellectual resources, sources of their obtaining, as well as be able to accurately calculate the efficiency of the use of resources in the development process of the enterprise. Well thought-out business development planning is the key to the success of any business. Business planning will help attract potential investors, as well as serve as a valuable tool for an entrepreneur for internal control of business development. The article describes in detail the aspects of business planning of enterprise development. A detailed description of the business plan, its structure, logic of development and registration of the contents of separate sections is given. The business plan is presented by outstanding researchers.

The article examines the problems that arise when developing a business plan that includes tasks, goals, and market analysis. Along with this, it considers the importance of the resources that are needed to achieve the goals. The essential need for a business plan appears, basically, at a time when there is an acute need for outsider financial support. In addition, the article examines the main goals and objectives of compiling a business plan for enterprise development. Here the information provided to either the investor or another person interested in the project is playing a key role. Business planning helps the entrepreneur find answers to the most varied questions about products, resources, market demand, costs, and more. The article gives an analysis of the difficulties encountered in business development planning. Also, business planning is considered in terms of attracting investment. Examples of how and when should I go when looking for an investment are given. The purpose of this article is to reveal the content and essence of the business plan, as one of the methods of strategic planning of enterprise development.

Key words: business plan, development, enterprise.

Постановка проблеми. Постійні зміни у зовнішньому середовищі та потреба у стабільному розвитку організації зумовлюють необхідність планування діяльності. Бізнес-планування розвитку підприємства вже давно використовується як інструмент трансформації та поживлення приватних, державних, прибуткових і неприбуткових організацій. Проте останнім часом скептицизм щодо планування зростає. Політична та економічна невизначеність є нормою, а темпи технологічних і соціальних змін прискорилися. Саме тому потрібно довести необхідність бізнес-планування для будь-якого підприємства, яке прагне розвиватися на ринку.

Аналіз останніх досліджень. Питання бізнес-планування розвитку підприємства розкривається

у працях таких авторів як Л. Агафонова [1], С. Покропивний, С. Соболев [9], І. Бринк [2], Н. Савельєв, В. М. Попов [5], Б. Форд, Дж. Борнстайн, П. Пруетт, П. Барроу, К. Барроу, Р. Браун [3] та ін.

Цілі статті. Стаття має донести до читача сутність, зміст та актуальність бізнес-планування розвитку підприємства, а також пояснити поняття розвитку підприємства в контексті бізнес-планування.

Виклад основного матеріалу. Бізнес-планування розвитку підприємства передбачає створення такого документу як бізнес-план.

Бізнес-план розвитку підприємства — це інструмент створення нового або розвитку існуючого підприємства в контексті організаційних, юридичних, виробничих, маркетингових та фінансових аспектів бізнесу. Він є одним з найпоширеніших типів

бізнес-планів і є незамінним для великого, малого та середнього бізнесу. В бізнес-плані описуються основні аспекти діяльності підприємства, можливі плюси та мінуси розвитку і шляхи вирішення ймовірних проблем.

Бізнес-планування розвитку підприємства націлене на збереження та збільшення його позицій на ринку, що виявляється у збільшенні кількості фактичних та потенційних споживачів, збільшенні прибутків компанії та зменшенні витрат, за умови, що підприємство не використовує такі прийоми, як зниження якості продукції та ухилення від виконання зобов'язань.

Л. Агафонова визначає бізнес-план, як поширений у ринковій економіці інструмент менеджменту, основу конкретної маркетингової, фінансової, матеріально-технічної, кадрової політики ведення власного бізнесу [1, с. 5].

І. Бринк у свою чергу вважає, що бізнес-план — це об'єктивна оцінка власної підприємницької діяльності підприємства, фірми, і водночас — необхідний інструмент проектно-інвестиційних рішень у відповідності з потребами ринку і ситуацією, що склалася [2, с. 8].

На думку В. Попова, бізнес-план — це викладення системи доказів, що переконують інвесторів у рентабельності проекту; визначення ступеня життєздатності та майбутньої стійкості підприємства; передбачення ризиків підприємницької діяльності; конкретизація перспективи бізнесу у вигляді системи кількісних і якісних показників розвитку; розвиток перспективного (стратегічного) бачення на організацію і її робоче середовище, шляхом отримання цінного досвіду планування [3, с. 16].

Існують два основні типи бізнес-плану діяльності підприємства: для нового підприємства та для розвитку існуючого підприємства.

Підприємство — це самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності [8, с. 31].

Процес бізнес-планування розвитку може виявитися безглуздом, а кінцевий продукт сумнівним, якщо не виконувати чітко визначені кроки дій та не брати до уваги думки основних груп зацікавлених сторін. Бізнес-планування розвитку підприємства передбачає виконання наступних етапів [3, с. 22]:

- 1) Аналіз поточного стану бізнесу та дослідження його історії;
- 2) Визначення можливостей ринку через дослідження конкурентів та потенційних клієнтів;
- 3) Створення конкурентної бізнес-стратегії (ціноутворення, реклама й просування продукту, місце розміщення та збуту);

- 4) Планування господарської діяльності;
- 5) Прогнозування результатів (обсяг збуту, прибутки та збитки);
- 6) Написання бізнес-плану.

Для написання бізнес-плану розвитку підприємства використовують такі джерела інформації: власний досвід; безпосередні контакти з майбутніми споживачами, постачальниками, торговими агентами; відомості про конкурентів; статистична інформація про стан і тенденції в галузі; поточні аналітичні огляди економічної та ринкової ситуації; рекламні матеріали, матеріали виставок; публікації з питань підприємництва [9, с. 19].

Не існує єдиної структури бізнес-плану, яка є обов'язковою для кожного підприємства. Його структура залежить від цілей, які переслідує керівництво організації. Частини бізнес-плану розвитку підприємства наведено в табл. 1.

Бізнес-плани бувають різними і зовсім не обов'язково використовувати всі розділи, представлені у табл. 1.

Результати бізнес-планування розвитку підприємства мають проявлятися через поліпшення параметрів виробничих або бізнес-процесів чи управління ними, внаслідок чого підвищується ефективність діяльності підприємства у поточному періоді порівняно з базовим. В. Парето писав, що про ефективний розвиток підприємства можна говорити тоді, коли значення усіх цільових показників не погіршуються, а значення хоча би одного із них поліпшується за певний проміжок часу, або ж передбачається компенсація погіршення значень одних цільових показників, за рахунок поліпшення інших [6]. Під час оцінювання діяльності підприємства за П. Друкером [7] основну увагу варто звернути на показники товарообороту, наданих послуг, виробничого процесу, маркетингової діяльності, обслуговування, впровадження технологій, підготовки та навчання кадрів.

На основі проведеного дослідження можемо сформулювати правила складання успішного бізнес-плану розвитку підприємства. Для того, щоб діяльність підприємства була успішною, планування має відповідати таким умовам:

- чітке та всебічне розуміння зовнішніх можливостей та викликів;
- реалістична та комплексна оцінка сильних і обмежених можливостей організації;
- інклюзивний підхід;
- залучення вищого керівництва;
- обмін відповідальністю членів ради та персоналу;
- вивчення найкращих практик;
- чіткі пріоритети та план впровадження;
- терпіння;
- прихильність до змін.

Висновок. Успіх будь-якої справи, в тому числі і виходу підприємства з новим продуктом чи по-

Таблиця 1

Розділи бізнес-плану

№	Розділ бізнес-плану	Характеристика
1	Резюме	Скорочена версія плану, добре сконструйована система даних про комерційні перспективи підприємницького проекту, про виробниче, організаційне та фінансове забезпечення програми його реалізації
2	Загальна характеристика підприємства	Назва підприємства, місія, цілі, опис організаційно-правової форми підприємства, торгові знаки, товари та послуги, керівництво, географічне розташування підприємства, стадія розвитку, фінансове положення
3	Аналіз галузі та тенденції розвитку	Розміри та темпи росту галузі, стадія розвитку галузі, сезонні фактори, технологічні фактори, державне регулювання, постачання та дистрибуція, прогнози змін та тенденцій в галузі, глобальні проблеми розвитку галузі
4	Цільовий ринок	Демографічні та географічні характеристики, стиль життя, психографічні дані, розмір ринку та тенденції його розвитку
5	Конкуренція	Конкурентна ситуація, ключові гравці на ринку, глобальна конкуренція, прогноз конкурентної ситуації, бар'єри виходу на ринок
6	Стратегічна позиція та оцінка ризиків	Сильні сторони компанії, оцінка ризиків, визначення стратегічної позиції
7	Маркетинговий план	Основна ідея компанії, маркетингова стратегія, тактичні прийоми маркетингу, стратегічні партнерства, тактика онлайн-маркетингу, торговий персонал і структура продажу
8	Операційна діяльність	Будинки та споруди, виробничий план, потреба в робочій силі, контроль якості, меблі та обладнання, управління запасами, постачання та дистрибуція, дослідження та розробка, сценарний аналіз
9	Технологічний план	Технологічні цілі, потреба в програмному забезпеченні, потреба в апаратному забезпеченні, потреба у виробничому персоналі
10	Організаційний план	Ключові працівники, керівництво, грошова винагорода та стимулювання, рада директорів, спеціалісти, організаційна структура, стиль управління, корпоративна культура
11	Фінанси	Прогнозований звіт про прибутки та збитки, прогнозований звіт про рух грошових коштів, бухгалтерський баланс, джерела та цілі використання коштів, аналіз беззбитковості

Джерело: складено автором на основі [4, с. 431]

слугою на ринок, неможливий без повного і чіткого уявлення про перспективи підприємницької справи, без розробки надійних попередніх орієнтирів і реального плану дій: як почати справу, як ефективно організовувати виробництво і просування товару на ринок, коли будуть одержані перші прибутки, як зменшити ризик, вижити та перемогти у конкурентній боротьбі.

Кожен бізнес-план має демонструвати, що його розробник — це серйозний бізнесмен, який протягом необхідного для цього часу провів відповідні дослідження, систематизував отримані дані та застосував адекватні методи для їх аналізу і отримання прогнозних фінансових та операційних показників, що свідчать про можливість і доцільність розвитку підприємства.

Література

1. Агафонова Л. Підготовка бізнес-плану: Практикум. — К.: Знання, 2001. — 158 с.
2. Бринк И. Ю. Бизнес-план предприятия: Теория и практика / И. Ю. Бринк, Н. А. Савельева. — Ростов н/Д: Феникс. 2007. — 384 с.
3. Барроу К., Барроу П., Браун Р. Бизнес-план: Практ. посіб.: Пер. з 3-го англ. вид. — К.: Т-во «Знання», КОО, 2002. — 285 с.
4. Бизнес-план на 100 %: Стратегия и тактика эффективного бизнеса / РондаАбрамс; Пер. с англ. — 3-е изд. — М.: Альпина Паблшер, 2016. — 486 с.
5. Попов В. М., Ляпунов С. И., Зверев А. А., Млодик С. Г. Сборник бизнес-планов: С рекомендациями и комментариями: Учебно-методическое пособие / Под ред. д-ра экон. наук, проф. В. М. Попова и д-ра экон. наук С. И. Ляпунова. — 5-е изд., перераб. — М.: КНОРУС, 2004. — 336 с.
6. [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://www.improvement.ru/zametki/pareto/>.

7. Друкер Питер Ф. Задачи менеджмента в XXI веке. — К.: Издательский дом «Вильямс», 2001. — 270 с.
8. Господарський кодекс України: чинне законодавство із змінами та допов. на 02 серпня 2017 року: Офіц. текст. — К.: Алерта, 2017. — 176 с.
9. Покропивний С.Ф., Соболев С.М., Швиданенко Г.О., Шапринська Л.М. Бізнес-план: технологія розробки та обґрунтування: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. — К.: КНЕУ, 2001. — 160 с.

References

1. Ahafonova L. Pidhotovkabiznes-shianu: Praktykum. — K.: Znannia, 2001. — 158 s.
2. Brink I. Yu. Biznes-plan predpriyatiya: Teoriya i praktika / I. Yu. Brink, N.A. Saveleva. — Rostov n/D: Feniks. 2007. — 384s.
3. Barrou K., Barrou P., Braun R. Biznes-plan: Prakt. posib.: Per. z 3-ho anhl. vyd. — K.: T-vo «Znannia», KOO, 2002. — 285 s.
4. Biznes-plan na 100 %: Strategiya i taktika effektivnogo biznesa / RondaAbrams; Per. s angl. — 3-e izd. — M.: Alpina Publisher, 2016. — 486 s.
5. Popov V. M., Lyapunov S. I., Zverev A. A., Mlodik S. G. Sbornik biznes-planov: S rekomendatsiyami i kommentariyami: Ucheb- no-metodicheskoe posobie/Pod red. d-ra ekon. nauk, prof. V. M. Popova i d-ra ekon. nauk S. I. Lyapunova. — 5-e izd., pererab. — M.: KNORUS, 2004. — 336 s.
6. [Elektronnyi resurs] — Rezhym dostupa: <http://www.improvement.ru/zametki/pareto/>.
7. Druker Piter F. Zadachi menedzhmenta v KhKhI veke. — K.: Izdatelskiy dom «Vilyams», 2001. — 270 s.
8. Hospodarskyi kodeks Ukrainy: chynne zakonodavstvo iz zminamy ta dopov. na 02 serpnia 2017 roku: Ofits. tekst. — K.: Alerta, 2017. — 176 s.
9. Pokropyvnyi S. F., Sobol S. M., Shvydanenko H. O., Shaprynska L. M. Biznes-plan: tekhnolohiia rozrobky ta obgruntuvannia: Navch.-metod. posibnyk dlia samost. vyvch. dysts. — K.: KNEU, 2001. — 160 s.

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА»
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «INTERNAUKA»
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА»

Сборник научных статей

№ 9 (49)

2 том

Глава редакционной коллегии — д.э.н., профессор *Каминская Т.Г.*

Киев 2018

Издано в авторской редакции

Учредитель/Издатель ООО «Финансовая Рада Украины»
Адрес: Украина, г. Киев, ул. Павловская, 22, оф. 12
Контактный телефон: +38(067) 401-8435
E-mail: editor@inter-nauka.com
www.inter-nauka.com

Подписано в печать 30.05.2018. Формат 60×84/8
Бумага офсетная. Гарнитура SchoolBookAC.
Условно-печатных листов 6,74. Тираж 100. Заказ № 398.
Цена договорная. Напечатано с готового оригинал-макета.

Напечатано в издательстве
ООО «Центр учебной литературы»
ул. Лаврская, 20 г. Киев
Свидетельство о внесении субъекта издательского дела
в государственный реестр издателей, изготовителей и распространителей
издательской продукции ДК No 2458 от 30.03.2006 г.